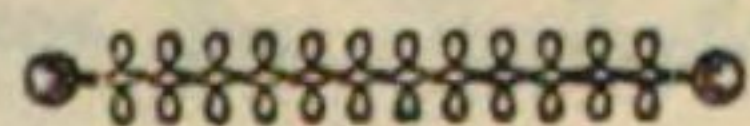

MAETSCHAPPY
DER
VLAEMSCHE
BIBLIOPHILEN.

N.º 4.

W. E. SCHAFER

CLERK

BIRLINGTON

CHURCH

18

LEVEN

VAN

SINTE AMAND.

Patroon der Nederlanden.

100 *Afdruksels* zyn voor den *Boekhandel* bestemd.

LEVEN

VAN

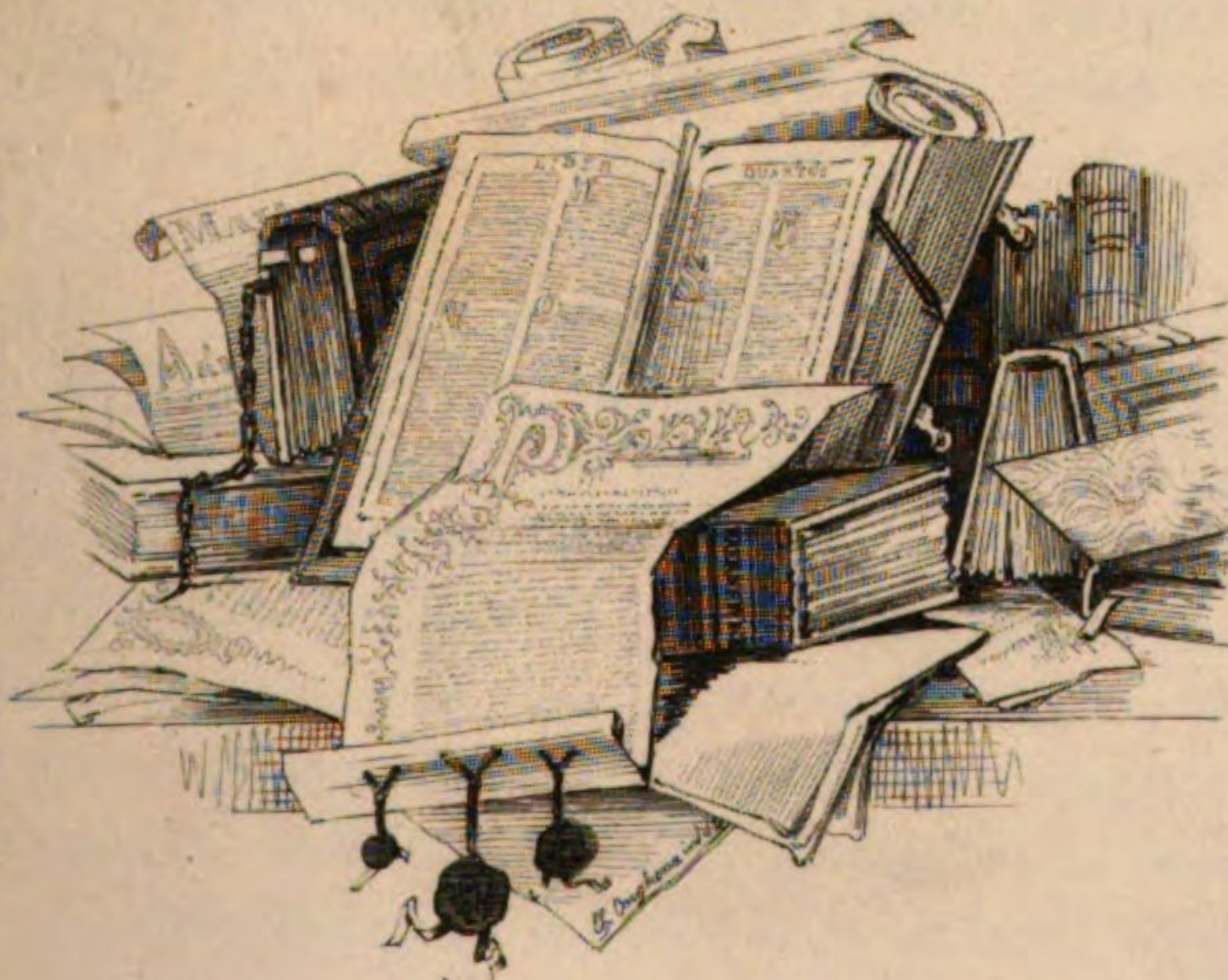
Sinte Anna,

Patroon der Nederlanden,

DICHTSTUK DER XIVe EEUW.

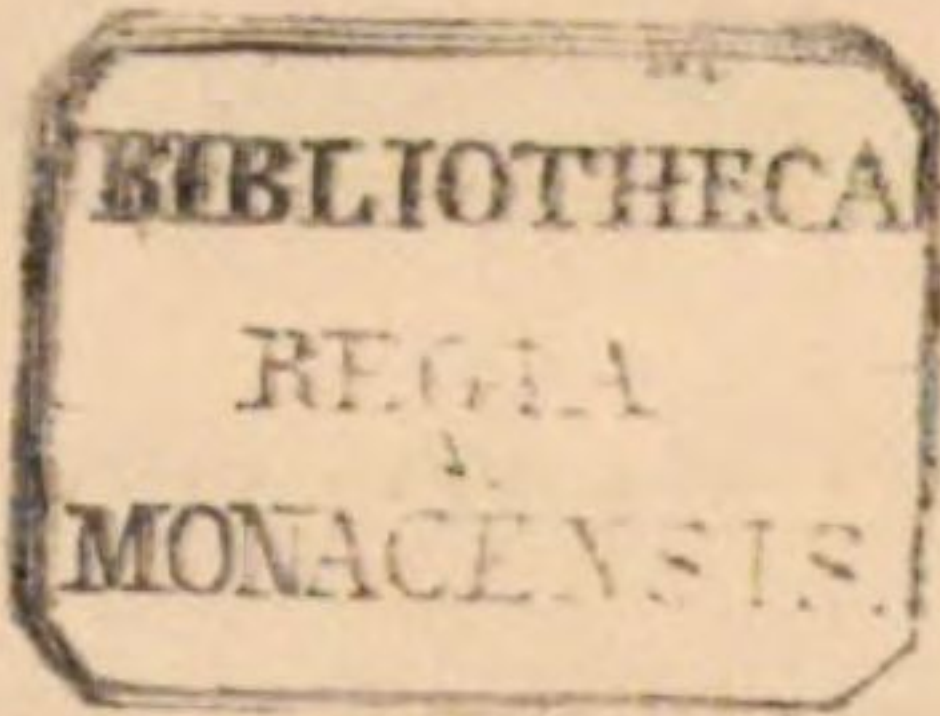
EERSTE DEEL.

GENT,

DRUKKERY VAN D. J. VANDERHAEGHEN-HULIN,
VELDSTRAET N.º 64.

—
1842.

DIT oud dichtwerk, het leven van S. Amand behelzende, scheen ons onder twee opzichten belangrijk. Als voortbrengsel onzer middeleeuwsche letterkunde bezit het groote verdiensten, en als historisch gedenkstuk is het niet zonder waerde. Vele zaken vindt men aldaer aangestipt, welke men vruchteloos zou zoeken in de latijnsche levensbeschryving van dezen heiligen door zijn leerling Baudemond, 't zy die byzonderheden in den oorspronkelyken text onopgenomen bleven, of later door de afschryvers of uitgevers werden weggelaten. Mogelyk, door Gillis van de Wevel in de XIV eeuw, uit den mond des volks verzameld, werden zy dan eerst tot een volkomen geheel aeneengesnoerd en dichterlyk voorgesteld. Wat er van zy, deze nederduitsche bewerking is zonder twyfel de volledigste, en behelst vele schoone legen-

den en plaetselyke overleveringen, welke men elders niet aentrest, even als belangrijke berichten over dit vroege tijdstip onzer geschiedenis, en den staet dezes lands onder onze heidensche voorouders der VIIe eeuw.

Als S. Amand hier te lande de Evangelieleer kwam prediken, waren nog schier al de volkeren van den Duitschen stam aan de heidensche godsdienst verknocht gebleven, en in weêrwil der vroegere betrachtingen zyner voorgangers (S. Servatius, S. Vedastus en S. Eloi), had de bevolking van Vlaenderen, Braband, Limburg, Maesgouw en Haspengouw de oude zeden en gebruiken behouden. Zelfs naderhand werd men gedwongen den bisschopszetel van Tongeren, meermaels *Heidensch-Tongeren* genaemd, naer Luik te verplaetsen, om dat de inwooners dier stad en de Limburgers in 't algemeen te zeer de voorvaderlyke overleveringen beminden, en gerugsteund werden door de Nedersaksische volkeren, die den geweldigen arm van een Karel den Grooten behoeften om Thor en Woden af te zweren.

S. Amand, door de Bollandisten de *apostel der Nederlanden* genaemd, werd in Aquitanie, mogelijk van frankische ouders, geboren. Door het licht van Christusleer bestraeld, voelde hy zich, van zyne vroegste jaren, tot het voortplanten der ware geloofsbegrippen aengezet. In het jaer 627 bevond hy zich te Rome, waer hy gekomen was om de aflaten te verdienen, welke dan uitgeschreven waren, *want die pardoene*, zegt de dichter v. 1483, *ne sijn niet cleene*,

Wie dattere ten salighen tide mach comen,
Als die jaerscare es ghenomen,
Drie zielen machiere quite halen,
Ende daer toe alle sonden betalen,
Die meinsche ter weerelt doen mochte.

Aldaer ook ontving hy het bevel, uit den mond van S. Pieter-zelven, door bovennatuerlyke macht hem verschenen, van in Nederduitschland het Evangelie te gaen prediken.

Na eenigen tijd in Engeland verbleven te hebben om de saksische tael te leeren, kwam hy te Noyon by den bisschop, die hem brieven van koning Dagobert bezorgde, waardoor bevolen werd den genen, die, door de predication onovertuigd, aen zyne beden doof bleven, het doopsel met geweld toe te dienen, als Baudemond getuigt (bl. 249): *Ut ad regem Dagobertum pergeret, epistolasque ex jussu illius acciperet, ut, si quis se non sponte per baptismi lavacrum regenerare voluisset, coactus à Rege, sacro ablueretur baptismo.*

Hy begon zijn zendelingstocht te Thorout, waer Thor als de opperste God werd geëerd. Zyne leeringen bleven hier niet zonder vrucht, en welhaest werden er honderden gedoopt (v. 2693):

Ende zy haelden cupen ende water daer inne.

Het werter gedoopt in Christus name

XI.^c ende xxxij; Gode bequame

Was dese tijt ende dese stonden.

Hy liet een zyner jongers, Dommelin, te Thorout en kwam het geloof te Gent prediken, waer hy ook veel volk bekeerde. Van daer trok hy naer Kortrijk, en waer hy zich ophield bewrocht hy ontelbare bekeeringen, te Haerlebeke, Ingelmunster, Roeselare, (v. 3241):

Oudenaerde, Duenze, Nevele mede,

Thielt, Muelnebeke ende Ruselede,

Ende andere dorpe, die ic niet al

Can ghenomen noch ghetal.

Verder trok hy te Oedelem, te Knesselare, te S. Joris-

in Distele en door het Woud-Zonder-Genade naer Brugge en Oudenburcht, en gansch Vlaenderen belijdde welhaest het Christen geloof (v. 3177):

Sonder Aelst en Gheeroudsberghe,
Ende daer omtrent, in grooten erghe
Van gheloove was bevaen
Al dat volc, hebbic verstaen.

Kort daerop ging hy naer Tongeren en Maestricht, en daer hy door Adeltrude, des graven dochter van Haspengouwen werd ondersteund, hadden zyne predicationen aldaer een goed gevolg. Graef Bavo zelf kwam tot 't Christengeloof over, en door deszelfs invloed werd S. Amand veel geholpen gedurende zyne reis door Brabant, waer hy eene abdy te Nivelles stichtte, en te Antwerpen, Deurne (*Querquelodora*), Geel, Geertruidenberg en in andere steden kerken deed opryzen, waer vroeger afgodstempels stonden, *nam, ubi fana destruebantur, vir Domini Amandus statim monasteria aut ecclesias construebat*, zegt Baudemond.

Na eenigen tijd te Maestricht en Tongeren als bisschop verbleven te hebben, kwam hy in 't land van Pevele (*ditio Pabulensis*), tusschen Doornik en Kamerijk. Daer bekeerde hy vele Heidenen en Joden; en koning Dagobert schonk hem een dorp, tusschen de Scarpe en Elne gelegen, van welk acht der rondliggende hoeven afhankelijk waren. Hier stichtte S. Amand een klooster (*monasterium Elnonense*, het Elnersticht), waer hy de laetste jaren zijns levensloops overbracht. Na zynen dood in 't jaer 684 werd deze abdy naer den stichter, *S. Amand* geheeten, en is tot op heden onder dezen naem bekend (D. ii. v. 3528):

Want desen cloester, sijt seker van dien,
Es verwisselt sinen name,
Na dat Amand, die sonder blame

Was, van deser weerelt sciet,
Ende dit menschelike leven liet,
So was hi begraven daer,
Ende oynt sindent daer naer
So bleef die cloester ende die stede
Sente Amands heetende, dat's waerhede.

Over den Dichter dezer levensbeschryving, Gillis de Wevel, zijn ons geene berichten toegekomen, dan degene welke hy-zelf in den loop des werks heeft aengeteekend, waerdoor blijkt dat hy dit in zyne jongheid schreef om de ledigheid te vlieden, daer hy zegt (v. 1374):

Ic bidde hem allen, die dit ghedichte
Lesen hooren, dat si niet lichte
Mi begripen in der saken,
Al can ic niet wel mine sprake
Vulbringen in haren wille,
Want ic kenne beede lude ende stille
Dat ic ben een jonc man,
Ende ne soucker gheen winninghe an
Van gelde noch van mieden mede,
Maer dien loon der moghenthede
Gods van hemelryke, sonder waen,
Hopic dat ic sal ontfaen,
Ende oec dien waeromme ic dichte meest,
Es bi dat mine herte ghevreest
Van haer selven es, dat so mochte
Vallen in eenich quaet ghedochte,
Huter ledicheit, daer ic in ware,
Ende commen in der duvelen scare,
Dies mi moete verden God,
Die in alle saken doet sijn ghebod.

Deszelfs naem gaf hy in het voorlaetste hoofdstuk op
de volgende wijs te raden:

Een mijn vriend heeft mi ghebeden ,
Dat ic door hem t'enegher stede
Minen name dade bekend ,
Dies so dedic mijn talent ,
Om dat ic hem payen soude
Ende dat ic ooc niet en woude
Al te seere sijn benaemt mede ,
Om dat men in eenighe hoverdichede
Mochte merken dat ic 't dade ;
Ende wert alsoo in mi te rade ,
Dat ic mi soude in sulken avise
Noemen , dat hy in vroeder wyse ,
Moeste verdocht sijn ende voortgaen ,
Die minen name soude verstaen.
Dus beghinne ik, nu wilt mi hooren.
Twee silleben in minen name siet ,
Ende elke sillebe, verstaet bediet ,
Es ghespelt met letteren drie ,
Daer af es dierste, nu hoort na mie ,
Sonder ghetal wesende vercoren ,
Die sevende die staet in 't a. b. c. voren ,
Dandere twee letteren hebben ghetal in
Van I ende L, no meer noch min.
Dander sillebe van minen name
Heeft oec drie letteren sonder blame ,
Dies ghetal hout van den twee
Contrarie den anderen L. ende I ,
Ende oec so esser een lettre bachten ,
Die hem van ghetale moet wachten ,
Maer van den a. b. c. ten achtersten hende
Es so de neghenste wel bekende.

Dus die mire namen willen sijn cont,
Besoucke in siere herten gront,
Waer hi dit ghetal in namen vinde
Ende dan mi te noemene bewinde.
Nu hebdi minen voorname ghehoort,
Dies wisic hu minen toename voort
Daer men twee woorden in mach verstaen :
Teerste woort heeft maer eene sillebe ontfæen
Met twee letteren wel ghespelt,
Dies deerste lettere D telt
Ende d'andere en heeft gheen getal in,
Maer d'andere vocael es no meer ne min.
't Ander woort twee silleben uut gheeft
Ende elcke sillebe drie letteren in heeft,
Die houden die eerste twee letteren ghetal,
Die elke V maken overal,
Die derde lettre van der sillebe mede
Es dander vocael in elke stede,
Die achterste sillebe van den woorde,
Daer minen name in endt bi accoorde,
Heeft in drie lettren, deerste telt V,
Dander es dander ghetal, als ic scrive,
Ende dander vocael dies goemt,
Voort dachterste lettre men L noemt.
Nu hebdi minen name ghehoort
Door mins vriends bede, dies siet voort
Die somme van den ghetale mede,
So vindi D. C. ende LXVII de deser stede.

Naer deze opgave vindt men den naem des dichters :
gILLIs De WeVeL, waer in men het opgegeven getal
667 aentreft. Hy eindigde het werk den 27 in Lauw-
maend van 'tjaer 1366 binnen Brugge, zoo de laetste
verzen te kennen geven:

Nu eyst tijt, dat ic een hende
Make van deser legende,
Die ic in vlaemsche hebbe ontbonden
Van Sente Amande, die t'aller stonde
Sijn leven voughde in grooter duecht,
Daer die menighe bi wert verhuecht,
Die welke hi bekeeren dede
Ten salighen gheloove van kerstinhede,
Alsoo 't hier voren staet ghescreven.
Desen bouc hebbic ghegheven
Ende up den xxvij^{sten} dach,
Die men in laumaent tellen mach,
Als in 't karnacioen stont openbare
Ghescreven XIII ondert jaer
Ende LXVI daer toe mede,
Te Brugghe in die goede stede
Was dese legende eerst ghemaekt. enz.

Van dit belangrijk dichtwerk is slechts één afschrift bekend, mogelijk het oorspronkelyke, daer het geschrift tot de XIVe eeuw schijnt te behooren. Het is een boekdeel in papier, kl. quarto-formaet, en berust in de stadsbibliotheek te Gent. Het *Leven van S. Amand*, bevattende 12,467 verzen, staet vooraen in het boek, en neemt de 236 eerste bladzijden in. Verder behelst dezelfde band nog twee opstellen door dezelfde hand geschreven: het *Tondalus-Visioen* in proza, en een *Glossenlied op het Ave-Maria*; beide deze stukken gaf ik reeds in het IIe Deel der *Oud Vlaemsche gedichten der XIIe en XIIIe eeuwen* in het licht.

PH.^s BLOMMAERT.

LEVEN

VAN

Sinte Amand,

Patroon der Nederlanden.

Van Amands Vader ende Moeder, ende hoe hi gheboren
was, ende hoene Sente Machuut kerstin dede,

MA dat Ons Heere was gheboren,
Ende men screef, nu wilt hooren,
't Kaernacyoen siere ghedinkenesse
Vijf hondert .L. ende daer toe sesse,
So was keyser Julius sekerlike
Van al gader den roomschen ryke.
Doe was 't folc zeere doove
In grooten twifele van den gheloove,
Up eerderyke, in vele landen,
10 Ende Onse Heere die 't becande
Sende een deel boden huut,
Dat si den volke overlaut

- Predicken soudē der Ewangelien woort,
Daer vele lieden naer hebben ghehoort,
In Vrankeryke, gheloovet dies,
So datter Gods wet seere in wies.
Van danen sijnre eenighe commen
In Gasscoengen hebbic vernomen,
Ende hebben daer wel gheleert
- 20 Die lieden, ende ter Gods wet bekeert.
Een van die dese salicheit gaf huut,
Dat was mijn heere Sente Machuut,
Ende sijn gheselle Sente Brandaen;
Si hebben beede so vele ghedaen
Met predickene ende ooc met pinen,
Datter Gods wet begonste scinen,
Ende si miraculen, die Onse Heere
Daer dede ghescien door haer heere,
So worder vele ghedoopt saen,
- 30 Ende hebben kerstin gheloove ontfāen.
Nu was daer een casteleyn,
Die over vele lands was sofereyn,
Dese hiet Baland, ende was
Edel ende machtich, ghelooft das,
Maer een deel was hi van daghen,
Eene vrouwe haddi, die van maghen
Wel gheboren was, van grooten gheslachte,
Hem beeden was dicken onsachte,
Ende si waren sonder kind;
- 40 Teenen tyde hebben sy ghesind
Om Sente Machuut ende Sente Brandaen,
Ende daden hem al daer verstaen
Dat si kerstin wilden wesen;
Daer worden si ghedoopt met desen,
Ende bleven voort goede kerstin liede.

Teenen tide daer naer gheschiede,
Dat Sente Machuut, die heere groot,
Verwecte een kint van der dood,
Al bi den casteele, ende daer quam
50 Balant, die casteleyn, die dat vernam,
Ende battene ten hetene saen,
Mids sinen gheselle Sente Brandaen.
Sy daden't ende sijn met hem comen
Te siere sale, hebbic vernomen,
Daer se die vrouwe wel ontfinc,
Weet dat men daer heten ghinc.

Als die maeltijt leden was
Badt die weert sinen gasten na das,
Dat si Jhesus Christus, onsen vader,
60 Wilden bidden beede gader
Dat hi hem verleende eene vrucht,
Bi den welken si sonder ducht
Mochten wesen van haren goede,
Dat het sonder hoor niet en stoede.
Die goede lieden seiden schiere :
« Wi bidden Gode, die es goedertiere
Up dat hu salicheit mach sijn,
Ende sijn heere in den fijn
Niet gheflankiert bi mach wesen,
70 Dats hu wille ghescie van desen. »
Ende daer naer baden sijs mede
Elc in eene heymelike stede
Gode harde ootmoedelike.
Daer quam die hinghel van hemelryke,
Ende dede hem lieden verstaen,
Dat die vrouwe soude ontfaen
Vrucht, ende dat soude wesen
Vul van duechden huutghelesen.

- Dit daden si Balante hooren
80 Dat hem een kint soude werden gheboren,
Ende dat soude sijn helich ende goed,
Dies was hi blyde in sinen moet,
Ende danctes Gode harde zeere.
Daer na ghevielt als Onse Heere
Wilde, ende die tijt vulquam,
Quam 't kint ter weerelt, als ic vernam.
Sente Machuut hevet 't kint harde saen
Selve metter hand kerstin ghedaen,
Ende ghaf hem sinen name Amand.
90 Het wart 'tschoonste, dat men vant,
Ende wies in duechden alle daghen,
Dies waren sy blyde, als sijt saghen,
Vader ende moeder, ende danctens Gode,
Ende hilden seere wel sine ghebode,
Ende leedden een salich leven voor dan,
Dus was gheboren die salighe man,
. (1)
Dat hi sal moghen in Christus name
Van allen evele gheven boete.
100 Hi wert helich, salich ende soete,
Dat vertoocht Ons Heere wel.
Doe wert daer bliscip ende spel
Als dit Sente Machuut hadde gheseit,
Ende allen vaer ter heerden gheleyt,
Ende het wert vonden seker waer
Also Sinte Machuut seide aldaer.

(1) Hier ontbreekt ééne bladzyde in het HS., behelzende ongeveer
50 verzen.

Eene miracle, die God door Sente Amande te sinen
vij. jaren, van eenen knecht, die hi ghenas.

- Dit scone kint, dese jonghe Amand,
Wart t'sinen vij. jaren becant
Over die vroetste van sinnen daghen,
11 O Daer men af hoorde ghewaghen,
Ende daer toe vul duechden mede.
Nu hoort wat Onse Heere dede
Door 't kint als 't was vij. jaer.
Baland, sijn vader, hadde voorwaer
Groot goet ende beesten echt,
So dat hi hadde eenen knecht,
Die sijn vee te wachtene plach.
So dat gheviel up eenen dach
Dat die knecht slapen soude
120 Up 't velt, ende hi wert also houde
Ghefenijnt van eenen diere quaet,
So dat die knecht, dat verstaet,
Swal so groot dat elken man
Of grees, diene daer sach an.
Maer eenighe hebben up ghenomen
Ende sijnre mede in den casteel comen,
Daer Amand ende sijn vader was,
Die zeere drouve worden das,
Dat die knecht hadde sulc grief,
130 Ende Amand, die met Gode lief
Was, ende vercoren mede,
Dede an Christum sijn ghebede,
Ende daer na in corten stonden
Taste hy die felle wonden,
Daer in commen was 't fenijn,
Ende als quam den vingher sijn

Daer die felle bete stond
Waet daer een gaetkin cleene ende ront,
Ende dat fenijn liep al duere,
140 Dies die knecht up die huere
Wart ghenesen ende al ghesont
Wien't te voren so nouwe stont,
Ende wel na was up die doot.
Dus wart daer die bliscip groot,
Beede in moeder ende in vader,
Ende in die lieden alle gader,
Dies Gode dancten harde zeere,
Ende daden den kinde groote heere;
Si spraken huut eenen monde ghemeene:
150 « Al es Amand jonc ende cleene,
God heeftene tilic vercoren,
Ter saligher tijt was hi gheboren.»
Dus wies dit kint in duechden alteen,
Ende wert recht een levende steen,
Daer ons Sente Pieter af seghet
In sine epistele, daer het in leghet:
« Sticht up gheestelike levende steenen,
Gheestelic ghestichte mach staen gheen.»
Up dit fundament sonder waen
160 Heeft dit kint metsen bestaen,
Dies so moeste sijn werc wesen,
Wul van gracen ende huutghelesen.
Het ghinc ter scole ende leerde wel,
Al sijn ghedochte was niet el
Dan Gode te dienen, t'allen stonden,
Een hydel woort hadde men niet vonden
Commende van hem t'eenigher tijt:
In weldoene haddi groot delijt,
Zeer caritatch ende hoetmoedich zeere

- 170 Waest, ende minde Gode, Onsen Heere,
Jhesum Christum, so huter maten
Dat hi hem selven recht heeft ghelaten
Ende verloochent, also ons Marcus
In de Euwangelie, ende seghet aldus:
« Wie Jhesus Christus volghen wille,
Verlooghene sijns selves ende zwighe stille,
Ende hebbe betrouwe ende penitencie ontfa,
Aldus mach men volghen Christus na. »
Amand hevet dit wel verstaen,
180 Te sinen vij. jaren, ende ane ghevaen.

Hoe Amand ter scholen ghinc ende hoe hi
weder t'huus quam.

- Amand hevet hem ghegheven
Tallen duechden in dit leven,
Ende was recht een exemplare,
Ghesend van Gode in 'topenbare
Van den lieden, om dat si soudon
An hem leeren reghele houden,
Ende merken, in hare ghedochten,
Waer si Gode by vinden mochten,
Ende commen t'alre salichede.
190 Het ghinc jonc ter scoln mede,
Ende leerde alle cleergye so,
Dats vader ende moeder worden vro,
Ende dat men gheen en meester vant,
Die hem te leerne bewant
In die jeghennoode daer omtrent;
Dies heftene die vader ghesent
In die stede van Atheine,
Die scole van allen grooten cleerken,

Ende Amand, dat muechdi merken,
200 Vernam so wel ende leerde mede,
Dat menne voort trac t'elker stede
Ende prijsden sinen sin voorwaer,
Nochtans en haddi maer xij. jaer,
Dus was hi daer zeere verheven,
Ende leedde drie jaer sijn leven
In de scole, ende in de leeringhen,
Eens ghevielen also die dinghen.

Van eenen visioene dat Amande te voren quam.

Daer Amand in studacien sat,
Daer hi hem selven te male vergadt,
210 Want een visioen dede hem onsochte,
Daer hi niet lichte huut commen mochte,
Maer in 't hende, als hi verscoot,
Was hy by na van vreesen dood,
Dies worden die clercke in vare,
Ende ondersochtem wat hem ware,
Maer Amand, die gheerne afleyde,
Sprac vriendelike aldus ende seide:
« Lieve ghesellen, mi en es niet el,
Dan mi toequam een ghedochte fel. »
220 Doe leiden si hem dat te voren,
Dat sijt van hem wilden hooren,
Waer by hi was so t'onghemake.
Node quam hi an die sake,
Maer in 't hende sprac hi aldus:
« D'almoghende God, Onse Heere Jhesus,
Moete alle saken ten besten keeren,
Want ic ontsie mi zwaerrer deeren,
Dat kerstinhede sal sijn in noode,

- Want ic sach Ons Heeren bode,
230 Den inghel van hemelryke,
Seere claghen, ende bitterlike
Weenen, ende driven mesbaer.
Oec so hoordic hem voorwaer
Segghen, in sine droefhede,
Dat dat soete kerstinhede
Ontfaermelike soude dolen,
Want den herden, die 't bevolen
Es, die slaen den scapen zwike,
Hier an merkic sekerlike
240 Dat Ons Heere verbolghen es
Up die herden, des sijt-ghewes,
Ende 't bediet van den herden dat sijn
Dat eerscip groot, dat niet fijn
En es, noch ghewillich mede
Om te sterkene kerstinhede,
Ende dat si die scapen cleene
Laten onberaden, dat's 't ghemeene
Folc, van den gheloove goet,
Daer Christus om sturte sijn bloet,
250 Hieromme bennic in grooten vare.»
Voort gaf Amand te kennene dare
Vele saken, die souden ghescien,
Die d'inghele hem leerde voorsien,
Dies den cleerken wonderde al,
Ende screven die worde groot ende smal,
Ende hilden se in grooter helicheden,
Ende over propheesye mede.
Als hem dit ghesciede voorwaer
En haddi maer xv. jaer.
260 Sijn vader sende om hem eenen bode,
Dies hi soude laten noode,

Hine soude toot hem varen ghereet;
Vader ende moeder, als men weet,
Waren blide, al sonder waen,
Ende hebbene lieflike ontfaen.
Daer bleef hi eenen corten tijt,
Ende sijn ghepeins dat wart so wijt
Om te ghecrighene Gods hulde,
Dat hi hem selven niet en verdulde,
270 Want hy hem in penitencie gaf,
Ende in so grooten duechden hi claf
Dat Jhesus Christus, door sine liefde,
Ghenas den menighen van grieve.

Hoe Amand wert scuwendende die hoochheit der werelt,
ende hem gaf ter aermoede ende ter penitencien.

Broeders, d'Ewangelië wildijdt weten,
Sijn comen van hoghen hute decreten,
Al hebben se bescreven de Euwangelisten,
Si comen hutten monde van Jhesum Christe,
Want hi se selve sprac of dede,
Eer men se in ghescrijfte lede.
280 Hieromme soude elc kerstin poghen,
Hoe hi se soude achtervolghen moghen,
Ghelijc dat Sente Amand dede,
Als ghi moghet hooren te deser stede.
Het gheviel up eenen dach,
Also ic hu vertellen mach,
Dat dese jonghe man Amand
Dese Euwangelië gheschreven vand,
Daer Onse Heere segghet aldus,
Bi den Euwangelië Matheus:
290 « Dat es dat die lieden heeten hooch,

Dat het voor Gode niet en dooch. »
Oec spreect hi in een ander stede,
Dat der weerelt groote hoochede,
In droefhede nemet hende,
Ende valter by in meswende.
Als hi dit al hadde verstaen,
Wert hi peinsende harde saen,
Hoe hi de hoocheit scuwen mochte,
Ende setter toe al sijn ghedochte,
300 Om te volbringhen die woorde,
Die hi in d'Ewangelie hoorde,
So datti niet vinden en conste
Up datti bleve in 's vaders woenste,
Hine soude de hoocheit anevaen
Moeten, ende ten dienste staen
Der weerelt fel ende loos,
Die den mensche bedrieghet altoos;
Als dit ansach die jonghe man,
Vinc hi dese bedinghe an:
310 « Ave vinculum caritatis,
Et in iudicio equitatis, et cetera. »

**Dit es die oracie, die Amand dede in sijns
vaders huus, eer hi wech sciet.**

Dit groeten, dat hi hier in 't lattijn
Seide, willic hem, die hier sijn
In dietscher talen ontbinden vort.
Nu verstaet mine wort:
» Ic groetu Jhesum, bant van karitaten,
Ende jugie der gherechticheit, van maten
Vul van goedertierheden in 'tghedooghen,
Als ons die propheten wel toghen,

- 320 Die van hu orconde gheven,
Waer bi ghi quaemt in dit leven,
Hets sonderlinghe goet te verstane;
Die wille, gha Balaam boucken ane,
Daer aldus in staet ghescreven:
Als ghi Adame had ghegheven,
Sinen wille, groot ende smal,
Sonder eenen boom boven al,
Dien bevaeldi dat hi liete,
Heere, dies quam hi in verdriete
- 330 Bi den viant, dien bedroghen
Hadde, ende qualike gheloghen,
So dat hi verbrac hu ghebod,
Dies ghi gram waert, Heere God,
Ende daettene, in feller wise,
Jaghen hutten paradyse,
Den inghel metten zweerde baer.
Aldus levende di menich jaer,
In droefheden ende in allenden.
Heere God, als hi hem bekende
- 340 Mesdadich, sendi sinen sone
Sed, omme te wetene 't gone
Hoe langhe dat hi soude messen
Huwer grondeliker ontfaermenessen.
Sed, sijn kint, dat dede wel
Sine boodscap an den inghel snel,
Die hem in ghescriften sach,
Daer vele van prophecyen anclaf,
Als men alle daghe mach lesen
In der propheten bouc van desen,
- 350 Want die propheten sijn meest comen
Van Sedte, Adaems sone, hebbic vernomen.
Huut desen ghescrifte, seght Balaam,

- Dat Sed tote sinen vader quam,
Ende troostene zeere ende liede das
Dat Onse Heere God Messyas
Eenen tijt adde daer toe vercoren,
Dat sijn eenighe sone soude gheboren
Sijn, van eender maghet sonder werre.
In lijctteekene soude eene sterre
360 Commen ter weerelt onversien,
Dan soude men seker sijn van dien
Dat bi den kinde, al sonder messe,
Soude vloyen die ontfaermenesse.
Als Adaem sinen sone verstoet,
Dancte hi Gode, ende sijn moet
Wort verblijt ende zeere verhuecht.
Heere God, voort bi huwer duecht
Stont in die Schriftuere ghescreven,
Dat die sterre eerst soude gheven
370 Claerheit ende haer verbaren
In orienten, als men t'waren
De waerheit wel heeft bevonden,
Want van den eersten stonden
Dat dese schriftuere vonden was,
Coes men xij. manne na das,
Die wijste ende die men meest achte,
Dat si die sterre souden wachten.
Als er een staerf sette men mede
Eenen anderen in sijn stede.
380 Magusoy, dits ware sprake,
Heet men se; in deser ghelike sake,
Vergaderden sy in elken jare,
Na den custe, ende quamen dare,
Up eenen berch, in lieghe hu niet,
Die men Victoriale hyet,

Ende alsi vergadert waren met,
Daden si daer haer ghebet,
Dit daden die jonghe na die houde,
Ende ontbeiden welken tijt dat soude
390 Die sterre commen in 't openbare,
Die der weerelt belovet ware,
So dat up eenen tijt ghevel,
Dat si waren vergadert wel
Up den berch Victoriale;
Daer saghen sy al te male,
In die middele was so ane
Te siene in eens kints ghedane,
Ende boven eens crucen ghelike.
Daer sprac een sterre cortelike,
400 Ende beval den drien coninghen te hand
Te vaerne in der Juedenland,
Ende wat si offeren souden Gode
Gaf hem die inghele daer ghebode;
Bi desen vooren si van daer,
Ende waren up den wech twee jaer.
Die sterre voren in haren ganc,
Dat hem ghebrac aet no dranc,
Ende quamen te Bedlehem, sonder saghe,
Als ghi out waert xij. daghe,
410 Heere Jhesus Christus, daer offerden sy,
Dat claerlike es 't gheloove van mi,
Merre wieroc ende gout,
Dat was teeken omme ons behout,
Want bi den mirre ic versta
Onse salighede alse daer na
Wel scheen, doe ghi hu leven
Voor onse mesdaet wildet gheven,
Daer die Scrifture mede vulquam,

- Die ons beschrijft die wise Balaam ,
420 Daer hi seghet dat Seth zijn vader
Trooste ende seide dat al te gader
Sine grondeloose ontfaermesse
Laghe in eens kints gheboornesse.
In 't wierooc versta ik ooc mede
Huwe almoghende godlicheide ,
Die oynt was , sonder beghin ,
Ende daer alle helichede es in.
Voort in 't offeren van den goude ,
Versta ic uwe macht menichfoude ,
430 Uwe rijcheit , ende dat ghi heere
Van der weerelt blijft emmermeere ,
Ende ghi waert conijnc van hemelryke ,
Oynt ende sult bliven eenpaerlike
Een God vulmaect in drien persoonen:
Vader , Helich Geest ende Sone ,
Sonder beghinsel ende sonder hende.
Heere God , nu biddic hu dat ic vende
Moete uwe groote ontfaermicheit ,
So dat ic weten moet bescheit ,
440 Wat saken dat ic sal anegaen ,
Want ic in sorghen ben bevaen ,
Ende ontsie nu der sonden algader.
Ontghinghe ic moeder ende vadere ,
Ende in ander saken ben ic becoort ,
Omme te vulcommene dat woort
Van der Euwangelien leere ,
Hoort de oetmoedicheit van Onsen Heere.

Hoe Ons Heere Amant ontboot dat hi twee vaders
hadde, ende gaf hem cuere te volghene welc hi wilde.

Als die jonghe Amand hadde ghedaen
Sine bedinghe, so daelde saen

450 Een der inghelen, Ons Heeren bode,
Die Amand seide : ghemint van Gode
Bestu door sine ghestadichede,
Ende hi heeft ghehoort uwe bede,
So dat hi di by mi laet weten
Dat du hebs al onvergheten
Twee Vadersen, die een die es
Jhesus Christus, des sijt ghewes,
Die di wan met sinen bloede,
Ende loste huter helscher gloede;

460 Dit es dijn gheestelike vader,
Die di gaf vleesch, bloet ende ader;
D'ander es dijn vader vleeschelike.
Besie den welken wiltu slaen swike,
Ende volghen den wille sijn,
So Jhesus Christus, den heere mijn,
Of dinen weerliken vader?
God set in dinen wille algader
Met desen henden sine woorde.
D'inghel ende Amand, die 'thoorde

470 Wert peinsende om dese saken,
Ende hi seide dese vriendelike sprake:
« Na dat Christus wille kennen mi
Over dat ic sine sone si,
Ende dat hi mi wan met sinen bloede,
So dincke mi dat ic wissel goede
Doe, an dat ic minen vader late,
Ende an volghen die rechte strate,

Ende den weghe van daer boven
Minen vader van hoghen love.

- 480 Hier up willic letten, dat verstaet,
Want es ons allen ane gaet;
Die apostelen seggen, om dat wy
Gods kinderen sijn, so hevet hi
Ghesent in onse herten al gader,
Sijn soons gheest, roupende : vader!
Want in onse bedinghe, wats ghesciet,
Ne waren wi so coene altoos niet
Te segghene in eenigher wijs:
Onse vader, die in den hemel sijs,
490 En ware by 's gheest toedoene,
Die in ons heeft sine woene,
Ende omme te prouvene daer by
Van Gode, onsen heere, dat hi
Ons te kinderen heeft vercoren,
So gaf hi ons sinen gheest voren,
Omme te tooghene des vader
Wille in den sone al gader. »

**Hoe Amand van sinen vader ende moeder sciet te
sinen xv. jaren.**

- Nu hoort ende verstaet mijn bediet,
Ic wille keeren daer ic 't liet
500 Van Amante, den jonghen man,
Die te sinen xv. jaren sciet van
Vader ende moeder, ende oec mede
Van aller erdscher weeldicheden,
Ende sciet huut sijns vaders casteel,
Daer hi hem bi verloochende gheel,
Ende vulbrachte die salighe woorde,

Die hi in de Ewangelie hoorde,
Ende es rechte voortghegaen
Tote Tours, hebbic verstaen.

- 510 Daer wert hi sittende clusenare,
Als ic hu segghen sal hier nare,
Maer eerst willic hu doen bediet
Hoe Amands vadere hem gheliet,
Als hem boodscip quam te voren
Dat sijn kint dus was verloren.
Hi wart een die droufste man,
Die ter weerelt yet lijf ghewan,
Ende mesliet hem al te zeere;
So dede sijn moeder vele meere,
520 Ende alle die ghene van den lande.
Maer sy rieden dat men sande
Boden huut, die besochten dat
Of menne bevonden t'eenigher stat,
Maer dat was pine om niet
Want God niet wilde dat ghesciet,
Dus bleven si in drouven live;
Nu hoort voort wat ic bescrive.

Hoe Amand clusenare ghinc sitten buten Tours, ende
hoe die bisscop hem anesprac.

- Ghi hooret hier voren dat Amand,
Scuwede ende vloet sijns vaders land,
530 Ende es commen bi Tours, der stede,
Daer hi vant, dat es waerhede,
Eene cluse niet al te groot,
Daer niewinghe in was doot
Een sonderlinghe helich man,
Daer die lieden spraken van

- Grooten wonder menich bediet,
Ende als dat kint dit ane siet
Eist al heymelike by nachte ghegaen
Tote den bisscop, ende dede hem verstaen.
540 Dat hi clusenare wilde sijn.
Die bisscop seide: « Lieve vrient mijn,
Daer toe sidi te jonc van daghen,
Ghi sout qualike ghedraghen
Die penitencie, die aermoede,
Al hebdijs den wille goede. » —
« Helich vader, men siet alle daghe,
Dat een riet ontstaet die vlaghe,
Die hem toecommen groot ende zwaer,
Ende een groot boom, die valt daer,
550 Metten selven winde ter neder,
Ende ne mach niet upcommen weder.
(In deser manieren, so sprac Amand,)
Ben ic den riede ghelijc bicant,
Ende ic hope in Onsen heere Messias,
Dat hi sal mi ghehelpen das
Te vulcommene minen wille. »
Als dit die bisscop hoorde, niet stille
Ne zweech hi, maer sprac den jonghen man,
Met vriendeliker talen, aldus an:
560 « Lieve sone, nu laet mi hooren
Van wanen dat ghi sijt gheboren,
Ende of ghi hebt moeder ende vader,
Ende van uwen levne die sake al gader. »
Als Amand dese bede heeft ghehoort,
Sprac hi oetmoedelike dese woort:
« Helich vader, in biechten stille
Willic vulcommen uwen wille,
Ende hi ghinc hem vertellen met allen,

Wat hem van joncs was ghevallen,
570 Ende hoe dat sijn vader hiet Baland,
Die casteleyn was soffisant
In 'tland, dat Aquitaengen hiet,
Maer nu ne noemt men 't also niet,
Want het die name heeft verloren,
Gasscoengen mach men 't nu noemen horen,
Want also heeten 't die liede al.
Nu hoort van Amande, die groot ende smal
Den bisscop vriendelike heeft gheseyt
Van dies hi hem te voren heeft gheleyt,
580 Dies die goede man was zeere blyde,
Want hi hadde t'anderen tyden
Van siere dueghet hooren spreken,
Dies en wilde hi hem niet ghebreken
Laten van sinen wille goet,
Maer Amand bat hem met ootmoed
Dat hi te negheenen stonden
Ontploke huut sinen monde
Van dies hi van hem hadde ghehoort.
Die bisscop seide : « Nemmermeer woort
590 Ne suldi dat van mi verstaen,
Want ic hebt in biechten ontfaen. »
Aldus hes hi in die cluse comen,
Daer hi penitencie heeft ghenomen,
Al ic hu mach segghen hier.
Binnen al den jare sach hi vier,
Hoe cout dat was, ende nochtan
Ne hadde hi maer twee rocx an,
Daer dien j. af was van hare,
D'ander grijs ondierbare,
600 Oec bat hi so vele over sijn knien,
Dat mer ghezwel mochte sien

Wassen , also hert ende also dicke
Dat men 't afsniden mochte met sticken.
Borne ende broot, dat was sijn spise ,
Ende dat soberlic ende bi avise ;
Die coude eerde was sijn bedde ,
Dit dede hi om die hooghe wedde
Te ghecrighene van Onsen Heere.
De viant , die plachene seere
610 Te tempteerne in sijn ghedochte ,
Maer hi wederstont al dat hi mochte ,
Ende sprac sine biechte ghetidelike
Jeghen den bisscop, diene vriendelike
Quam visenteren te menigher stond.
Vele aermoeden , make ic hu cont ,
Ghedooghede die jonghe man te Tours ,
Ende dede sinen live cranc sarcoers.

**Hoe die duvel Amante tempteerde ende hoene
Amand wederstont.**

Hier naer gheviel Amande dat
Daer hi in sine selle sad ,
620 Ende van zwaren temptacien
Ghedooghede hi vele tribulacien ,
Maer hi verwan al openbare ,
Ende veronweerde die duvele scare ,
So dat si an hem en vonden el niet ,
Dan gracie ende duecht , wats ghesciet.
Dies waren si seere buten keere ,
Ende pogheden nouwe ende seere
Hoe sine ghebrochten te sijnder hand ,
Ende hoe siere toeghinghen wert hu becant.
630 Een duvel quam tote hem openbare ,

Ghelijc of hi Christus ware,
Maer Amand verkendene saen,
Want hem die Helighe Gheest dede verstaen,
Dies looc hi sine ooghen toe,
Entie duvel sprac tote hem doe:
« Amant, ic ben Christus, waer bi
Luucstu dijn hooghen? » Doe seide hi:
« Ic ne wille Gode hier beneven
Niet sien, maer in 't ander leven. »

640 Als die viant dat verstoet,
Vloot hi henen metter spoet,
Ende ne dorste nemmermeere
Te hem doen weder ghekeere.
Also houde als hi wech was
Viel de helighe man, gheloovet das,
In bedinghen neerenstelike,
Ende dancte Gode van hemelryke
Dat hi hem der heeren jonste,
Voort hy dese bedinghe begonste.

**Hoe Amand sijn orisoen dede te Gode ende hem pijnde
den wech te leerne van salicheden.**

650 Ave benigne Jhesum.
Hoort mensche ende en wes niet dom,
Ende verstaet deser bedinghen bediet,
Al en hoorstuse in latine niet.
Ic wilse hu in vlaemsche toghen,
Want alle lieden lattijn niet en moghen
Verstaen, noch commen hebben dies ghebod:
« Ic groete hu, goedertiere God,
Die van der ghebenedider maghet,
Vriendelike ghewonden laghet,

660 Daer toe ghesoocht ende ghenoot.
Ten achtensten daghe bem ic vroet,
Waerdi besneden naer die wet,
Die den Jueden was ghesed,
Ende waert gheheeten Jhesum.
Desen name en es niet crom,
Maer ewech leven ende zalichede,
Vulmaectheit ende verwinlichede
Mach men verstaen in desen name.
Heere, dies biddic dat hu bequame

670 Moete sijn dese ghedinckelichede
Van huwer soeter kintschede,
Bi den welken dat ic moete
Vinden den wech rechte ende soete,
Daer ic salichlic in mach leven,
Dies moetti mi, Christus, macht gheven.»

Hoe Sente Amand ons bewijst drie manieren van
bedinghen, daer men naest mede mach commen
te Gode.

Nu hoort, goede lieden, dat ic hu
In exemplen wille leeren nu,
Bi dat Amand selve seide,
Ende daer na in ghewerken dede.
680 Wi sijn sculdich onsen vader
Te biddene so neerenstelike algader,
In oetmoedicheit sonder cesseren,
Ende dat metter vreesen Ons Heeren,
Recht ghelijc dat ons Adaem gaed
Huten ende in dat verstaet,
Ende niet en rust te negheere tijt.
Dese helighe man, die de werelt wijt

- Hadde ghelaten, heeft ons ghewijst
Drie manieren, die gheprijs
690 Van bedinghen sijn, ende wel ontfaen
Voór Gode, ende wilt hooren saen:
Eerst doet hy wel sijn bedinghe,
Die met siere herten meeninghen,
Ende met begheerten, vul van gracen,
Van der opperster contemplacien,
Hem heeft gheworpen met allen sinnen
In dat hi Jhesum Christum minne,
Bedu die minne eenparichede
Es voor Gode ghenoughelichede.
- 700 Noch doet hi wel, sonder loos,
Sine bedinghe, die hem altoos
In ontfaermicheden heeft gheset,
Up sinen hevenkerstin, want haer ghebed
Roupt altoos voor Onsen Heere
Ghenadicheit ende bidt seere.
Darde waerf doet hi wel sine bedinghe
Sonder uphouden sonderlinghe,
Die in den hemel scat ghesonden heeft
Met aelmoesenen, die hi gheeft
- 710 Hier den aermen, want sekerlyke
Die aelmoesene bidt in hemelryke,
Weder hi heet, oft drinct, of slaept,
Of spreect, of zwichet, ofte gaept,
Ende ne rust te negheenen stonden.
Nu hoort voort wat ic hu bevonden
Hebbe van desen helighen man,
Wie alle duechden wiesen an.

Hoe die bisscop van Tours badt over sinen maech
Amande, ende hi wert ghenesen bi den bede.

Hem gheviel up eenen dach
Dat de bisscop, die sijns plach,
720 Es ter cluse tote hem comen,
Ende bad hem, hebbic vernomen,
Te biddene Gode, Onsen Heere,
Over eenen persoon, die zeere
Lach ende qual van ziecheden groot,
Ende en conste leven, no commen ter doot.
Dit was des helichs bisscops maech,
Die helighe Amand, die niet traech
Was, hevet vriendelike ghedaen
Sine bedinghe, ende alsoo saen
730 Es die bisscop ten sieken commen,
Daer hi groot wonder heeft vernomen,
Want hi vantene al ghesond,
Ende wel ghenesen, te diere stond
Vraghede hi, hoe dat was ghesciet,
Dat hi ware ghesont, ende hine liet
In zwaerer siecheden so bevaen.
Die man, die andworde saen:
« Recht nu ter tijt quam te mi
Een jonc man, ic en weet wie hi si,
740 Ende streec sijn hand over minen lichame,
Ende ic ghenas van al der mesquame.
Doe ic worden was ghesond,
Seide hi mi selve metter mond,
Dat die bede van den helighen man,
Die ghi selve spraket an,
Ende baed te biddene neerenstelike
Gode, onsen Heere van hemelryke

- Over mi, ende hevet verbeden mie;
Die seide, ic kende dien
- 750 Woorden, vray ende waerachtich,
Ende dat die man voor Gode machtich
Es dien icx badt, dat es mi cond,
Want ic kende van hem den grond,
Heer icx hem bat, ende sijn helichede.» —
« Dies gaen wi (die bisscop seide)
Ic sal hu leeden tote den man,
Daer alle doghet clevet an.»
Met desen sijn sy ter clusen comen,
Daer si Amande hebben vernomen,
- 760 Ende dancten hem van diere saken;
Hi seide met oetmoedegher spraken :
« Ghi, goede liede, dankes Onsen Heere,
Want ic in negheenen keere
Macht hebbe, dies ghi legghet
Up mi dus ende van mi segghet.»
Dusdane miraculen, sonder waen,
Hevet Ons Heere vele ghedaen,
Door den clusenare Amant;
Ende als men te Tours dat ondervand,
- 770 Brochte men te Tours vele lieden,
Crupele ende blinde, die ghesciede,
Dat si ontvinghen ghesondichede
Bi sijnder gracieuser bede.
Lasersche lieden quamen ooc daer,
Ende die met kinde ghinghen zwaer,
Ende so wie dat hadden eenighe mesquame,
Up dat si toten helighen man quamen,
Ende hi voor hemlieden badt,
Alle ghenasen si ter stat.

- 780 Dus woendi te deser steden
Viiij. jaer met oetmoedicheden,
Daer hi vele temptacien ontstoet,
Ende Onse Heere, door sine oetmoet,
Toochde vele miraculen, door hem t'allen stonden,
Die ic niet alle can vermonden.
Sente Jan segghet te eender stede :
« Die allame, daer die siele mede
Haer werc te doene pleghet,
Es dat so neder werpt ende legghet
790 Haer in 't aenschijn Gods, ende soo niet
En verheffe, so wats gheschiet,
Ende sy in den eenighen wille
Van Christus, lude ende stille. »
Dese woorde heeft Amand ghehoort,
Ende wertter omme seere becoort,
In dat men hem dede so groote heere,
Ende voert recht een deel buten keere,
Want hi hem duchte dat hi mochte
Hem dies verheffen in sijn ghedochte,
800 Ende daer bi verliesen saen
Die gracie, die hi hadde ontfaen,
Dies viel hi in bedinghen,
An Maryen sonderlinghen,
Der moeder Ons Heeren, ende bad hare
Dese ghebede, nu hoorter nare.

Dits een orisoen, dat hi dede te Marien der moeder
Gods, door die temptacie van den viand.

O onbesmette lelye puere,
Roose Maria, reyne figuere,
Vrouwe, moeder, ende suver maghet,
Jeghen dat natuere ghedraghet,

- 810 Brochti ter weerelt uwen lieven soone,
Onsen behoudere, die ghewoone
Es regierende moghendelike
Beede hemel ende eerderyke.
Desen coninc, onsen behoedere,
Bidt voor mi, want ghi sijn moedere
Woort, met eenen woorde alleene,
Ende bi siere gracen wort ghemeene,
Sine godliche in uwen lichame
Ontfangende, te onser vramen,
- 820 Ende als ghi ontfanghen hadt dat kint
So trouwede ghi Joseppe sind
Teenen wetteliken man,
Die hu noynt smette leyde an.
Redene es, waer by God woude,
Maria, dat van hu wesen soude,
Dat ghi niet heeten sout alleene
Eene maghet, maer in 't ghemeene,
Of dat men hu doden soude onder de steene,
Als het quame der weerelt an,
- 830 Dat ghi kint droughet sonder man,
Echt om dat hi wilde, te waren,
Dat hu Joseph soude bewaren,
Ende gehulpich sijn ter noot;
Voort, om dat die viand soude messen
Te wetene Christus ghebornesse,
Ende hi niet ne wiste, noch vername
Dat hi van der maghet quame.
Maria, door dese ghedinckelichede,
Biddic hu dat ghi doen wilt hu bede
- 640 An Jhesum Christum, uwen kinde,
Dat hi mine sinne so vaste binde,
Dat ic niet ne worde in dole,
Noch ghesend ter duvelen scole.

Hoe Maria Amande ontboot dat hi trecken soude
in Scolland, bi den inghel Gabriele.

Als Amand hevet ghehend
Dese bedinghe, so heeft ghesent
Maria den inghel Gabriel,
In die cluse, die seere snel
Was, omme sine boodscip te doene.
Hi seide : « Amand, nu wes coene,
850 Want der inghelen troost al gader,
Maria, Gods moeder, al bi den vader
Ontfanghen der upperster drievoudichede,
Hevet ghehoort uwe bede,
Dies heeft so verbeden an haer kind,
Dat hi mi hier heeft ghesind,
Om dat ic hu sal doen verstaen.
Ghi sult huut deser clusen gaen,
Ende worden moonc ende gheselle
Met hem sevenen, die van der hellen
860 Vreese hebben, ende scuwen daer omme
Die weerelt quaet, niet als de domme,
Maer met vulmaecter penitencien sy;
Die een hier af heet Lieven,
Hi es helich ende met Gode vercoren.
D'ander es hute Gascoengen gheboren
Ende heet Poulijn, by siere name:
Sijn leven es Gode seere bequame.
Die derde es Vedast gheheeten;
Felix, die vierde, recht na propheten
870 Sijn sine woorde huut sinen monde.
Die vijfste heet Albanus, die t'alre stonden
Niet en sesseert in duechdelicheden.
Den sesten heet men Sampsoen mede,

Sente Machuut, die was sijn maech,
Dese was noynt in weldoene traech.
Den sevensten heet men Hilarijs;
Van desen, wes seker dat, waer hijs
Dat hi es helich ende in Gode
Ghestadich ende houdende sine ghebode.
880 Nu gaet Amand ende wert mede
Een vervuldere der salicheden;
Ghi sult die achtende muenc sijn
In 't wout, dat men heet Crapadijn,
Vindi se, ende staed in dat land
Dat verre ende na heet Scollant. »

Hoe God Amande weten liet bi den inghele dat
hi soude gaen in Scollant.

Met desen heeft Gabriel ghehent
Sine boodscip, ende es ghewent
In hemelryke, sonder waen,
Ende Amand heeft onboden saen
890 Den bisscop van Tours ter stede,
Die saen quam door sine bede;
Daer heeft hi hem vertroocken die woorde,
Die hi van den inghel hoorde,
Dies de bisscop wart t'onghemake,
Maer hine dorste niet om die sake
Steken no segghen jeghen dat ghebod,
Dat bevolen hadde Onse Heere God,
Nochtanne vreesde hi hem van dien
Dat der stede mochte messcien,
900 Te meer als die goede man
Gheruumt ware, ende van dan,
Dies bat hi hem dat hi woude

Voor hem bidden, ende dat hi soude
Over die stede doen ghebede;
Hi sout gheerne doen Amand seide.
Dus hevet die bisscop die cluse ondaen,
Ende die helighe man esser huut ghegaen
Recht bi nachte, wildijt weten,
Als hiere vij. jaer hadde gheseten.

910 Menighen bosch, menighe heyde
Doorghinc hi, heer hi quam ter stede,
Daer hi sine ghesellen vant,
Daer hem die inghele af dede becant,
Ende xxiiij. jaer was hi hout,
Doe hi moone wert in 't wout.

**Hoe Sente Amand quam in Scollant daer hi vant sine
ghesellen, also hem God weten liet.**

Nu, eenen dach, so es comen
Dese helighe Amand, hebbic vernomen,
In 't wout, dat hiet Capadijn,
Maer nu es verandert den name sijn,
920 Doch als hi in die bosscagye quam
Vele wilder diere hi vernam,
Die als goedertiere lammerkine
Bi hem leden sonder eenighe pine
Te doene, dies dancti Onsen Heere,
Maer een deel was hi buten keere,
Dat hi ne vant wech no strate,
Die hem wijsde, te ziere bate
Te vindene van dat hi sochte,
So dats Gode Onsen Heere af dochte,
930 Ende hevet sinen inghele ghesent,
Die den moncken dede bekend

Alle sevene, dat si soudē
Gaen ten hende van den woude,
Ende ontfanghen daer vriendelike
Haeren gheselle, sonder ghelike,
Vul van duechden ende helichede.
Weet dat elkerlijc gheerne dede,
Ende sijn so verre commen,
Dat se Amand hevet vernomen.

940 Daer hoorde men gheestelike woort,
D'een jeghen den anderen bringhen voort,
Ende een onthalen vul der ootmoedicheden,
Ende menich gracieus ghebede,
Ende danckende ende Gode lovende, dat si daer
Vergadert waren in 't openbaer;
En wiste hoe vertellen alle die saken,
Van dies si onderlinghe spraken,
Maer ic dar mi dies vermeten
Datter alle ydelheit was vergheten

950 Te ghewaghene, of daer sonde
Of mochte commen t'eenigher stonde.
Dus hebben sy Amande gheleet
Te haren crochte, daer hi ghereet
Met hem die ordine heeft ontfaen.
Nu willic hu doen verstaen,
Ghi goede liede, te diere tijt,
Ne waeren niet, die droughen abijt,
Ende mooncke hieten ghecostumeert,
Dat si woenden vaste ghemuereert

960 Noch groote cloosteren hadden, daer sy
Eenighe weelde hadden by,
Of van renten waren voorsien,
Maer in wostinen mochte men sien
Hare woensten in holen onder d'eerde.

Sine wilden niet dat hem deerde
Of bename eenighe goede memorie
Van den eerdschen goede die hidel glorie,
Want si duchten hem der woort,
Die men in de Ewangelie hoort,

970 Daer Onse Heere aldus segghet:

« Mensche, daer du dine herte legghet,
Dat es dijn God ne twivels niet. »

Voort doet de Ewangelie bediet,
Dat die lieden gaderen 't eersche goed,
Ende et es hem altoos in den moet.

Dat goet dat si gaderen daer
Es haer afgod seker voorwaer;
Legghet in scrinen of in anderen steden,
Si slutere haer herte vaste mede,

980 So dat si niet moghen bi gheen en keere
Hem stellen ter weerdicheit Ons Heeren,
Noch ter behoudenessen van harer sielen,
Ende varen daer by ten helschen kiele.

Dese Ewangelie hadden doe voor hooghen,
Die hem wilden in 't moncschap poghen
Te levене, ende te leedene haren tijt.

Noch vint merre in bosscagien wijt
In Romenien, die des pleghen,
Ende dit leven niet en es jeghen,

990 Maer vele meer moncken sijn,
Die meer minnen cleen ghepijn,
Ende ledich te sine met ghenouchten,
Ende van allen weelden behoufte

Te hebbene, ende ooc groot ghemac,
Daer toe te sine onder tac
Van groeten woensten met dicken mueren,
Ende wel ende vul gheladen die scuere,

Ende van grooter renten te sine voorsien,
Dan si sulke hoordene souden plien.

1000 Hier af hebdi ghehoort ghenouch
Nu zwichet, ic sal hu segghen voort
Wat levene, dat leedde in de hoordene
Amand, ende die ghesellen sine.

**D'ordinancie van den cloostre, entie die si hilden
Amand met sine ghesellen.**

Penitencie was haer fundament,
Bedinghe haer murael omtrent,
Goed ghepeins haer doormtre mede,
Haer goet ghewerke was te dier stede
Haer decsel van haren clooster goet,
Haeren vloer was rechten ootmoet.

1010 Hare groote renten waren, sonder waen,
Dat si Gods gracie hadden ontfaen.
Ic duchte men nu up eerderyke
Lettel vint des cloosters ghelike,
Nochtan begheerden dese mooncke achtre
El negheene ghestichten noch ander wachtere,
Want siere wel in waren bewaert,
Ende van allen meskieve onvervaert.
Dat es recht, want wie sinen moet
Sed, in rechter penitencien goet,

1020 Hets fondament boven allen saken,
Daer men ghestichte up mach maken,
Van gheesteliken levene ende daer by
Gaven siere hem toe, gheloves mi,
So seere met herten ende met sinne,
Also ic hu sal doen bekinnen.
Die eerste penitencie, die si daden,

- Was dat si anriepen Gods ghenaden,
Met weenenden ooghen, voor peinsende al
Die passie van Christus groot ende smal,
1030 Ende dit was bloets hooves up eenen steen.
D'ander was ooc dat haer negheen
Niet en droech naest sinen live
Dan een haer scaerp ende stive.
Die derde penitencie, die elc dede,
Was dat si ne spraken te gheere stede,
Ende hielden silencie, sonder waen,
Tote sijs orlof hadden ontfaen.
't Vierde point willic hu segghen,
Up die eerde was haer legghen,
1040 Ende en hadden ander bedden sochte.
't Vijfste poeint was, haer negheen rochte
Scoen te draghene an sinen voet.
Die seste penitencie goet
Was vele wakens in bedinghen.
Die sevenste was ooc sonderlinghe,
Het was dat si aten niet el
Dan rachine, verstaet dit wel,
Of appelen, of ander cruut,
Al sulc alsi vonden daer huut,
1050 Ende droncken daer up boorne claer.
Dese penitencie was voorwaer
Een sterc fundament te haren werke.
Nu hoort van haren mueren sterke,
Dat was bedinghe, daer sy mede
Voor wachten hare salighe stede.
't Eerst hilden si de ghetiden van den daghe,
Ende die priesters, sonder saghe,
Daden messe te harer tijt scone.
Voort alse de duvel waende hoonen,

- 1060 Waren si in bedinghen voorsien,
Ende maecten eenen muer mettien
Vaste staende up 't fundament.
Haren dormter, si hu bekent,
Was vaste ende rustelic zeere,
Ende ghenoughelic Gode, Onsen Heere,
Het was goet ghepeins, dat niet ne sciet
Van hemlieden, no faelgieren liet
't Fundament; noch den muer mede
Van der heligher vulmaecter stede.
- 1070 Hare goet ghewerke, si hu cont,
Was 't decsel, dat up den cloester stont,
Ende dat dect so wel, so waer dat si
Dat van alre saken blijft vry,
Datter onder es bedect,
Ende van alre quaetheit ontweect.
Bi desen decsele, sonder waen,
So moeste 't ghewerke vaste staen.
Dien sconen vloer, daer si up ghinghen,
Was dat si hem onderminghen
- 1080 Wilden metter oetmoedicheden,
Dies bleef vele te suvere de stede,
Want die mensche, die oetmoedich es
Moet bliven suver, sonder mes.
Nu es die clooster al vulmaect,
Ende haer renten sijn ghestaect,
Dats Gods gracie, die niet te glijt,
Maer altoos meerst ende verblijt
Den salighen clooster; dats den man,
Die dit ghewerke volghet an,
- 1090 Want hem ne ghebreect rente no goed,
Ende hi blijft wel ende vaste behoedt
In deser vulmaecter saligher steden,

Dat es die mensche vul helicheden.
Vaster clooster en mach niet sijn
Dan es die man van levne fijn,
Bedi hi ontstaet alle felle saken,
Ende gheen meskief mach hem ghenaken.
Hier bi moghdi merken al gader
Dat leven van desen helighen vader
1100 Amand, ende sine ghesellen mede;
Al waren si in die wilde stede,
Was een clooster vaste ende goed,
Ende van Gode wel behoedt,
Want also ghi hebt ghehoort,
Leeden si haer leven; nu hoort voort
Van dat de manne vercoren seere,
Gheschiede na dat Onsen Heere
Hem te ghesellen hadde ghegheven,
Die so helich waren in haer leven.

**Hoe de viant Amande tempteerde in de ghelike
van eenen man.**

1110 Eens an eene morghenstont,
Es de helighe Amand name cont,
Ghegaen lesende sijn ghetiden,
In die wostine an eene side,
Ende de duvel, die dit kende,
Quam hem bi, ende ghehende
Recht in eens mans ghedane,
Ende sprac hem deser ghelijc ane:
« Helich vader, goeden troost
Haddie te doene, want mi noost
1120 Groote saken in dit leven,
Mochtijs mi goeden raet gheven,

- Ic souds hu dancken sonder waen,
Ende altoos te uwen ghebode staen.»
Die helighe Amand waende ghesien
Hebben eenen man, ende bi dien
Sprac hi vriendelike : « Lieve sone,
Van wat mesquamen bestu ghewone
Te sine ghemoyt, doet mi weten.»
Die viant es by hem gheseten,
1130 Ende sprac, met eenen valschen keere :
« Ic diende met eenen grooten heere
Hier voormaels in mine juecht,
Die mi hoocheit ende alle duecht
Dede, huut ziere goedertierhede.
Eens voer hi huut ziere stede
In anderen lande, omme sine bederve,
Ende ic bleef t'huus in sijn erve,
Ende betrouwet van allen goede.
Dies wert ic so groot in minen moede,
1140 Ende met hooveerden so bevaen
Dat ic gonen dede verstaen,
Die dienden minen heere ryke,
Ende met ghelooften, die ic dierghelike
Hem gheloofde, dat si mi souden
Over haren meester houden.
Som hebben sijt ghedaen,
Ende mijn meester hevet verstaen
In den lande, al daer hi was,
Ende es t'siere stede commen door das,
1150 Ende heeft mi, met grammen moede,
Ghesteken huut sinen goede,
Ende alle sijn knapen daer toe,
Die mi ghevolghet hadden doe.
Nu ben ic in allenden commen groot,

- Bi miere hooveerden, sonder ghenoot,
Ende in aermoeden, dat ic ne weet
Van levne of stervne onderscheet;
Hieromme biddic hu, goede vrient,
Dat ghi mi mine saken sient,
1160 Ende sulken raet gheeft dat ic mach
Noch ghesien den blyden dach,
Waer bi ic komme jeghen minen heere
Te paeyse, dies ic begheere seere.»
Amand hevet wel ghehoort,
Ende verstaen des duvels woort,
Maer altoos waendi nochtan
Dattet hadde ghesijn een man.
Dies sprac hi hem toe ende seide:
« Mensche, es di dine hooveerdichede
1170 Berouwen, ende du wils ontfaen
Penitencie, ende met ootmoeden gaen
Tote dinen heere, ende voor hem vallen
In sine ghenadicheit met allen,
Ende voortan wachten t'aller stont,
Dat hoveerdicheit niet en comt in dinen gront.
Ic segdi seker, sonder waen,
Dat di dijn meester sal ontfaen,
Ende di vergheven dine mesdaden,
Bi der moghentheit der ghenaden,
1180 Sprutende huten penitencien goet,
Bi den verzouke van der ootmoet.»
Als die duvel dit verhoorde
Gaf hi anderwaerf andwoorde:
« Neen, goetman, dat en mach niet sijn,
Dat mijn heere de mesdaden mijn
Soude vergheven, om eenighe sake,
Wat laghe hem an mine oomoedeghe sprake,

- Of dat ic mi soude verslaen
Met penitencien, die ic soude aengaen.
- 1190 Desen raet is min dan niet,
Want men aldus ghescreven siet
In die boucke van divine,
Dat die mensche, die mesdaden sine,
Ja, ende van moeder ende van vader
In 't ende van sinen levene algader
Sal moeten bringhen ten ordeele,
Ende niet ontsteken eenighe percheele.
Wat mach dan eenighe penitencie doghen,
Of si die sonden niet decken en moghen,
- 1200 Entie ootmoedicheit wat soude so mi
Ghedaen; ic segghe di redene twi
Ic sal moeten, ten hutersten daghe,
Van minen sonden liden die plaghe,
Ende na dat ic dit voor weet wel,
Prijs ic der weerelt ghenouchte ende spel
Also langhe, alse mi mach ghebueren
Voor die penitencie hardt ende stuere;
Ende wie es ooc gheboren dan
Ter weerelt, wijf ofte man,
- 1210 Hine es van sonden seere besmit,
In di selven verneme dit,
Want Adaem ende Eva mede
Moesten rumen die scone stede,
Bi verbuerten van haren sonden,
Ende al dat leeft up ter stonden,
Ende dat meinscheit heeft ontfaen
Moet van der sonden, wilt verstaen,
Loon hebben ende sijn besmet.
Hier bi soudic hu raden bet,
- 1220 Beede hu ende uwen ghesellen,

Die hem in aermoeden dus quellen ,
Ende penitencie doet so groot ,
Dat ghi haedt ghenoughelic broot ,
Ende gaet met mi , ic sal hu gheven
Goeds ghenouch , daer ghi dit leven
Mede met vruechden liden sult ,
Dus so ne wordi niet verdult.»
Deser ghelike van deser sprake ,
Seide de viand vele , omme die sake ,
1230 Dat hi Amande wilde bedrieghen ,
Hem was lettelt om een lieghen.

Hoe de viant lien moeste wie hi was , ende waeromme
datti die Kerstine so gheerne tempteerde.

Als dit verhoorde die goede Amand ,
Besach hi zeere den viand ,
Ende mercte wel an sijn wesen ,
Ende Jhesus Christus sende hem te desen
Sulc lijcteecken , daer hi mede
Den viant kende te dier stede .
Daer scoet hi hem an metter spoet ,
Ende heeftene gheworpen onder voet ,
1240 Ende slouchene so zeere ende dwanc ,
Dat hi moeste sonder danc
Lien selve , metter mont ,
Twi hi ghereet es t'aller stont
Te bedrieghene de Kerstine.
Hi seide : « Hets die natuere mine ,
Dat ic verhate alle duecht ,
Die redene waer bi ghi kennen muecht ,
Het es om dat mi God verstac
Also ic hu hier voren vertrac ,

- 1250 Ende warp mi in grooter aermoeden,
Enten Kerstinen menschen goede
Heeft hi ter salicheit vercoren,
Die ic bi hoveerden hebbe verloren.
Hieromme so es altoos lieghen
Mine natuere ende bedrieghen,
In hopen, of ic, t'eenighen stonden,
Eenighen mensche bedrieghen conde,
Die helich ware ende vercoren dan,
Ende ter blyscip gheroupen an,
1260 Daer ic hute ben ghesteken,
Nochtan so moet mi ghebreken
Dat ic nemmermeer mach comen
Ter bliscip, die mi es ghenomen.
Voort bi dat ic kende hu leven,
Haddic gheerne an hu bedreven
Dat ghi sout sijn te onsen ghebode,
Ende veronweert van uwen Gode,
Ende verloren hadt die scoen stede,
Daer ic wilen was in de mogenthede.»
1270 Hoe hi dit seide ende ander dinghen,
Bat hi daer naer sonderlinghe
Amande, dat hine varen liete,
Want hi laghe in zwaren verdriete.
Die helighe man heeft hem bevolen
Dat sijn gaen ware in de colen
Van der hellen, ende nemmeer
Faelgieren soude sijn bitter seer,
Ende hier mede heeft hine ghelaten
Henen loopen siere straten.
1280 Dusdanige temptacien, sonder waen,
Heeft hi vele wederstaen,
In die wostine, daer hi in ghinc,
Met duechden, die hi anevinc.

Hoe d'inghel van Hemelryke Amande te wetene liet,
dat hi corts Priester wesen soude.

Het gheviel als Amand daer
Sijn leven gheleet hadde twee jaer,
In dusghedanigher penitencie ende pine,
Quam hem in die herte sine
Die minne Ons Heeren, so onghegront,
Dat sine ghesellen t'aller stont
1290 Wonder hadden, twi hi mochte,
Vulbringhen sijn helighe ghedochte,
Ende namen exemple in sijn leven,
Ende hebben hem te meer ghegheven
In duechden, ende in die vulmaecthede.
Eens gheviel dat elc munc dede
Messe, up eenen hooghen dach,
Entie goede Amand, die dit sach,
Halp hemlieden, so hi wel conste,
D'een na den anderen, met goeder jonsten,
1300 Ende doe si alle sevene hadden ghedaen
Messe, so sijn si ghegaen,
Ter stede, daer si heten souden.
Daer vonden si also houde
Eene scone tafele, wel ghedect,
Dies hadden si wonder onghemect,
Wat dat wesen of sijn mochte,
Ende vreesden hem in haer ghedochte
Dat temptacie van den duvel ware,
Maer een stemme sprac openbare,
1310 Ende seide : « Jhesus Christus ontbiet hu,
Dat ghi met hem hetet nu,
Ghi die messe hebt ghedaen,
Ende sinen helighen lichame ontsaen,

Want hi hu kent over sine meysenieden,
Ende over sine goede weerde lieden,
Ende Amande beveelt hi mede,
Dat hi gaet sitten bi hu ter stede,
Al es hi priester niet ghedaen,
Hi sal cort die ordene ontfaen,

1320 Want Onse Heere begheerende es,
Ende ooc heeft hi des, sijt ghewes,
Heden ontfanghen Gods lichame,
In sine siele, Gode bequame,
Also wel als yement van hu.»

Doe ghinghen si sitten, dat segghic hu,
Danckende Gode, ende vonden die sake
In die spyse van goeder smake.

Hier na ne ruste Amand niet,
Voor dat hi priester was ghewiet,

1330 Ende dese salighe helighe heere
Ontfinc priesterscip, met grooter heeren,
Doe hi out was xxvj. jaer,
Ende wert in gracen voorwaer
Meersende, ende in duechden mede,
In der ordenen salichede.

**Exemple hoe wi souden begheren alle hemetsche
dinghen ende erdsche dinghen.**

Sente Pauwels seghet dus :

« Broeders, die sijt met Jhesus
Verresen, souct alle dinghen
Van daer boven sonderlinghe,

1340 Daer Christus sit ter rechter hand
Van sinen vader moghende becant.

- Ghi sult kennen dat Messias,
Die onser alder behouder was,
Niewers omme daelde beneden,
Dan om onser alder salichede
Te verkeerne, in blyscepen mede,
Ende wilder omme smaken die doot,
Om ons, bi der minnen scout,
Weder te bringhene in ons behout,
1350 Ende paeys te makene jeghen sinen vader,
Daer wi verstekene af waren alle gader. »
Dese epistele heeft Amand vonden,
Ende wert an meer t'allen stonden
Wert hi ter weerelt levende doot,
Ende anesochte die blyscip groot
Van daer boven van hemelryke,
Met al siere herten berrendelike.
Dat vier der minnen van Onsen Heere
Begonste hem te wassen so seere
1360 Dat hi veronweerdde alle dinc,
Dies de weerelt noynt bevinc,
Ende scheen recht in sine ghebare,
Als oft niet en twint en ware
Gheacht, no gheprijs in sine ghedochte.
Ay lacen ! oft elc meinsche mochte
Hem selven ghebreken in dien,
Dat hi deser minnen wilde plien.
Hoe cleyne soude der weerelt scat
Gheprijsd sijn door dat,
1370 Maer Gods rijcheit van daer boven
Souddi begheeren ende loven,
Ghelijc dat Sente Amand dede,
Also ic hier te voren seide.
Ic bidde hem allen, die dit ghedichte
Lesen hooren, dat si niet lichte

Mi begripen in der saken,
Al can ic niet wel mine sprake
Vulbringhen in haren wille,
Want ic kenne beede lude ende stille,
1380 Dat ic ben een jonc man,
Ende ne soucker gheen winninghe an
Van gelde noch van mieden mede,
Maer dien loon der moghenthede
Gods van hemelryke, sonder waen,
Hopic dat ic sal ontfaen,
Ende oec dien waeromme ic dichte meest,
Es bi dat mine herte ghevreest
Van haer selven es, dat so mochte
Vallen in eenich quaet ghedochte,
1390 Huter ledicheit, daer ic in ware,
Ende commen in der duvelen scare,
Dies mi moete verden God,
Die in allen saken doet sijn ghebod.

**Hoe Sente Amand eens sinen hongher claghede, ende
hoe hem Christus sende sine lijftocht bi voghelen.**

Nu hoort voort van daer ic 't liet,
Teenen tide so es ghesciet
Amand, den helighen priester, dat
Daer hi in de wostine sat,
Ende hem selven hadde ghegheven,
Omme te leedene hermite leven,
1400 Soo hoe dat hi daer moenc was,
Met sinen ghesellen, ghelovet das,
Sijn leven ende sijn regement
Was hermitelic bekend.

- Voor Gode nu sad hi in de wostine,
Ende dooghde van honghere groote pine;
Dickent als hem dit ghevel
Teech hijt den duvel quaet ende fel,
Dat hiere hem wilde bedrieghen mede,
Maer nu so quam hem, dat's waerhede,
1410 Die pine van honghere also groot,
Dat hi waende bliven doot.
Dies viel hi in bedinghen saen,
Ende dede Gode sinen noot verstaen,
Ende Jhesus Christus, si hu bekent,
Heeft hem sine leeftocht ghesent,
Bi voghelen vlieghende huter lucht.
Waer af heeft dan die mensche ducht
Dat hem yet ghebreken mach.
Ic doe hu met waerheden ghewach,
1420 Wie Gode betrouwet met vullen gheloove
Dat hine nemmermeer vint so doove,
In eenighe sake groot of smal,
Dat hi hem faelgieren sal,
Want merct, men vint aldus bescreven,
Dat een salich mensche mach gheven
Ghebod den berghen dat si dalen,
Ende ooc, sonder dwater, sonder ommehalen,
Mach hi doen gaen van siere stede,
Huut crachte van gherechtegher bede.
1430 Voghelen ende diere, sonder zwiken,
Moeten den mensche vul ghelooven wiken,
Als ghi exemple moghet nemen hier
An Sente Amande; die voghelen ende dier
Quamen altoos te sinen ghebode,
Huut den moghenden consente van Gode,
Ende brochten hem, dies hi begheerde;
Ende als hi oec hiet hadden dat hem deerde,

- Van hevele of van quetsueren,
Quamen si tote hem t'eenigher hueren,
1440 Van wat mesquamen dat elcken mesquam
Ghesondichede hi daer nam.
Dit was een helich moghende vader,
Die sinen wille vulbrochte al gader,
Mids den goeden gheloove sijn,
Ende mids der abstinencien fijn,
Daer hi sinen lichame mede dwanc.
In dese oordene, sonder wanc,
Was hi 'monc seven jaer,
Ende dooghde menighe pine zwaer
1450 Van penitencien, van tribulacien,
Van becueringhen ende van temptacien,
Die hi algader wederstoet,
Mids sinen gheloove vaste ende goed.

Hoe Amand verhiesch die pardoene, ende hoe hi herte
hadde te Roome te gane, in 't jaer van gracen....

- Onse Heere Jhesus Christus sprac metten monde,
Tote Sente Pieteren t'heere stonden:
Tu es Petrus, et super hanc petram
Edificabo ecclesiam meam, etc.
« Du best Pieter ende upperste vader,
Ic fundere up di algader,
1460 Dat werc van der heligher kerken,
Ende ic gheloove di mede sterke,
Die slotelen van hemelryke.
Wat du binds up eerderyke,
Dat wart in den hemel ghebonden,
Ende wien ghi verlaet sine sonden,

- Ende ontbint hier in dit leven,
Daer boven werdet hem vergheven.»
Hute deser heligher woorden cracht,
So hadde Sente Pieter de macht,
1470 Ende was erdsch God ghecoren,
Ende alle die paeuse, nu wilt hooren,
Es van hem die selve macht bleven.
Nu hebben si som gracie ghegheven,
Ende haer hooghen der ontfaermicheden
Ontdaen up dat kerstinhede,
So dat si aflate ende paerdoene mede
Hebben ghelaten te menigher stede.
Maer een afaet boven algader
Gaf een paeus, een helich vader,
1480 Ligghende ten hoghen Roome binnen,
Daer hi teekene van grooter minnen
Toghede der kerstinen volke ghemeene,
Want die paerdoene ne sijn niet cleene,
Wie dattere ten salighen tide mach comen,
Als die jaerscare es ghenomen;
Drie zielen machiere quite halen,
Ende daer toe alle sonden betalen,
Die meinsche ter weerelt doen mochte,
Up dat hi quame met goeden ghedochte,
1490 Ende met berouwenessen in die kerken,
Ende hi met ootmoedeghen serken
Gaen mochte, ende visenteren
Den helighen maertelaers ter heeren,
Sente Pieters ende Sente Pouwels stede,
Sente Michiels ende Sente Lauwereyns mede,
Sente Sebastiaens ende t'Onser Vrouwen,
Ende te velen anderen, daer men mach scouwen

Paerdoene, die sijn alle gheuoemt,
Ende hi Sente Jans te Latranen comt,
1500 So en es mensche, die al vulseide
Van den gracen die waerhede,
Of die somme van den aflaten,
Die ons de helighe paeus heeft ghelaten,
Ende gheordineert te ondert jaren;
Maer daer naer, hoort mi verclaren,
Hevet die helighe kerke voorsien
Den menschen sulke crancheit ghescien,
Dat lettelt yement so langhe leeft,
Die sine macht behouden heeft,
1510 Die dese pardoene soude moghen behalen,
Ende daeromme, in warer talen,
Hebben sijt te .L. jaren gheset.
Nu verstaet al onghelet
Waer bi ic ditte hebbe ghescreven,
Als Sente Amand moncs leven
Leedde, ende in die wostine
Ghedoghede penitencie ende pine,
Ende hier in hadde ghesijn .vij. jaer,
Ende .xxxj. jaer out was voorwaer,
1520 So quam dat jaer van gracen in,
Ende lach ten ondert jaren meer no min.

Hoe Amand sinen ghesellen seide dat hi te Roome
wilde, ende sijt hem seere blameerden.

Als die helighe man Amand,
Van desen paerdoenen 't ware bevand,
Wert hi peinsende in sinen sinne
Hute bedwanghe van grooter minnen,
Die hi drouch te moeder ende vader,
Dat hi last al te gader

- Draghen wilde , ende ontfaen
Penitencie , van dat si hadden mesdaen ,
1530 Ende es met desen ghepeinse comen ,
Daer hi sine broeders heeft vernomen ,
Alle sevene van helighen levene goed.
Amand , die vul was der oetmoet
Sprac : « Jhesus Christus ontfaermichede
Moete met ons sijn te deser stede ! » —
« Amen , » seiden si alle gader ,
« Mescomt hu hiet , lieve vader ,
Dat laet ons wesen bekent ,
Want menne an huwe ghedane vent ,
1540 Dat ghi hiet hebt in den sin. » —
« Ic ne doe meer no min
Anders dan alle goede saken ,
Maer ic wille hu allen vroet maken ,
Wat ic hebbe in mijn ghedochte.
Ic bem die gheerne salicheit sochte ,
Ende behoudenesse van den ghonen ,
Die mi te helpene waren ghewone ,
Ende te voedene in mine jonchede ,
Ende voort met grooten aerbeide ,
1550 Met pinen ende met sorghen ghemanc ,
Upbrochten mine juecht cranc.
Omme die duecht , die si mi daden ,
So bem ic worden so beraden ,
Up dat uwer alder consent sy
In penitencien te voughene mi ,
Ende dat wert in deser maniere
Dat Jhesus Christus , die goedertiere ,
In de Ewangelie heeft ghegheven ,
Die Sente Matheus heeft bescreven ,
1560 Van eenen scoonen jonghelinc ,
Die voor hem knielde omme eene dinc ,

- Ende vraghede hem om eewelike
Te bezittene hemelryke,
Ende Christus seide : « « Hout die ghebode,
Die de wet ghebiet van Gode. » »;
Hi seide: « « Heere, ic ne bracker noynt gheen. » »
Jhesus Christus seide : « « Doe een;
Verloochene dijns selves, dijn cruce ontfa,
Aldus moghestu mi volghen na,
1570 Ende winnen dat eewelike leven,
Dat den salighen wert ghegheven. » »
Dat cruce soudic gheerne ontfaen,
Ende in peelgrimagien gaen
Ten hoghen Rome, over vader ende moeder,
Om dat si waren mijn behoeder,
In mine jonghe kintschede,
Ende bringhen haer siele ter salichede,
Want ic hebbe aldus verstaen
Dat elc mensche, die daer mach gaen
1580 Met berouwenessen, met goeden ghedochten,
Dat hi drie sielen quiten mochte,
Ende daer toe alle sonden betalen,
Die de weerelt mach verhalen,
Daer toe die somme es sonder ghetal
Van den paerdoene, dat nu ligghen sal,
In dit jaer vul van gracen. »
Sente Lieven sprac : « Van condampnacen
Moete hu behoeden Onse Heere God,
Want men hoort dus sijn ghebod:
1590 « « Mensche belove ende vuldoe. » »
Lieve broeder, dies raetter toe,
Ende hebt voor hooghen huwe ordene,
Die ghi belovet, als 't es anscine,

- Met herten , met siele , ende met live ,
Ende wacht hu dat hu niet en bedrive ,
Die duvel , no leede ten sotten hone. »
Amand seide : « God van den troone
Moet mi wachten van mesdoene ,
Maer helpt mi bidden in orisoene ,
1600 Ende souken an Gode , Onsen Heere ,
Door sine ootmoedicheit ende door sijn heere ,
Datti mi wille laten verstaen
Wat saken dat ic mach angaen ,
So henen gaen , so hier bliven. »
Wat soude icker vele af scriven ,
Si hebben sine bede ghehoort ,
Ende worden biddende rechte voort ,
Met herteliker oetmoedichede.
Nu hoort wat Onse Heere dede ,
1610 Die sinen inghel sende daer ,
Die aldus sprac al openbaer :
« Ghi , helighe broeders , met Gode vercoren ,
God ontbiet hu , nu wilt hooren
Dat elc sal laten dese wostine ,
Ende gaen prediken den volken sine ,
Ende leeren hem die salighe wet ,
Daer hi in 't cruce om was ghesed ,
Ende ghi , Amand , t'Ons Heeren vrome ,
Gaet den wech ten hooghen Roome ,
1620 Ende als ghi wederkeert voorwaer
Sal hu God senden daer
Ghi huut zwaren dolinghen
Vele volcs sult moeten bringhen ;
Pays blive met hu algader ,
Doet dat hu heet God , ons vader. »

Hoe de .VIII. moncke Amand ende sine ghesellen
scieden, ende elc ghinc prediken achter lande.

Ay, die dit wel hebben ghehoort
Spraken algader dese woort:
Onse Heere seghet: « « Die 't wel weet
Sijns Heeren wille, ende hem doet leet,
1630 Hi sal seere te blouwen wesen;
Maer die knecht, die niet van desen
Weet, al verbelcti sinen heere,
Dien ne sal men niet blouwen seere.» »
Hier bi moghen wi verstaen
Dat dese woorden ons anegaen;
Want wi kennen Ons Heeren wille,
Dies laet ons doen lude ende stille
Sine begheerte in 't anscouwen,
Dat wy niet en werden te blouwen,
1640 Met dusdanen woorden.» Gode lof
Segghende sciet elc, ende nam orlof,
Ende elc ghinc daer ne d'avontuere brochte,
Ende daer hi salichede wrochte
Met predickene, ende met duechden groot,
Ende met martelien ontfighen die dood
Some, ende eenighe waren mede
Die worden besittende bisscops stede,
Ende worden helighe confessoren;
Nu wilt van Sente Amande hooren.

Hoe Amant te Roome waert ghinc, ende hoe hi bekeerde
die stede van Nicena in sinen wech.

1650 Die heeft ghenomen sine vaert
Te gane ten hooghen Roome waert,

- Van sinen dachvaerden ic niet ne scrive,
Maer bi den grosse dat ic blive,
Als ic bescreven hebbe vonden
In die matrilagye, die t'allen stonden
Waerachtich es, ende sonder froude.
Hi ghinc so verre met grooter laude,
Dat hi in eene stede es comen,
Daer hi die lieden heeft vernomen
1660 Vul van quader afgoderyen,
Ende hi die se gheerne soude vryen,
Wert hem doende een sermoen,
Dies ic niet al verstaen mach doen,
Maer 't grosse mach ic hu bedieden
Van dies hi leerde den heydenen lieden.
Hi seide aldus in sine sprake:
« Ghi wanet hebben helighe saken,
Onstervelic ende onbesmet,
In onreyne dijnc, die ghi ghesed
1670 Hebt, ende ghegheven meinsche voormen,
Of dieren, of beesten, ja woormen.
Dese wildi over Gode minghen,
Ende houdet over helighe dinghen;
Waert dat sake dat het hadde leven,
Ende beroeren mochte gheven,
Ghi soudet houden over wonder,
Ende hebben vaer daer af besonder.
o Broeders, staed deser dolinghen of,
Ende gheeft den almachteghen Gode lof,
1680 Die hu van nieute heeft ghemaect,
Ende kent dat die dach noch naect,
Daer af dat predicte Sente Jan,
In die wostine voor menighen man,
Ende seide dus, des nemet gome:
An den wortele van den boome,

Es die haecx ghesed al nu,
Om te vellene, segghic hu,
Die niet draghet goet fruut,
Die sal men saen houwen huut,
1690 Ende werpene in den viere.»
In deser wijs sprac die goedertiere
Menich bediet van goeden woorden,
Daer die heydene som na hoorden,
Ende verstonden wel dbediet;
Ende som, so waest so quaet diet,
Dat sijt niet verstaen ne conden.
Doch gheviel daer up die stonde,
Dat daer was een ryke man,
Daer groote moghentheit lach an,
1700 Ende was die meeste van der stede.
Hi hadde langhe in sine lede
Lam ghesijn ende onvermoghén.
Hi sprac : « Soude mi niet helpen moghen
Dijn God, daer du ons af wijs,
Ende dien du gheefs so grooten prijs.»
Amand, die dit heeft ghehoort,
Begonste aldus dese woort :
« Sy twee ne moghen niet van eender stede
Heere sijn, ende dat met vreden,
1710 Want elc wille wesen boven.
Nu merct dat die duvel verscoven,
Meester van deser stede es,
Ende hoe soud moghen wesen des,
Dat mijn God, die groote heere,
Hem vernederen soude so seere,
Dat hy soude helpen buter noode,
Die hem houden an anderen afgoden,
Ende daer sijn quade vule viant,
Hover heere bekent es in dit land;

1720 Dese sake ware onbequame,
Maer wildi bekennen de Gods name
Ende heeren ende benedien
Jhesum, den Gods sone, die in Marien
Daelde huut des vaders scoot,
Omme te beterene onsen noot,
Ende te brekene den fellen band,
Die up ons hadde die viant;
Sijn macht wort hu anscijn,
Mids den doopsele goed ende fijn,

1730 Ende mids dat ghi d'afgoderye
Te nieuten doet ende sijt kerstin vrye. »
Die man seide, sonder waen:
« Ic wille kerstindom ontfaen,
Ende belien des Heeren name,
Up dat hi betert mine mesquame. »

Hoe Sente Amand hier doet zijn orisoen omme
't folc te bekeerne.

Met dat Amand dit heeft ghehoort
Viel hi in bedinghen rechte voort,
Ende seide dus oetmoedelike:
« Heere God van hemelryke,
1740 Ghi, die van den vader quaemt,
Ende menschelike voorme naemt
An Marien, uwer moeder,
Om te wesene onse broeder,
Ende woort gheboren overwaer
In Augustius xlij^{ste} jaer,
Dat hi keyser hadde ghewesen
Na Julius, also wi lesen,

Ende doe was die weerelt in elke stede
Vaste in payse ende hadde vrede.

1750 Doe hadden de Romeyne
Eenen tempel scone ende reyne
Ghemaect, in die heeren des vreden.
Dies hoort twi si dit deden:
Si hadden in haer bedwanc
Al der weerelt ommeganc,
Ende nieuwer hoorloghe no strijt.
Nu gheviel up eene feesttijt,
Die si hilden van Apoline,
Den afgod, die plach te sine

1760 Die waerachtichste, die men vant,
Dat si hem vragheden te hand
Hoe langhe die vrede soude staen,
Ende die duvel andwoorde saen :
« « Die vrede daer ghi omme vraghet,
Sal staen toot dat eene Maghet
Een kint bringhet voort. » »
Doe verstonden si die woort,
Om dat jeghen natuere ware,
Dat een maghet kint bare,

1770 Dat die vrede altoos soude staen,
Ende maecten eenen tempel saen,
In 'svreden heere, als wi hooren,
Maer tsnachts, als ghi waert gheboren,
Viel al dien tempel daer neder,
Ende nemmermeer makeden sine weder.
Doe Augustius dat versach,
Gheboot hi up ghenen dach,
Keyserlike dat hi woude
Dat niemant heer heeten soude,

- 1780 Want gheboren ware die heere,
Die bliven soude emmermeere.
Heere Jhesus Christus, nu biddic hu,
Dat ghi diergelike doet vallen nu,
Ende te nieute gaen desen temple,
Waer bi sy moghen nemen exemple,
Ende hu kennen over haren God,
Ende gheeft den duvel sulc ghebod,
Dat hi sine stede verliese
Hier, ende nemmermeer en kiese
- 1790 'tFolk te bedrieghene in dit land,
Ende doet hemlieden sijn becand
Uwe macht al onhegrond,
Ghelijc dat se den keyser was cont,
Augustius, den machteghen man,
Als ghe ter weerelt waert commen an,
Also ic te voren hier seide.
Nu hoort wat Ons Heere dede.

Hoe dat d'inghel van hemelryke destrueerde bi Amands
bede den tempel ende hoe 'tfolc bekeerde ten gheloove.

- Hi hevet sinen inghel ghesent,
Die den temple tote up 't fundament
- 1800 Destrueerde, ende te nieute dede,
Maer si 'tfolc niet en scaden,
Doe sprac Amand : « Ghi lieden alle,
Elc Gode te ghenaden valle,
Ende wilt kerstijndom ontfacen,
Ic sal hu vriendelike ontfacen,
Laten ende bringhen huut al der noot,
Want hiere omme ontfinc de doot,
Om dat hi ons wilde bringhen
Gheloovende aen waerachtighe dinghen. »

- 1810 Als die heydene ane saghen
Dat die steene den tempel laghen
Ghevellet overhoop ghinder,
Seiden si meerder ende minder
Dat si kerstin wilden sijn
Ende ontfanghen 't doopsel fijn,
Want si saghen wel al bloot,
Dat het was miracle groot,
Dat daer baerde door den sand,
Ende die goede Sente Amand
- 1820 Hevet die heydene dus bekeert,
Entie kerke ghefondeert,
Papen ende clerken ghewiet.
Dus wies Gods wet ghebenediet,
Wie dat hadde eenighe mesquame
Ende ghedoopt wart in Christus name,
Die wart van alder saken ghesond,
Entie ryke man, als ic verstond,
Die lam was in alle sijn leden,
Ghecreech sine ghesondichede,
- 1830 Dies gaf hi sine woenste daer,
Die kerke af te makene voorwaer,
Ende daer toe vele van sinen goede,
Bi rade van Amande, vul der ootmoeden,
Dus so meersde daer kerstinhede;
Nisena hiet die stede
Up dien tijt, maer ic ne weet
In wat namen dat so nu steet,
Maer goede kerstinen lieden
Sijn si bleven, hoordic bedieden,
- 1840 Ende dese vercoorne helighe man
Ghinc hem up eenen tijt an
Met predication, om orlof
Te nemene, maer daer of

- Waren verdroeft vele van dien,
Die dat sceeden noode wilden sien,
Maer hi dede hem te verstane
Dat hi gheporret ware omme te gane
In peelgrimagyen, ten hooghen Roome,
Ende voort seide hi, na dat ik gome,
1850 Die aflaten ende die pardoene,
Ende dat hi niet ware so coene,
Dat hi den wech achter liete.
Dies waren die goede in verdriete,
Ende baden hem dat hi in 'tkeeren,
Daer te commene niet wilde ontbeeren;
Dies heeft hi hem belof ghedaen,
Up dattene God laet vulstaen,
In ghesonden live, hi seide.
In desen wijs es hi huter stede
1860 Ghegaen van Nisena
Tote Rome, als ic versta,
Maer dat hem daer tusschen ghevel,
Dat ne mach ic niet vertrecken wel,
Want altoos pijndi hoe hi mochte
Den volke prediken, dat elc sochte
Die eewelike salichede.
Eenighe namen 't in vriendelicheden,
Ende sijnre saen bi bekeert,
Ende hi vant se som so ongheleert
1870 Dat si, in haer haerheit groot,
Stonden om hem te bringhene ter doct,
Maer sulke gracie was in Amande,
Dat als die lieden quaderhande
Hiet wilden mesdoen te hemwaert,
Worden si so seere vervaert

- Dat si ghenade sochte te hant,
Of vloon van den helighen sand.
Ghi goede lieden wildijt hooren,
Ic doe hu weten dat hier te voren
- 1880 Kerstinhede was seere smal,
Maer heyden volc was overal
Machtich ende moghende seere,
Maer God, onse lieve Heere,
Sturtede sine ontfaermichede,
So dat soete kerstinhede
Meersde altoos in allen landen,
Met helighen lieden, die hi daer sande
Te predickene, als Amand dede.
Nu hoort, als ic hu hier te voren seide,
- 1890 Van desen vercoornen helighen man,
Die te Roome es commen an.
— « Ay Maria, vercoorne juecht,
Ic bedancke uw van al der duecht,
Fonteyne der ontfaermicheden,
Als ic by rechte ben sculdich mede,
Want ghi mi helpt in den sin,
Van dat ic hu riep an in 't beghin,
Ende ic kenne mi so broosch diet,
Haddic uwe hulpe niet,
- 1900 Ne mochtic vulbringhen de sake,
Die ic gheerne soude vulmaken,
Dies biddic hu, Maria, vrouwe goede,
Dat ghi mi voort helpt door hu ootmoede. »

Hoe Amand sine bedinghe dede in Sente Pieters kerke
ende hoene die costre meshandelde.

- Het es een teekin der wijsheden,
Dat een si van sulker sede,
Dat sine gheweerke ende sine woorde
Altoos sijn van eenen acoorde;
Dit doen ons die vroede verstaen.
Nu laet ons up Amande gaen,
1910 Ende merken wel ende besien
Oft hi yewers falt in dien,
Dat sine woorde ende sine daden
Niet en sijn heven ghestade.
Seker ja sy, in allen keere,
Dies es hi te prisene seere,
Want hine predicte noynt dat woort,
Hine settet in ghewerke voort,
Als men van hem heeft vernomen.
Nu es hi te hoghen Roome comen,
1920 Omme penitencie te doene daer,
Ende in peelgrimagyen vorwaer.
Hi es rechte voort ghegaen
Te Sente Pieters, hebbic verstaen,
In de kerke met devoticheden,
Daer viel hi in sine ghebede,
Met neerensticheden also groot,
Dat hi hem vergadt al bloot,
Ende mids ghedochten in sinen sinnen,
Want hi wert ontsteken van minnen
1930 Van Gode, onsen lieven Heere,
So dat hi recht in allen keere
Alle eerdsche dinc daer bi vergadt.
Hoort een deel hoe ende wat

- Desen helighen vader ghesciede;
Die kerke rumeden alle die lieden,
Ende de costre, die es comen,
Ende hevet sine slotele ghenomen,
Om de kerke te slutene vaste,
Als die en begheerde gheene gaste,
1940 Ende clopte lude ende riep mede :
« Esser yement in, ga huut met vreden. »
Daer ne heeft hi niemende ghesien,
Ende hi sloot die duere met dien
Vaste toe, ende daer naer
Ghinc hi al omme souken voorwaer
In allen houcken, ende hevet vonden
Sente Amande, die noch ten stonden
Van hemselven niet ne weet,
Want hi lach in sine bedinghe so heet,
1950 Als ic hu seide hier te voren,
Dat hi sine sinne hadde verloren.
Die costre wert verwoet van sinne,
Ende seide : « Dief, waendy hier inne
Hebben ghebleven desen nacht;
Ende uwen tijt te stelene ghewacht,
Dies moetti hebben quaden dach. »
Amand, die in bedinghen lach,
Die en verporrede een let niet,
Dies die costre hadde zwaer verdriet,
1960 Ende peinsde quaet in sinen moet,
Ende wert slaende den man goed
So seere over al sinen lichame,
Dat hi hem dede groote mesquame,
Ende emmer riep : « Dief! truwant !
Het was gracie dat ic hu vand,
Maer ghi sullet ontghelden seere. »
Ootmoedelijke sprac die heere,

- Ende boot sine onsculden groot,
Maer die costre door dat hi bloot,
1970 Van cleederen stont ende naect,
Heeft hi hem pijnlic ghemaect,
Ende slouchene langhe ende onsochte,
Dat hine bi der duere brochte,
Ende stackene daer hute onwaerde,
So dat hi viel up d'aerde,
Ende quetste hem sonderlinghe,
Maer danckende Gode alle dinghen
Es hi ghereet upghestaen,
Ende sinen wech och ghegaen,
1980 Ende die costre riep na hem altoos :
« Hoordijt, truwant, dief ende loos,
Valsch cuerliaen, hoe gheerne souddi
Dieftelic hebben bedroghen mi.»
Menighe groote onweerdichede
Dat hi tote den helighen man seide,
Ende daer naer keerdi in de duere,
Ende wildese sluten, maer up die huere
Ghemoette hi Sente Pieteren saen,
Die hem vraghede twi hi ghedaen
1990 Hadde sulke overdaet ende last,
Die Gods vrient was vercoren vast.
Voort so seidi hem al bloot
Dat die maledictie groot
Up hem soude vallen schiere,
Of hine vonde den goedertieren
Man, ende bade hem ghenade,
Ende hijt ooc wilde ghestaden
Te verghevene met ootmoede.
Die costre seide : « Ay, heere goede,

- 2000 Waer soude ickene moghen vinden,
Of ickene te soukene wilde bewinden?»
Sente Pieter seide met dien :
« Ic ga toot hem, volghet mien,
Ende wes dies wel becant
Dat es die helighe Amand,
Die met Gode meer es ghemint,
Dan yement die men nu levende kint.»
Aldus sprekende, hebbic vernomen,
Sijn si tote Amande comen,
- 2010 Daer sprac Sente Pieter dus :
« Amand, broeder, die soete Jhesus
Moet hu ghestarken in die duecht,
Met rechte ben ic zeere verhuecht,
Dat ghi mi doet so groote heere,
Ende hu ghemoyt hebt so seere,
Om te visenteerne mine kerke.
God, die loon es van goeden ghewerken,
Sal hu wel ghelden daer 't hu bedaerft.
Nu biddic hu, broeder, dese waerf
- 2020 Dat ghi wilt hooren mine bede,
Ende desen costere, die hu mesdede,
Wilt vergheven sine mesdaet,
Want hine kende niet uwen staet.»
Amand, diene sach bekende,
Also hem de Helighe Gheest insende,
Viel neder over sine knien,
Ende hi seide aldus mettien :
« o Prince der apostelen allen,
Hoe mach dese sake ghevallen,
- 2030 Dat ghi hu vernedert so seere
Mi te biddene, lieve heere.

Beveelt ende ghebiet over mi,
Ende wat uwen wille sy,
Dat ne moet in mi niet bliven.»
Vele woorden mochtic scriven,
Beede van talen ende wedertalen,
Maer hoort dien slotele altemale,
Gracie ende ootmoedicheit vulcomen
Mochte men in hem beeden nomen,

- 2040 Maer die costre badt ghenade
Amande, van allen sinen mesdaden,
Dat hi hem vergaf vriendelike,
Door den Heere van Hemelryke,
Ende door Sente Pieters bede,
Diene bi der hand nam te diere stede,
Ende leedene in de kerke weder;
Ende bleef met hem hier neder,
Troostende vriendelike toten daghe,
Ende Onse Heere, al sonder saghe,
2050 Sende hem manna, hemelsch broot,
Mede te blusschene sinen noot,
Ende vele inghelen quamen daer,
Ende brochten licht scoone ende claer,
Ende songhen ende dreven melodie,
Dus daden sy solaes ende vye,
Tote dat die dach up quam.
Mettien Sente Pieter orlof nam,
Ende ooc alle de inghelen mede
Voeren met hem ter heliger stede,
2060 Daer boven in 'tsoete hemelryke,
Maer eerst bevolene sine heghelike.
In deser manieren es Amand bleven
In Roome, ende heeft hem ghegheven
Te behalene alle die pardoene,
Entie aflate om rechte soene

Te ghecrighene van moeder ende vader,
Ende hi, die vul minnen was al gader,
Ende van alder duecht fondament,
Wart bi den costre daer bekend,
2070 Want hijt huut jonsten dede al,
Hi sach die maeltiden smal,
Ende die groote aermoede mede,
Die hi ghedoghede in de stede.

**Hoe Amand huut Roome ghinc, ende hoe die Paeus
boden huutsende, omme hem te soukene.**

Als Amand dus den lieden, omtrent
Sine duecht ende aermoede, wert bekend,
Poghede elc om hem te doene lieve,
Dies wert hi in swaren grieve,
Ende es heymelic huut Roome ghegaen,
Maer als die goede lieden hebben verstaen,
2080 Waren si droeve ende claeghden 't seere,
So dat die Paeus, onser alder heere,
Verstond van der grooter duecht,
Ende werter seere met verhuecht,
Die hinc an den goeden Amand,
Ende sochte raet, dien hi vand,
Waer hi den goeden man mochte vinden.
Men riet hem dat hi soude sinden
Boden huut om t'soukene den man,
Daer so vele duechden lach an,
2090 Dien dedi souken al omme saen.
Maer van den bode late ic nu staen
Te scrivene, ende segghe hu voort
Van Amande, die t'eere poort,

Die men Sans hiet voorwaer
Quam, ende doe vant hi daer
Vele kerstine in bedwanghe,
Ende een deel ooc ghevanghen
Om dat men se soude ontliven.
Hi peinsde dat het soude bliven,
2100 Up dat hem God wilde helpen;
Nu hoort hoe hijt mochte stelpen.

Hoe alle die ghevanghene verlost waren van der stede bi
Amands bede, ende hoe d'inghel Amande verloste.

Amand, die Gode heeft ghebeden,
Den moghensten van alder stede,
Dat si hem die ghevanghene gaven,
Daer vant hi se onghewillich ave,
Want sijt hem al wederseiden;
Hi dede te Gode sijn ghebede.
Daer es de vanghenesse ontdaen alleene,
Entie ghevanghene ghinghen huut ghemeene,
2110 Ende quamen tot hem ende dancten hem seere,
Maer hi seide: « Danct Onsen Heere,
Jhesus Christus, die hem liet doden,
Om ons te bringhene huut allen noode,
An der helighen crucen hout,
Daer hi mede betaelde onse scout,
Die wi sculdich waren alle,
Ende wacht hu voort van den valle
Der sonden, daer ghi hebt ghesijn;
Ooc doet neerenstelic ghepijn
2120 Te houdene kerstin gheloove vast,
Ende der penitencien last
Neemt an, met ootmoedicheden,
So sal God uwe beden

- Hooren ende vriendelike ontfæen. »
Met vele woorden dusghedaen
Troosti se ende scieden daer mede.
Doe liep niemare in de stede,
Dat alle die ghevanghene waren huut.
Doe rees daer een groot gheluut
2130 Onder dat volc quader hande,
Ende als elc die waerheit becande,
Dat die helighe man hadde ghedaen,
Hebben sine fellike ghevaen,
Ende met hyser ghebonden vast;
Pine ende groot overlast
Moesti ghedooghen te diere huere,
Ende bleef ghevanghen dien dach duere,
Maer tsnachts, alsoo 't God ghebood,
Losten d'inghel huter noot,
2140 Ende leedene so verre te dien stonde,
Dat hi 's Pæus bode heeft vonden,
Dien hi aensprac, in deser manieren:
« Vrient, du soucts den goedertieren
Amande, den helighen vader soete
Van 's Pæus wegghen, die alle boete
Up eerderyke van sonden vergheven mach.
God, die maecte nachte ende dach
Moet hu bewaren beede gader;
Gaet metten bode, helich vader,
2150 Want het si dien wille van Gode. »
Dus sciet de inghele, maer die bode,
Die van den Paus, daer was comen
Heeft die tale aenghenomen,
Ende seide met grooter ootmoedicheden:
« Helighe vader, door 's Pæus bede,

Biddic hu dat ghi wilt keeren,
Ende namelike door den wille Ons Heeren,
Ten hooghen Roome toten Paus Urbaen,
Die hu vriendelike sal ontfaen,
2160 Want sine begheerte boven alle dijnc
Es om hu te sprekenes sonderlinc.

**Hoe Amand wederkeerde te Roome bi bevelenessen
van den inghele, met 's Paeus bode.**

Amand andwoorde met woorden snel,
Als die oetmoedich was ende niet fel:
« Bode, ic ga metti vriendelike,
Want jeghen Gode van hemelryke,
Noch jeghen den wille, wats ghesciet,
Van den Paeus sette ic mi niet,
Maer ghebiede mi te haren ghebode,
Dies gaen wy in de bewaernesse van Gode.»
2170 Dus keerden sy te Roome waert;
Wat ghesciede up die vaert,
Ende onlanghe dat siere up ghinghen,
Ne maghic niet te voren bringhen,
Want de langhe tale ne voughet niet,
Maer als Gods wille es, hets ghesciet,
Dat sy te Roome binnen quamen,
Daer si den goeden Paeus vernamen
Urbanus, den helighem man,
Die den bode aldus sprac an:
2180 « Vrient, es dit die helighe goede,
Daer mi soo toe draghen die moede? » —
« Jaet, helich vader, sonder waen. »
Sprac die bode, ende dede hem verstaen
Wat de Inghel hem beval,
Ende wat hi sprac groot ende smal.

- Daer nam die Paeus, met grooter ootmoet,
Bi der hand den helighen Amand goet,
Ende bad hem met grooter neerenstichede,
Dat hi hem dade sine bede,
2190 Wat die bede was, moghedi hooren.
Hi leyde hem eerstwaerven te voren,
Sijn leven te wetene, ende wie hi ware;
Dat berechte hi hem aldare,
Vriendelike ende met ootmoede,
Ende als 'tverstaen hadde die Paeus goede
Danctijs Gode ende bat seere
Amande, den helighen heere,
Dat hi hem wilde bliven by,
Ende wat hi heeft, dat ghemeene sy.
2200 Amand andwoorde met ootmoedicheden:
« Helich vader, behouden uwer bede,
Biddic hu dat ghi mi verlaed,
Want het ne ware niet mijn staed
Te sine in sulker moghentheit groot,
Maer mi ghenoughet toter doot
Gode te dienene, met siele, met live,
Ende dat ic daer in ghestadich blive.»
Urbanus sprac : « Seker nemmermeere,
Ne twifelic in negheenen keere,
2210 Ghine soud Gode dienen wel bequame,
Ende spreeden ende meersen sinen name,
Al waerdi in meerderen state,
Want al hu leven sie ic in maten
Ootmoedich ende goedertiere,
Ende ic hope hu in der gracen siere
Ghenaden, Christus te bewaerne hevet.»
Die helighe Amand stond ende bevet,
Daer hi verstond dese woorde,
Maer vriendelike hi andwoorde :

- 2220 « Helich vader, ende erdsch God,
Over al kertisnhede gaet hu ghebod,
Dies ne twifelic in negheenen keere,
Maer ic bidde hu, door Onsen Heere,
Dat ghi hu meer relaxeert te mi
Te biddene niet meer dat niet ne sy
Bate miere sielen noch der werelt ghemeene,
Want die hoocheit acht ich cleene,
Die men hier in dit leven heeft
Jeghen 't goet dat Christus gheeft.»
- 2230 Dusghedane tale, helich ende vroet,
Spraken sy vele, maer die Paeus goed
Leyde hem voor oghen bisscop te sine,
Maer het was verloren pine,
Doch bat hi hem een bede,
Die hi hem in 't hende dede,
Dat was om te blivene daer,
Doch te minsten een half jaer.
Dat willecuerdi vriendelike,
Maer Ons Heere van hemelryke
- 2240 Verlichtene so met siere godheit,
Dat al de weerelt van siere duechdelicheit
Verblijdde, ende die Paeus boven al,
Want sonder grond ende sonder ghetal
Was sijn leven t'allen stonden;
Nu hoort wat ic voort hebbe bevonden
Van dat ghesciede desen helighen man.

Hoe God Amande ontboet daer hi messe dede voor den
Paeus dat hi campioen soude zijn voor 't gheloove.

- Teenen tide soudi gaen doen an
Die ghewade Ons Heeren ende messe plien,
Daer die Paeus toe soude sien,
2250 Ende hooren met grooter devoticheden,
Maer als Amand in sine ghebede
Stont ende voor dat Sacrament,
Ende hi sijn secrete hadde ghehend,
Was daer ghehoort Ons Heeren bode,
Die sprac : « Amand, ghemint van Gode
Bestu, boven vele creatueren.
God ontbiet hu, te deser hueren
Dattu moets campioen sijn
Om te meersene de wet fijn,
2260 Daer hi om sturte sijn bloet,
Ende starken 't gheloove helich ende goed
Van kerstinhede, dat binnen uwer tijt,
Mids uwer hulpen wert ghewijt. »
Met desen liet vallen de bode ryke
Eenen brief, ende voer in hemelryke,
Ende Amand, die helighe vader
Vulhende sijn messe algader,
Ende daer hi hem ontgheerwen soude
Quam die Paeus also houde,
2270 Ende knielde ootmoedelike voor hem,
Hi seide : « Helich man, sonder lem,
Ic hebbe verstaen die boodscip scoone,
Die hu brochte van den troone
Die inghel, Ons Heeren bode;
Ghi sijt seere ghemint van Gode,

Dat es hier voor hoghen ende anscijn;
Ic gheve hu up die macht mijn,
Want ghyt bedt waerdich sijt
Dan yement in de weerelt wijt. »

2280 Amand was verdroevet seere,
Als hi den Paeus, den goeden heere,
Sach knielen voor hem ende hoorden spreken,
Van dooghene dochte hem 't herte breken,
Dies seide hi, met eenen moede bedroeft:
« Helich vader, het niet behouft
Dat die heere knielt voor den knecht, »
Dies toghede hi hier wel groot recht,
« Staet up, vader, ende ghebied mi,
Ic saelt doen, die hu knecht si,

2290 Uwen wille. » Ende mettien
Liet hi Urbanus den brief sien,
Diene las ende verstond wel die woort,
Als ic se segghen sal, nu hoort :

Hoe dien brief spreect die hem d'inghel brochte van
Gode van hemelryke.

« Ay, minen vrient, die ic ontbiede,
Saluut in orcontscepen allen lieden,
Die dese letteren sullen sien of hooren lesen,
Dat ic hu macht gheve in desen,
Waer ghi comt in elcke stad,
Dat mine gracie si hu te bad,
2300 Ende bevele hu dat ghi welsaen
Mijn gheloove doet verstaen,
In een land woeste ende wilt mede,
't Welke heeft poort, doorp ende steden,

Vul van volcke up desen tijt ,
Dat dierghelike in de weerelt wijt
Gheen aergher van gheloove leven mach.
Maer het sal noch commen die dach
Dattet van gheloove wert so fijn ,
Dat sine ghelike gheen ne sal sijn.

2310 Dat landscip wert noch wide beand ,
Ende strect recht an Vrankenland ,
Het sal meersen altoos ende dien ,
Ende minen name gheerne belien ,
Sonder twifele, t'eenighen stonden
Wart dit saet voordan vonden.
Vaert daerwaert, so ghi eerst moocht ,
Ende helpet bringhen in die duecht.»
Met desen nam den brief hende.
Urbanus, die dit bekende ,

2320 Sprac vriendelike met ootmoede:
« Helich Amand, vader goede ,
Ic hebbe wel verstaen ende ghehoort
Ons Heeren ontbieden ende sijn woort ,
Dies hi ghedanct moet sijn.
Nu hoort den raet een deel mijn ;
Ghi sult met hu nemen lieden ,
Die vroet sijn ende connen bedieden
Die wet , ende ooc gheven raed
Wat hu bi wilen te doene staed ,

2330 Want alleene waert hu te fel
Te begripene, dat weet ic wel.»
Amand andwoorde met woorden soete:
« Ic hope an Christus, die es boete
Van allen saken in dit leven
Dat hi mi hulpen ghenouch sal gheven ,
Maer nochtanne ontsegghic niet
Uwe hulpe , wat dats ghesiet ,

Hets messelic ende het mochte so comen
Dattet ons seere soude vromen,
2340 Want priesters ende clerke vroed
Suldi ons senden, vader goed,
Hopic als wijs hebben te doene.» —
« Dies mueghdi wel wesen coene, »
Sprac Urbanus, die helighe man.
Dus so sciet elc anderen van,
Met helighen groetene ende scoone,
Bevelende Gode van den troone
Elcanderen, met grooter oetmoedicheden;
Nu hoort voort wat Amand dede.

Hoe dat Amand hant Rome sciet ende wederquam
te Nisena, ende was daer een stic.

2350 Hi ghinc sinen wech rechte voort
Hute Roome, der grooter poort,
Den eenen dach voren, den anderen na,
So dat hi gherochte voorwaer
Te Nisena, daer ghi hier voren
Een deel lesen of mocht hooren;
Dit was die stad, die hi bekeerde,
Ende die salighe wet in leerde.
Die goede lieden waren blide,
Ende ontfinghene seere in strie,
2360 Vele heeren, ende groote weerdichede
Dede men hem in de stede,
Dies hi lettelt was verblijt,
Doch bleef hi daer eenen tijt,
Bi den beden van den ghemeen
Volcke, groot ende cleene,

Hem minden ghelijc haes selfs live.
Nu hoort wat ic voort bescrive.
Als hi daer eenen tijt hadde ghesijn,
Ende ghecastiet met woorden fijn
2370 Van predicacien, die waren soete,
Den lieden gaf hi gherechte boete
Van penitencien ende weldaden
Daer si in bliven ghestade.

**Hoe Amand quam te Wasmens, ende hoe hi den bisscop
seide wie hi was, ende dat hi wilde gaen in Vlaenderen.**

Doe nam hi orlof ende es comen
So verre ghegaen, hebbic vernomen,
Dat hi te Wasmens, in de stat quam,
Daer hi den goeden bisscop vernam,
Diene vriendelike ontfinc,
Want hine kende sonderlinc
2380 In weldaden ende in duechden mede.
Nu mooghdi hooren wat hi seide:
« Vrient, Ons Heeren huutvercoren,
Boven alle die nu sijn gheboren,
Helich, simple ende ghestade,
Ic bedancke nu uwer ghenaden,
Dat ghi uwe oetmoedichede doet,
Daer ghi mi in verblijt den moet
So seere, dat ic niet ne can
Hu vuldancken, helich man,
2390 Dit es in dat ghi hier sijt comen,
Hebdi eenighe saken vernomen,
Die ghi weet ende begeert,
Ofte hebdi yet dat hu deert,
Dat laet mi weten, helich vader,
Ic bem de gone, die algader

- Mi sal voughen te uwen wille,
Beede lude ende daer toe stille.»
Amand dies bedancti hem seere,
Ende bleef een stic bi den heere,
2400 Den bisscop, dien hi ondersochte
Vriendelike hoe dat hi mochte
Vulcomen den wille sijn,
Ende vertrac hem die redene fijn.
Hi toochde hem die lettere mede,
Daer ic hu hier te voren afseide,
Die hem ghesend was van Gode,
Bi den inghel, sinen bode.
Die bisscop, die dit wel verstoet,
Wert seere verblijt in den moet,
2410 Ende sprac, met eenen bliden sinne:
« Helich man, te desen tide
So leveric mine macht al hu,
Doet er mede, dies biddic hu,
Al hu ghebod ende uwen wille.»
Amand, die ne sweech niet stille,
Maer hi dancte den bisscop seere,
Ende seide : « Helich vader, Heere,
Dies hebbic noot, dies moghdi weten,
Want dit volc is hier bi gheseten,
2420 Vul van ongheloove quaet,
Daer mi die sin so seere toe staed,
Omme te bringhene hutten dole,
Ende te leedene ter saligher scole,
Van kerstinen ghelove goed.
Priesters, clerken, die sijn vroet,
Biddic hu dat ghi mi send,
Als ghi dien tijt so verre bekend,

- Ende God so vele heeft ghewrocht,
Datter een deel te gheloove es brocht. »
- 2430 Die bisscop seide : « Ne twifeles niet,
Ic werde ghereet als ghijt ghebiet,
Met miere macht te uwen ghebode,
In onderdanigheden van Gode. »
Dus bleef daer rustende Amand
Eenen tijt, si hu becanđ,
Ende daer naer sciet hi van daer,
Ende quam hier in 't land voorwaer
Predickende den lieden ende castien,
Daer hi vand vele quadyen,
- 2440 Vul ongheloovicheden putertiere,
Maer hi die was so goedertiere
Verwandt algader met hootmoede.
Nu verstaed van den vader goede;
Hoe hi bekeerde Vlaenderenland
Sal ic hu wel doen becanđ,
Up dat ghiere na wilt hooren,
Elc die levere sin ende hooren,
Ende versta wat ic bediede.
Het es een segghen onder de liede,
- 2450 Dat die goede Sente Amand
Eerst bekeerde Vlaenderenland.
Het was waer mooghdi hooren,
Maer die van der Maghet was gheboren,
Christus, onser alder behoeder,
Was beleedere ende stierroeder
Van der gracen ende van den ghesciene,
Dies radic wel dat hem elc diene
Met algader siere herten,
Ende bekenne der grooter smerten,
- 2460 Die hi door onse sonden leet.
Nu verstaed voort 't onderscheet

Van beghinsel sonder hende,
Hoe men eerst in Vlaenderen bekende,
Kerstin gheloove goed ende vray,
Ic saelt hu segghen, sonder delay,
Ende scriven de waerheit sonder sy,
Nu hoore elc, ende versta na mi.

**Hoe Sente Amand quam te Winendale, ende sadt in
den bosch.**

Dese helighe man, die es comen
So verre dat hi heeft vernomen
2470 Dat hi quam in eene stede,
Die men Winendale heet heden;
Daer vant hijt woeste ende wilt,
Sine woenste hi daer hilt
Om dat hijt vand, sonder ghenoot,
Van wildernessen also groot,
Maer alle daghe was sijn gaen
Daerne vele volcs mochte verstaen,
Ende predicte dan een sermoen,
Begripende gracieus ende coen
2480 Was Amand up die heydine.
Hine liet door vreese no door pine,
Hine seide der Ewangelien woort
In doorpen, in wegghen, ende in poort,
Waer hi quam ende ghesach
Dat eene vergaderinghe lach
Van den volcke, daer wildi sijn,
Dies hi ghedooghde menich ghepijn,
Somtijt zuut ende noort mede,
West oft oost, in elcke stede;

2490 Waer hi quam hine spaerde niet,
Hine seide van Christus dbediet,
Maer crancken spoet hadde hi daer in,
Dies was hi drouve in sinen sin,
Ende claghedet Gode te velen stonden,
Maer het es een segghen, ende het es vonden
Dat als God wille, so heeft hi schiere
Ghemaect een lammekin goedertiere
Van den wulve quaet ende fel,
Ende deser ghelike tooghdi wel,
2500 Want hi maecte van wulven menich lam,
Heer Vlaenderen in kerstin gheloove quam.

Hoe dat twee leuwen quamen tote Amande, ende
hoene d'inghel van hemelryke hiet gaen te Thoorout
predcken.

Doch gheviel up eene stond
Dat dese helighe mans name cont,
Te Winendale in wilde sadt;
Daer quamen twee leeuwen, verstaed dat,
Hem goedertierlike sitten bie,
Die hem hilden compangie,
Ende tooghden hem jonste ende samblandt.
Doe sprac aldus die helighe Amand:
2510 « Vrienden, ghi tooghet mi groote ootmoet,
Waer dit volc in dit land so goed,
Ende het kennesse, ghelijc dat ghi,
Droughe van den Heere, die sende mi,
Het soude te vriendeliker ontfaen
Die boodscip, die ic hebbe ghedaen. »
Met datti dese woorde seide,
Weende hi, ende viel in sijn ghebede,

- So berrendelike, met heeten sinne,
Huten bedwanghe van grooter minnen,
2520 Dat hi hem selven al vergad,
Radeloos, drouve ende mat,
Entie viant, die t'alre stonde
Den mensche bedroghe up dat hy conde,
Sprac hem an, met valschen keere :
« Vrient, du hebs hu ghemoyt seere,
Ende dine pine es al verloren,
Keere weder danen du best gheboren,
Ende verblide moeder ende vader,
Want hier eyst om niet algader
2530 Dattu voorpeinst hadts ende gheghist,
Van al 't al, hebstu ghemist.»
Dit seide hi om dat hi woude
Dat die goede man laten soude
't Folc in ongheloove bederven,
Ende als 'tdan soude sterven,
So soude die duvel entie sine
Die sielen voeren ter helscher pine;
Dit was sine meeninghe ende sinen wille.
Nu hoort alle ende zwichet stille,
2540 Ende verstaet wat hier ghevel,
God sende neder sinen inghel,
Die den viand dede vlien,
Ende Amand, die dit heeft versien,
Dankedes Gode van hemelryke.
Daer beval d'inghel hoghelike
Hem dat hi up soude staen,
Ende rechte voort te Thorout gaen.
Daer soude hi vinden menighen man,
Ende prediken een sermoen dan;
2550 God soude hem verleen en gracie.
Doe sciet die inghel, sonder spacie,

Ende voer weder, danen hi was comen;
Hoort voort wat ic hebbe vernomen.

**Hoe Sente Amand te Thorout quam, ende predicte,
ende 't folc bekeerde.**

Dese huutvercoorne helighe Amand,
Die stond up ende ghinc te hand
Rechte voort te Thorout binnen,
Elc merke wel in sinen sinne
Dat Thorout ouder es, sonder waen,
Binnen Vlaenderen nu ter stond,
2560 Sonder Ghend, doe ic hu cond,
Want Ghend ende Thorout mede,
Die Julius Cesar stichten dede,
Alle beede up een jaer,
Also ons wel vertrecken al claer
Die coroniken, die 't ons bescriven,
Maer daer of latic 't bliven,
En hoort te deser materien niet,
Ic keere weder, daer ic 't liet.
Also ic 't in 't lattijn verstoet
2570 Was Thorout meerdere, si hu cont,
Te dien tiden dan 't nu es mede.
Nu es hi commen binder stede
Amand, de helighe vader soete,
Ende hi begonste rechte boete
Te soukene van den volke ghemeene.
Hy groette se groot ende cleene,
Ende bat hen in vriendeliker bede,
Dat men hem silencie dede,
So dat men 't hem heeft ghedaen,
2580 Ende hi es t'heere stede ghegaen,

Ende begonste een sermoen te segghen,
Daer ic hu 't grosse af mach legghen
Voor ooghen, ende doen becand.
Dit was 'tbeginsel van den sand.

Hoe Amand hier ontband die ewangelie den volcke, daer
Sente Jan spreekt van der penitencien.

*« In illo tempore venit Johannes Baptista
Prædicans in deserto Judee, et cetera.*

Pays van daer boven si met ons allen,
Broeders ghemeene, laet ons vallen
Up die ewangelie van den daghe van heden,
2590 Alsoo 't predicte in waerheden
Die goede Sente Jan-Baptiste,
Die voorloopere was van Jhesus Christe.
Ic salt hu allen doen verstaen,
Wie dat penitencie wille ontfaen,
Ende hem doen doopen in Jhesus bloet,
Mach vinden altoos rechte ootmoet
An Jhesum Christum, onsen behoedere,
Want Maria, sine lieve moedere,
Ne rust altoos te negheere stond
2600 Van biddene huut suverer grond,
Vloyende huut gherechter minnen;
Laet ons dit algader kinnen,
Ende voughen ter duecht ons selven,
So mach gracie up ons welven,
Ende wilt penitencie ontfaen
Van den sonden, die ghi hebt ghedaen,
In 't onghelooveghe der afgode.
Ic sal hu versekeren, als bode

Van minen meester Jesum Christe,
2610 Dat hu gheene sake sal gheberste,
Also verre als het hu salich sy.
Wilt ooc exemple nemen in mi,
Dat ic mi liever liete dooden,
Dan ic eenighe van uwen afgoden
Anbeden soude ofte heeren,
Want sine moghen niement deeren,
No ooc helpen te gheere stond,
Want meerct dit selve in uwen grond
Dat niet salighere es dan kerstijn diet,
2620 Want hem God hemelryke belyet,
Ende niet es pijnliker, sonder saghe,
Dan onseker leven alle daghe;
Niement es crancker dan dien 't so staed,
Dat hi hem sijn vleesch verwinnen laed.
Dese drie poeinte ontsienen hu allen,
Dies biddic hu dat ghi hu wilt laten vallen
Hu quade gheloove, daer ghi in sijt,
Ende wert met mi algader verblijt.»
Dusghedane exemple ende predicacien vele
2630 Gaf hi hem te kennene in bispele,
So dat saed up dat velt, up den steen,
Begonsten te wortelen al in een,
Daer af dat de euwangelie seghet,
Die van Matheeuse bescreven leghet,
Dat dat saed up den steen vernomen
Qualike mach te pointe comen.
Dit saed, Gods wort ende gracie bediet,
Ende dit volc merct ende besiet
Dat het vul ende hert was ghelijc den steen,
2640 Ontfinc dit saed groot ende cleene,
Ende brochten vruchten wel twee vout,
Also ghi hier na wel bekennen sout,

Wildi hooren die waerhede,
Want daer Amand dit sermoen dede,
Bekeerder .vii.^c, bi ghetale,
Die versochten alle te male
Te ghecrighene kerstinhede.
Nu hoort wat Sente Amand dede,
Hi bad helcken dat si soudē
2650 Hem in goeden state houden,
Want hi soude senden sciēre
Omme den bisschop goedertiere
Van Wassemens, den helighen man,
Ende doen hem ghereeden dan
Eene vonte, ende die wyen,
Ende dwater daer in ghebenedien,
Ende bringhen karisme, daer men mede
Hu bringhen sal ten kerstinhede.

Hoe Amand ontboot den bisscop van Wasmens, ende
hoe hi te Thorout quam.

Als hi aldus hadde gheseit,
2660 Coes hi eenen man ghereyt,
Die de boodscip dragen soude,
Ende gaf hem een teekin also houde
An den bisscop, die 't wel kende;
Dus ghinc die bode met ghenende
Tote Wasmens in de sciteit,
Maer Amand bleef houdende pleyt,
Predikende al sonder vaer
Den eenen dach vooren, den anderen na,
Tote dien sesten dach verleet.
2670 Doe quam die bisscop daer ghereet
Te Thorout, met priesters ende clerke,
Ende vand den sand troostende sterke

- 't Folc , met predicacien soete.
Die bisscop ghinc met goeder moeten ,
Daer hi Amande hevet vonden ,
Ende seide : « Vader , nu ter stonden ,
So bem ic commen t'uwen ghebode ,
Ghebenedijt sy die gracie van Gode ,
Die in hu so sterc hevet ghewrocht ,
2680 Daer ghi dit bi toe hebt brocht.
Nu beveelt mi uwen wille ,
Ic saelt doen.» Doe en zweech niet stille
Die helighe Amand , maer andwoorde saen :
« Vader , dit volc willen ontfaen
't Doopsel , ende 't rechte van kerstinhede ,
Dies biddic hu , door mine bede ,
Dat ghi doet ghereeden algader ,
Datter toe behoort.» — « Gheerne , vader ! »
Sprac die bisscop , al sonder si ,
2690 Gheen langher letten wasser by ,
Dan dat die priesters ende die clerke
Hem ghinghen vaste doen te werke ,
Ende haelden cupen ende water daer inne.
Die bisscop ghinc , met vroeden sinne ,
Ende dede datter toe behoorde.
Wat souden ghequist vele woorden !
Het werter ghedoopt in Christus name
XI.^c ende xxxij , Gode bequame
Was dese tijt ende dese stonden.
2700 Ooc hebbic voort wel bevonden
Datter meer kerstine worden naer ,
Want Sente Amand , die bleef daer
Eenen tijt houdende sine stede ,
Ende leefde in grooter helicheden.

Hoe Amand dede maken eene kerke te Thorout ende
Dommeline maecte prochipape.

- Ooc predicte hi so neerenstelijke
Den volcke, dat si ghemeenelike
Eene kerke daden ghereeden,
Die hi dede wien heer hi sceedden
Wilde van den volcke, ende liet
2710 Hem eenen pape, die Dommelijc hiet,
Die helich was ende vroet ter cuere,
Ende meersde in duechden sijn leven duere,
Also ghi hier na wel sult hooren,
Ende was huut Vrankerike gheboren.
Dese ne conste de sprake niet
Van desen lande, dies es gheschiet
Hem, dat hi Amande bat seere,
Door die minne van Onsen Heere
Dat hijs hem verlaten soude.
2720 Amand, die dit verstond wel houde,
Viel in bedinghen, dat es waerhede.
Ootmoedelike hoort wat hi seide :
« Heere Jhesus Christus, die van daer boven quaemt,
Ende menschelike voorme naemt
An Marien, der suver Maghet,
Jeghen dat natuere ghedraghet,
Om onse aerme keytivichede
Te bringhene ter salicheden,
Ende daer naer, door onsen noot,
2730 Hu liet passien ende bringhen ter doot,
Door onse mesdaet, door onse sonden,
Daer wi mede waren ghebonden,
Bi den verbuerne van Adame.
Heere, nu doet door onse vrame

- Dat uwe moghentheit hier blike,
Ende laet ghescien al dierghelike
Dat jeghen natuere desen man
Alle sprake mach commen an.»
Als hi ghehend hadde dese bede
2740 Sprac die pape, up die stede,
Na die tale van den lande,
Ende Amand gaf hem in die hande
Die prochie, ende beval hem daere
Van den volcke wel te nemene ware.
Ooc liet hi hem een deel clergyen,
Ende wasser eenich van al dien,
Die niet verstonden die sprake,
God sende se hem toe om die sake;
Dus wies Gods wet ghebenedijt
2750 Te Thorout, des seker sijt,
Ende was 't eerste, sonder waen,
Dat van Vlaenderen kerstindom ontfaen
Conste, ofte mochte daer toe comen,
Bi gracen; nu hebdi vernomen
Hoe dat Thorout wert bekeert,
Ende eerst heeft kerstin gheloove gheleert,
Ende van den prochepape Dommelij, n,
Hoe sine spraken verkeert sijn,
Die daer naer met sijnder pine
2760 Vele lieden bekeerde als 't was anscine,
Ende bleef goed herde sijn leven lanc,
Ende heeft in duechden groot bedwanc,
Want van siere helicheden suldi hooren,
Maer hier gaed andere redene voren.
In den bouc van Wijsheden
Hebbic ghesien ende ghelesen mede,
Dat men herde wel mach merken
Van den meinsche an sine ghewerke,

- Oft hi heeft consciencie goed,
2770 Ende weder hi sod es, ofte vroed,
Want die tonghe des wisen toghet wel,
Entie mond des dullen calt gheerne spel,
Al dierghelike de ooghen van Gode
Bescouwen gheerne sine ghebode,
Wand die tonghe des beden es een
Hout des levens, verstaet mijn meen,
Maer die felle tonghe, die mach gheven
Pine, arbeit in dit leven,
Wanhope, dolinghe ongestade,
2780 Ende vermalendijtheit sonder ghenade.
Dese prologhe hebbic gheseit
Om dat so elcken mensche angheyt,
Want vele lieden hebben die tonge so;
Dat si nemmermeer werden vroom,
Sine moeten quaet spreken ofte lieghen.
Dese tonghe sal hemlieden bedrieghen,
Maer die vroede heeft t'aller stond
Sine tonge bedwonghen in sinen mond,
So dat so niet can vulbringhen
2790 Dan duecht ende goede dinghen,
Ende dit es ontfanghen ende ghesien van Gode,
Ende hi maecter af sine boden,
Die den lieden exemple gheven,
Ende maecter af dat es bescreven
Een houd des levens, daer men mede
Comt ter ewigher salichede.
Nu moghen wi werken allegader
Dat Amand, dese helighe vader,
Een van den vroeden gherekent sy,
2800 Want met siere tonghe so dede hi

Vele duechden in dit leven,
Alle goede exemple heeft hi ghegheven,
Ende ghetooghet dat hi van Gode
Ghesend was, als minlic bode,
Dus was hi recht een levende houd,
Dies gaf hem God al sijn ghewoud.

**Hoe Sente Amand ghinc te Ghend waert om 't folc te
predickene, ende wat hem daer ghevel.**

Ghi goede lieden, nu wilt hooren,
Ic hebbe hu hier ghelesen te voren,
Hoe dat in 't beghinsel Vlaenderen bekeerde,
2810 Ende te Thorout eerst 't gheloove leerde,
Ende hoe Amand eerst die kerke stichte,
Die hi in Sente Pieters name verlichte,
Daer af prochipape was Dommelijñ,
Die so helich was ende so fijn,
Dat hi volghde in allen manieren
Sinen meester goedertiere
In duechden ende in weldaden,
Ende in penitencien so ghestade,
Dats Amand verblijdde seere,
2820 Ende danckets Gode, Onsen Heere,
Ende nam orlof an 't folc ghemeene,
Beede an groot, ende an cleene.
Wat soude ghequist vele spraken,
Het was hem allen leede saken
't Scheeden van hem, maer het moest sijn.
Nu verstaet voort die waerheit fijn
Waer hi belende rechte voort,
Hi ghinc toot Ghend in de poort,

- Daer vand hi volc vulder quaetheden ,
2830 Nu hoort algader wat hi dede.
Hi es te Ghend binnen comen ,
Daer heeft hi sine wandelinghe ghenomen ,
Onder 't folc , om dat hi maerken
Wilde, of God yet soude werken
Moghen, ende gracie sturten
Up dat hiere jeghen hurten
Begonste , met predication soete.
Christus onser alder boete
Gaf hem te kennene sulc teekijn ;
2840 Dat hi begheerde te doene ghepijn ,
Ende ghinc daer prediken ghemeene.
Nu hoort er na groot ende cleene,
Ende verstaed 't grosse van den bediede
Dat hi seide voor dheydene lieden :
« Broeders , hu gheloove es seere fel ,
Dit willic hu segghen bi redenen wel ,
Want al uwe gheloovelike saken
Moeste een God selve maken ,
Want Mamet ende Appolijn
2850 Tervogant ende Jupetijn ,
Ende al dat ghi Gode heet sijn hier ,
Staen ende bernen in 't helsche vier ,
Ende waren lieden also ghi.
Hier bi so moghen weten wi
Dat si hemselven niet ghemaect
Hebben, al sidi so ongheraect ,
Dat ghi aen hemlieden ghelooft.
Hedt doet de duvel dat ghi so dooft,
Want een God es boven al ,
2860 Die 't maecte ende ontmaken zal
Al dat yet lijf ontfinc.
Ende desen kennen , in warer dinc ,

- Die Jueden , ende ghelooven in hem ,
Maer si hebben een groot lem ,
Bi dat si sijn van Abrahams gheslachte ,
Dat wilen God leedde bi machte
Huut Egypten , door die Roode Zee ,
So dat si leeden al sonder wee ,
Ende hi sende hem propheten wijs ,
2870 Die se leerde , maer meprijs
Daden si hem , ende namen hem 't leven ;
Hier naer als 't God wilde gheven ,
Sende God sinen eenighen sone
Omme te bekeerne , maer de ghone
Ne kendene niet , maer dadene vaen ,
Gheeselen , ende an een cruce slaen.
Hier daden si huut haren moede
Al dat hem God hye dede in goede ,
Doch bekennen si eenen God ,
2880 Maer niet te rechte , na sijn ghebodt ,
Want Christus loochenen si den Gods sone ,
Hier bi so sijn si als die ghone ,
Die de afgoden anebeden ,
Al hebben si van der waerheden
Een ghelike , si bliven verwerret ,
Ende van Gode seere ontverret.
Maer kerstine hebben desen name
Van Kerste , den Gods sone bequame ,
Die van boven quam beneden ,
2890 Om alder weerelt salichede ,
Bi den helighen Gheest gheboren ,
Hute der maghet Marien vercoren ,
Sonder eenichs mans saed ,
Onbesmet der magheden staed ,
Nam hi vleeschs , ende quam dus voort
Van den lieden ghesien , ghehoort ,

- Om dat hi se wilde bringhen
Gheloovende an waerachteghe dinghen
Ende sceeden soudē van den afgoden,
2900 Ende sijns dancs, sonder sine noode,
Wilde hi an 't cruce die doot smaken,
Ende also hijt wilde cont maken,
Es hi ten derden daghe verresen,
Ende wandelde .xl. daghe na desen,
Met sinen jonghers up eerderike,
Ende doe voor hi te hemelryke,
Ende sende sine apostelen huut,
Die weerelt te leerne wies luut
Over algader es doorgaen,
2910 Ende die noch na dit leeren staen
Hebben die rechte waerheit vonden,
Ende den sekeren God in conden,
Die alle saken heeft ghemaect;
Dit es die wech, daer niement ontraect,
Van diere in wandelen vroedelike,
Want siere om hebben 't hemelryke.
Hier bi biddic hu, broeders alle,
Wilt Christus te ghenaden vallen,
Hi sal hu vriendelike ontfaen,
2920 Ende vergheven dat ghi hebt mesdaen.»
Als Amand dese woorden hende,
Weet dat hem daer menich bekende
Besculdich, ende hebben saen
Gheseit, dat si wilden ontfaen
Doopsel ende 't rechte van kerstinhede.
Nu moghdi hooren wat hi dede:
« Ghi vrienden, Ons Heeren huutvercoren,
Ter saligher tijt waerdi gheboren,

- Hopic, in dat ghi begheerende sijt.
2930 Ghi sult ondbeiden eenen tijt,
Ende ic sal senden, sonder wanc,
Om den bisscop, die heer hiet lanc
Vulcomen sal al uwen wille. »
Hier mede wasser een ghestille,
Ende Sente Amand heeft dit vuldaen,
Als hi hemlieden dede verstaen.
Die bisscop die was goedertiere,
Ende es comen herde schiere
Te Ghend, als hi heeft ghehoort
2940 Amands ondbieden ende sijn woort.
Daer doopte hi in Christus name
.xiiij.^c volks Gode bequame,
Ende bleef daer resident eenen tijt,
Midsgaders Amante, die gheen respijt,
Ne gaf van te castidene die honden,
Maer 't folc was so vul van sonden,
Ende so groote menichte was haer ghetal,
Dat si niet ten eersten en quamen al
Ten helighen gheloove van kerstinhede,
2950 Wantter vele bleef in haer quaethede,
Doch die selve diere kerstijn
Waren ghedaen, dats waerheyt fijn,
Maecten daer eene kerke,
Scoone ende van dieren werke,
Daer nu Sente Baefs clooster sy,
Ende dit was, ghelooves mi,
Bi bevelenessen van Amande,
Ende dese staed noch wel becande
Up die Scelde, in Onser Vrouwen name.
2960 Die bisscop van Wasmens Gode bequame,

Wide se selve ootmoedelike.
Daer tooghede God van hemelryke
Eene miracle, door den helighen man
Sente Amande, houd hu daer an.

**Hoe Sente Amand ghenas den man van den
helschen viere.**

Een man quam daer in grooten seere,
Want hi hadde zware deere,
Beede in handen ende in voeten
Van den helschen viere onsoete.
Dese quam in de kerke ghegaen,
2970 Daer Sente Amand was ghestaen,
Met vullen gheloove, ende riep hem an :
« Gheneest mi, helich, salich man,
Van Gode vercoren boven al die leven;
Ghi moghet mi mine ghesonde gheven,
Dat weet ic wel up dat hu voughet.»
Amand andwoorde : « Hu qualike voughet
Dat ghi aldus met mi bordeert,
Hebdi eenighe dinc, die hu deert,
Claghet Christus ende roupt hem an,
2980 Hi es die hu ghenesen can.
Maer ic ne bens machtich niet
Om te beterne hu verdriet.»
Die man sprac : « Mi es kenlic, heere,
Dat ghi mi moghet verblyden zeere,
Ende ghehelpen, mids uwer bede,
Wand die macht van der godlichede
Es gheconsenteert in hu,
Dies ne weest mi niet te scu,

- Maer beveelt mi eenighe sake ,
2990 Daer ic mi mede ghesond make. »
Amand, die dit wel versach
Dat hi niet quite werden en mach
Van den man, daer voor die lieden ;
Al waert hem leet dat gheschiede ,
Hi es in bedinghen ghevallen ,
Ende daer na voor hem allen :
« Vrient, gaed ende dwaet dijn hande,
Ende dine voete, ende comt te hande
Tote mi in gheloove vulmaect,
3000 Ende verstaet mijn woort doe onghelaect,
Dat ic di leere, als du suls comen
Daer du water hebs vernomen ,
Sultu segghen : Ic doope mi hier,
In sinen name, die water ende vier
Maecte ende al eerderyke,
Ende den mensch properlike
Sciep, ende maecte na siere ghelijchede,
Bi consente der drivoudichede,
Den Vader, den Sone, den Helighen Gheest ;
3010 Dan sultu hem bidden vulleest ,
Om te ghecrighene dine ghesonde,
Ende ic sal recht nu ten stonden
Gaen sijn in bedinghen voor di ;
Gaet ende keert weder tote mi. » —
« Gheerne, heer vader ! » seide de man ,
Ende mettien sciet hi van dan,
Ende ghinc vuldoen Amands ghebod.
Daer gaf hem onse heere God
Sine ghesonde in al sijn leden,
3020 Door des goeds Amands bede ,
Ende hi quam weder harde saen,
Voor Sente Amande ghesont staen,

Ende dancte hem ende liede das,
Dat al bi siere bede was.
Amand sprac met ootmoeden groot:
« Vrient, de Heere die lied de doot,
Door 's menschen verdriet ende sonden,
Met vijf openen fellen wonden,
Daer water ende bloet huut ran,
3030 Ende zwaerlike an den cruce stan,
Die heeft hi ghenesen alleene,
Dies gheeft hem lof ende prijs reene. »
Dus wert die man al ghesond,
Ende bleef voortan t'alre stond
Helich ende in goeden state.
Alle dinc es goed teer mate,
Dies willic hier af corten de sprake,
Ende hu vertellen van anderen saken.

Hoe Sente Amand bleef te Ghend eenen tijt.

Dus bleef Amand te Ghend binnen,
3040 Leerende 't folc, met grooter minnen,
Als dat die kerstindom ontvinghen,
Begheerden voor alle dinghen
Sijn gheselschap ende sijn bewisen.
Dus bleef hi daer langhe in desen,
Ende wiede papen ende clercken,
Mids den bisscop, die ten werke
Van allen duechden was bereet,
Maer meer heydene, verstaed dbescheed,
Bleever noch doe in de stede,
3050 Dan her quam an kerstinhede
Maer emmer wiest in lanc so bed,
Ende emmer dween die heydene wet.

Dies hadde de viand grooten thooren,
Ende brochte die Sarasine te voren
Sulc ghedochte in nidicheden,
Dat si besochten met valscheden
Van den vercoornen helighen man,
Hoe sine |ghebrochten des levens van.
Maer God, die alle dinc voorsiet,
3060 Ne wilde dies ghedoghen niet,
Ende liet hem weten, sonder waen,
Datti huter stede soude gaen,
Ende predicken in een ander jeghennoode.
Hi die was een minlic bode,
Ende wilde Christuse verhooren niet.
Maer hi nam orlof an 't kerstine diet,
Die drouve waren van den ghesceede,
Dus ghinc hi wech wel ghereede.

Hoe Sente Amand bekeerde 't folc tusschen
Gend ende Curteryke.

Tusschen Curtryke ende Gend,
3070 Castidi 't folc al omtrent,
Ende brochter vele ten gheloove,
Maer die menighe was so doove
Dat sy niet wilden ontfaen
Sine leeringhe, no verstaen
Der Euvangelien bediet,
Nochtan en wildijs laten niet
Om des volcs salichede,
Hine ghinc van steden te steden,
Ende dooghde pine ende groot allende
3080 Van den menighen onbekende,

- So dat hi vulbrochte met pinen
Dat 't kerstin gheloove mochte scinen,
Beede t'Inghelmenstre ende t'Aerlebeke.
Ende weet dat doe niet langhe weke,
Die van Corteryke ende senden schiere
Om Sente Amande, die goedertiere
Was, ende vul helicheden,
Ende daden hem bidden met neerensticheden,
Dat hi quam binnen der poort
3090 Predicken, ende orconden Gods woort,
Ende leeren wilde de salighe wet
Van hem, die in 'tCruce was ghesed.
Amand, die ootmoedich was zeere,
Dancte Gode, onsen Heere,
Met blider herten herde saen,
Ende es rechte voort ghegaen
Tote Corteryke binnen,
Daer hi was ontfaen met minnen,
Ende ghedaen groote weerdichede.
3100 Nu hoort wat die helighe vader seide:
« Kinder, de heere, die ghi mi doet,
Die es wel weerdich, die heere vroet,
Jhesus Christus, die heere mijn,
Nu wilt hem onderdanich sijn,
Ende wilt hem dienen, sonder loos.
Hi sal hu in staden staen altoos. »
Daer riepen si huut ghemeen en monde:
« Helich vader, nu ter stonden
Gheven wi ons te uwen ghebode,
3110 Ende willen anebeden Gode,
Die van boven quam beneden,
Om onser alder salichede,
Ende wert gheboren van der maghet,
Boven dat natuere ghedraghet,

Ende voortan doen dat ghi ghebiet.»
Als die helighe man dit siet,
Verblijdde hi seere in sinen sin,
Ende seide aldus in 't beghin:
« Broeders, alle gader ghemeene,
3120 Doet hu dwaen van sonden reene
In de vonte, ende doopen,
Wilt dese quade wet afknopen,
Ende laet die afgoden vallen,
So sal Gods gracie met hu allen
Hu bescinen, metter claerhede
Van der heligher drievoudichede. » —
« Dat es onse begherte al, »
Spraken si groot ende smal.
Hier mede es hi voort ghegaen,
3130 Ende dede hem allen doepsel ontfaen,
Ende stichtere eene cappelle scoone,
In de heere Gode van den troone,
Daer nu die canesye es,
Des sijt seker ende ghewes.

**Hoe Sente Amand te Roeselaer trac ende bekeerde
't folc daer omtrent.**

Ghetidelike dedi sermoen,
Nu willic hu voort verstaen doen
Van den volke van Roeselare,
Ende van der jeghennooden; die niemare
Quam hem lieden, dat al omtrent
3140 Ten kerstinen gheloove ware ghewend,
Oudenaerde, Duenze, Nevele mede,
Tielt, Muelnebeke ende Ruselede,

Ende andere dorpe, die ic niet al
Can ghenoomen noch ghetal,
Die alle ten kerstinen gheloove waren comen,
Om dat si dit hadden vernomen
So ne wilden si niet achter bliven,
Maer wilden die selve gheloove driven,
Ende senden boden om Amande,
3150 Die daer quam, als hijt becande,
Ende doopte se alle in Christus name,
Die 't begheerden ende was bequame,
Dies meersde 't gheloove voort ende voort,
So dat alomme was ghehoort
Van der niemare dat ghescal,
Want si begheerden al over al
In doorpen, in poorten, in elcke stede
Te ghecrighene kerstinhede,
Ende Amand, die helighe vader,
3160 Halper hem toe alle gader,
Met herten, met siele ende met live.
Dus bekeerde hijt, also ic scrive,
Al Vlaenderen duere, met siere pine,
Maer vele blevere in schine,
Twifelende in 't gheloove fel,
Als ic mach tooghen, verstaed wel,
Want waer so dat was in elcke stede,
Kerstin volc was, daer was heydin mede,
Doch bi der gracen van Gode,
3170 Ende bi Amande, sinen bode,
Diere hulpe ende sin toeleide,
Wies de wet in so menighe stede
Dat men al Vlaenderen duere, sonder waen,
Kerstin gheloove mochte verstaen.
Oost, west, suut ende noort
Waest al kerstin weder ende voort,

Sonder Alst ende Gheeroudsberghe,
Ende daer omtrent in grooten erghe
Van gheloove so was bevaen
3180 Al dat volc, hebbic verstaen,
Maer Sente Amand heeft se bekeert
Daer naer, ende kerstin gheloove gheleert,
Also ghi hier na wel sult hooren,
Maer hier gaed andere redene voren,
Van heere jeghennoode, sijt seker das,
Daer 't ooc ongheloovich was.

**Hoe dat Sente Amand bekeerde 't folc te Oedelem en te
Knesselare, ende dat daer gheviel.**

Te Hoedelem ende te Knesselare,
Ende die daer omtrent gheseten waren,
Bleven in hare quaetheit vast,
3190 Dies nam Amand an 't last,
Ende ghinc daerwaert met ghenent,
So dat hi heere stede quam ghehend,
Die men Sente Jorijs in Distele noomt,
Ende het voort, ic wille ghijt goomt,
Staet een kerke in Sente Amands name,
Daer vant dese helighe man bequame
Vele lieden in grooter feesten.
Hi die binnen was van goeden keeste
Mercte wel harer alder affare,
3200 Ende hi wert aldaer gheware
Van eenen afgod; die daer stoed,
Daer si om dreven den bliden moed,
Dies wert hi gram in sinen sinne,
Ende es ghegaen met grooter onminnen,
Ende stac den afgod, so dat hi vel,
Dies wart daer de menighe fel

- Up hem , ende gram in 't ghedochte,
Maer Amand , die goedertiere ende sochte
Was , sprac hemlieden toe:
3210 « Ghi sotte lieden , segghet mi , hoe
Laetti hu aldus verdwasen
Van den duvel Sathanase ,
Ende doet hem dusghedane heere!
Het sal uwer sielen deeren seere.
Laet varen dit gheloove quaet,
Ende hoort een deel na minen raet.
Ghi sult upnemen een nieuwe sede ,
Ende keeren hu an kerstinhede ,
Ende doen hu doepen allegader
3220 In den name , dat Christus , ons vader ,
Hem liet crucen , door onse sonden ,
Ende ontfinc vijf felle wonden ,
Daer water ende bloet hute quam ,
Siner meinschelicheden daer ende nam ,
Maer die godlichede en hadde niet
Dat hem deerde of gaf verdriet ,
Maer bleef altoos heven ghestade ,
Gherechtich God , vul van ghenaden ,
Vulmaect blivende in drie persoone ,
3230 Vader , Helich Gheest, ende Soone;
Dese wert gheboren van der Maghet ,
Jeghen dat natuere ghedraghet ,
Op dat hi ons wilde bringhen
Hute allen scalkeliken dinghen ,
Ende huten bedwanghe van den quaden.
Dies vindt die duvel t'sine rade ,
Om hu te bringhene int dued ,
Daer ghi sout houden dese wet ,

- Die ghi lieden hebt ontfaen ,
3240 Ende al sinen wille ghedaen ,
Ghelike dat ghi tooghet hier.
Het es een viand , die in 't vier
Staed , ende berrent nu ter huere ,
Die ghi hier heert ende doet cure.
Laet varen dit spel , ende anbeed hem ,
Dien genen die staerf in Jherusalem ,
Want hi hu huter noot mach bringhen ,
Ende ghehulpich sijn in alle dinghen. »
Met desen dat Amand dit seide ,
3250 Christus daer sine gracie dede ,
Ende sende in sulken somighen memorie ,
Dat si begheerden te soukene de glorie
Van daer boven , van hemelryke ,
Ende baden Amande ootmoedelike ,
Dat hi hemlieden dade verstaen
Hoe si Gods gracie mochten ontfaen ,
Ende den duvel fel ontloopen ,
Die se in de quaetheit wilde knoopen.
Maer eenighe waren , die dit saghen ,
3260 Die so vaste in de bande laghen ,
Ende in 't strec van den viand ,
Dat si ne mochten , si hu becand ,
Niet ghenoughen hem ter doghed ,
Want si in quaetheden waren ghesoghet ,
Ende so vul der nidicheden
Dat si hem onderspraken ter stede ,
Ende droughen over een ghemeene ,
Datter een soude gaen alleene ,
Ende halen scichten ende boghen ,
3270 Die hi kende van goeder vloghe ,
Ende danne soudi commen sciene ,
Ende scieten den man goedertiere ,

- Die van der verradenesse niet wiste;
Maer van onsen behoedere Jhesum Christe
Stont hi ende predicte seere,
Dies bescermden God, ons Heere,
In deser wijs, als ghi mooght hooren.
Als die man quam, die te voren,
Om sinen boghe, was ghegaen,
3280 Ende hi ter stede soude staen,
Den handboghe te spannene uptie pese,
Om dat te sterkere soude wesen
In de vloghe, ende te felre de scote mede.
Hi sette t'een hende up die heede,
Ende waende den boghe spannen saen,
So es 't hende in de heerde ghegaen
Eenen halven voet, gheloeft dies.
Stappans daer een boom wies
Van den boghe in der ghebare,
3290 Recht een deel oft een cruce ware;
Dit mach men alle daghe sien
't Wonder, dat God daer liet ghescien,
Want dien boom noch daer staed
Voor die kerke; wie datter gaed,
Ende vraghet om Sente Amands boom,
Men sallene here wisen, nemes goom.
Doe dit wonder ghevallen was,
Wert die man verwoet na das,
Die den boghe hadde ghehaelt,
3300 Ende sine quaetheit wert betaelt,
Met pinen van den duvel, die in hem
Drivende wert dat meeste lem,
Dat noynt te voren was ghesien.
Als 't folc dese sake sach ghescien,

- Worden si alle buten keere,
Ende seiden 't Amande, den grooten heere,
Hoe die saken waren toecommen,
Als hi dat vriendelike vernomen
Hadde, sprac hi, in deser wijs:
- 3310 « Ghi goede lieden, meerct bi avijs
Die doghet ende die voorsienichede
.
Van Jhesum Christum, die mi behoet
Heeft, van saken, dies ic niet bemoet
Ne hadde, noch ne wiste daer af niet,
Maer na dat de sake es ghesciet,
So willic volghen Christus natuere,
Ende vergheven up dese huere
Dat mi die man mesdan hadde gheerne,
- 3320 Ende hem allen, die te haren sceerne
Daer toe rieden, vergheve ic 't mede,
Want men leest ter menigher stede,
Dat hi es van sinne vroet,
Die vergeeft dat men hem mesdoed,
Ende dat bi sinen wille puere,
Want hier in tooghet Christus natuere.»
Met dat hi dese woorde sprac,
Weet dat hi voort toten man trac,
Ende beval den gheest harde saen
- 3330 Dat hi de stede liete staen,
Suver, reyne ende onbesmit,
Ende voere in den helschen pit,
Ghedooghen pine ende seer,
Ende wederkeeren nemmermeer
Dat hi kerstin deeren mochte.
Mettien wert die man sochte
Ghenesen, ende riep aldus:
« Ghenade mijns, soete Jhesus,

- Die van boven neder quaemt,
3340 Ende menschelike voorme naemt,
Ende wort gheboren van der Maghet,
Jeghen dat natuere, ghedraghet,
Ende daer naer smaket die bitter doot
An dien cruce, door onsen noot,
Om onse arme keytivichede
Te bringhene ter eewigher salicheden.»
Met dien stond hi up al ghesond,
Ende riep om doopsele, si hu cont,
Ende die grondeloose ontfaermichede,
3350 Ende doe riep 't folc al te gader:
« Helpt ons om doopsel, helich vader ! »
Amand seide, hi daed gheerne,
Ende dies ne stonde hem niet t'ontbeerne
Ten alder eersten dat hy mochte.
De menichte quam groot ende sochte
Van al omtrent haer kerstinhede,
Ende hi doopte se ter selver stede,
Daer nu die kerke es ghestaen
In Sente Amands name, wilt verstaen,
3360 Ende daer dien boom noch staed voren,
Also ghi hier moghet lesen hooren,
Die welke van der andboghe wies;
Dit was waer, sijt seker dies.

Hoe dat Amand eenen pape lied, diese regierde, ende
hoe hi voorttrac ten casteele waert, dat nu Brugghe es.

Amand, die volgde wel algader,
Die woorden, die Christus, onse vader,
Seegt, ende mildelike deelt in dit leven
Die gracie, die hem es ghegheven,

- Anderen lieden , dies hebben noot.
Hem comt er af wijsdom groot ,
3370 Want so wast in hem grouvelike ,
Ende hi comt er by te hemelryke.
Nu mooghdi alle merken wel
Dat Amand wrochte na dit exempel ,
Ende pooghde met pinen ende met arbeide
Den meinsche te treckene na sine seden ,
Ende sine gracie te deelne ghemeene ,
Beede onder groot , ende onder cleene ,
Also ghi voren hebt ghehoort ,
Ende noch meer sult hooren voort ,
3380 Want als dit wonder was ghesciet ,
Weet dat hi doe eenen pape liet ,
Regerende 't folc van daer omtrent ,
Ende es ghegaen met ghenent ,
Also hijt vand te sinen rade ,
Door 't felle Wout-Sonder-Ghenade ,
Want hem was ghedaen bekend
Dat op twee milen of daer omtrent ,
Stond een casteel , staerc ende vast ,
Daer binnen lach menich fel gast ,
3390 Die seere haetten Christus wed ;
Daerwaert heeft hi hem ghesed
Te gane , ende als hi daer quam ,
Den casteel hi vernam ,
Staerc ende hutermeden groot ,
Maer hine mochte , bi gheere noot ,
Commen binnen starken mueren ,
Want men hilt , te diere huere ,
Den casteel besloten nouwe ,
Dies was Amand in grooten rouwe

- 3400 Dat hi also van danen sciet.
Desen casteel, verstaed dbediet,
Stond, dat es die waerhede,
Daer nu Brugghe staed, de stede,
Anders wasser doe gheen ghestichte.
Die materie ic voort dichte
Up Amande, daer ic 't liet,
Die van den casteele sciet,
Ende ghinc voort metter vaert
Den wech t'Oudenbuergh waert.
- 3410 So langhe dat hi quam binnen der stede,
Daer hi groote pine dede,
Eer hijt ten gheloove brochte,
Maer ten hende hi so wrochte,
Mids der hulpen van Onsen Heere,
Diere sijn gracie in sturte seere,
So dat ten gheloove van kerstinhede quam
Dat omtrent Oudenbuerch weede nam.
Met dat hi daer besich was
Wert te Ghend, ghelooves das,
- 3420 Groote roeringhe omme 'tghone,
Dat si die kerstine gheloove ghewoone
Worden waren, begonsten benijt
Te werdene van den heydenen, die despijt
Hadden, om dat si bekeert
Waren, ende ten kerstinen gheloove gheleert,
Ende die viand, die t'alre stond
Valsch ende quaet es in den grond,
Merccte ende sach al die affare,
Ende saeyde sijn saed dicken dare,
- 3430 Om dat gheloove soude faelgieren,
Ende visierde in diere manieren,
Also ic hu sal doen verstaen.
Dat valscheit also ghedaen,

- Was noynt ghesien nocht ghehoort,
Want overal in de poort
Worden alle met siecheden besmet,
Die hem hielden an de heydene wet,
Ende doe gaf hi hem te kennene mede
Eenighe, die waren van siere sede,
3440 Datter niement ghenesen mochte,
En ware dat hi den afgod versochte,
Die Marcurius was ghenamt.
Doe wert den lieden alle becancl,
Ende sochten so verre te dien stonden,
Dat si den afgod hebben vonden,
Staende in den torre Blandijn;
Daer sochten si den ootmoet sijn,
Met offeranden menighertiere,
Ende hi die valsch was in aller manieren,
3450 Want het een viand was van der hellen,
Sesseerde dan haerlieder quellen,
Alsi hem daer offerande brochten.
Daer naer sprac hi, die helsche drochten:
« Ghi goede lieden, dese quale
Comt hu van den kerstinen altemale. »
Ende met desen so wies den nijt so groot,
Dat die kerstine worden in grooter noot,
Die om Amande hebben ghesend
Te Oudenbuerch, huter stede van Ghend,
3460 Ende ondboden hem, ende claeglden seere
Haren noot, ende al haer deeren.

Hoe groote roeringhe was te Ghend, om eenen afgod,
die stond in den torre Blandijn, ende hoene
Amand velde.

Hi, die vul ontfaermicheden was,
Trac daerwaert, gheloovet das,
Ende es te Ghend binnencomen,
Daer hi groot paerlement heeft vernomen
Van den volcke achter die poort,
Waeromme dat was, nu hoort.
Het was omme den torre Blandijn,
Daer die afgod der Sarasijn
3470 In stont, die Marcurius hiet,
Die duvel, ne cesseerde niet
Van den lieden te doene quale,
Om dat si souden commen ter sale,
Daer die afgod ghemaect stoed,
Ende hem offeren alderhande goed,
Ende dan liet se de viand rusten,
Om dat hem die quaetheit soude lusten
Te bet, ooc plach hi, na minen verstane,
In de beelde binnen te gane,
3480 Ende sprac jeghen die Sarasine.
Nu quam daer een die hadde pine,
Ende brochte daer sijn offerande,
Maer de viand sprac te hande
Uten afgod: « Laet staen mi
Dattu niet ghesciet als mi.
Ic bem ghebonden anxtelike
Van den inghel van hemelryke,
Om een mans wille, die mi plaghe
Doet, en sal sijn in corten daghe

- 3490 Hier ter stede, en gheschiede dit
Noynt mi, dies biddic hu, dat ghi bidt
Hem, dat hi mi late varen.»
Om dese woorden was die mare
Achter de strate van den lieden,
Also ghi mi hoort bedieden,
Daer Amand ghegaen quam,
Ende hi dien waeromme vernam,
Es haestelike ten afgod ghegaen,
Die hi in den torre vant staen,
3500 Die men Blandijn, by namen heet;
Daer naer en letti langher niet,
Hine begonste een sermoen,
Voor die Sarasine doen,
Van Jhesum Christum, onsen Heere,
Ende hi castide se harde seere
Van harer grooter twifelingen,
In 't hende brochti toe die dinghen
Van haren afgod Marcurius,
Ende seide hemlieden : « Dat ghi dus
3510 Ghepijnt sijt, ende ghetorment,
Dat willic dat hu werde bekend,
Dat hu die duvel selve doet;
Dit moghdi merken, sidi vroet,
Want geen kerstin wijf no man
So ne comt dese quale an.
Dat willic hier voor uwen ooghen
Hem doen lyen ende hu tooghen.»
Met desen ghinghen si alle saen
Voor Marcurius, den afgod, staen,
3520 Ende Amand sprac : « Segt, viand fel,
Ik, mane di, bi den God Emmanuel,
Te segghene, wie den lieden dit quaet
Doet.» Hi sprac : « Ons meester raet,

- Dat wi den lichamen doen verdriet,
Om dat wi de siele scaden niet
Ne moghen , voor dat si ons aenbeden ,
Hier bi quellen wi se in die leden ,
Dat si ons aenbeden sellen ,
Ende dan sesseren wy dat quellen ,
3530 Dat wi se ghenesen wanen si dan.»
Doe sprac Amand den lieden an :
« Siet an wien ghi hebt ghelooft,
Nu en sijt nemmeer soo verdooft ,
Maer ghelooft an Gode, die 't maecte al,
Ende die met allen sinen willen doen sal,
Wildi, ic doe hu allen ghenesen.
Doet wech dit beelde , ende na desen
Sal ic hu doopen ende benedien. »
Die lieden liepen alle mettien ,
3540 Ende bonden an 't beelde vele linen ;
Doe trocken sy ende daden pinē ,
Maer dat ne mochte dieden niet.
Als die goede Amand dat siet ,
Beval hi de line te doene van ,
Ende hi sprac den viand dus an :
« Gaet hute ende breect selve al ditte ,
Dat di toebehoort ende in den pitte
Der hellen eewelike so vare. »
Hi brac beelde te hand aldare ,
3550 Ende dede af, dat in den temple
Gheven mochte quade exemple ;
Doe riepen die lieden alle ghemeene :
« Het en es maer een God alleene ,
Dat es Christus, die Gods sone ,
Die t'alre moghentheit es ghewone.

- Wy willen in hem ghelooven algader,
Ende wi bidden hu, Amand, vader,
Dat ghi ons huter noot wilt bringhen,
Ende helpt ons ten kerstinen dinghen,
3560 Also verre als ghi moghet. »
Amand, die vul was der dooghet,
Seide dat hijt gheerne dade,
Ende hi ghinc voort met vroeden rade,
Ende halp hem allen te kerstinhede;
Nu hoort voort wat hi noch dede!
Hi dede ghereeden harde saen
Daer die afgod hadde ghestaen
In den torre, die Blandijn hiet,
Up die Scelde, in lieghe hu niet,
3570 Een nieuwe beghinsel van scoonen werke;
Het was een clooster, die harde sterke
Was, ende es nu ter stond,
Ende dien hiet hi name cond
Sente Pieterscloostre, ende hi
Heet noch also, ghelooves mi.
.xiii. moonke stelde hi daer,
Ende ghehalp hemlieden voorwaer,
Om groote aflate ende pardoene,
Ende si waren in haren doene
3580 So vul van alder duechdelicheden,
Dat die goede lieden bi ootmoedicheden,
Ende bi caritaten hem so versaghen,
Dat si nu gheene armoede ne claghen
Durren, met rechter waerheden.
Amand, die hilt daer sine stede,
Als hi binnen der stede was,
Maer ghetidelic, gheloovet das,

Ghinc hi predicken al omtrent,
Ende visenteren, die waren ghewent
3590 Ten gheloove van kerstinhede,
Dus meersde hi altoos in duechdelicheden.

Nu hoort van eenen orisoene ten helighen cruce, ende
hoe daer naer miracle af ghevel.

Ghi Gods vrienden, wilt nu verstaen,
Eene redene willic anegaen,
Om ons allen exemple te ghevene,
Bi Amande, die in sinen levne
Exemple was van alder duecht,
Also ghi hierna hooren muecht,
In menich point mocht ic 't doen hooren,
Maer een willic hu laten te voren

3600 Weten, om dat yement mochte
Comen daer by, up dat hijs rochte,
Te gracen ende te salicheden
Van der eeweliker salicheden.

Amand, dese vercoorne man,
Was van joncs ghewassen an,
Dat hi plach eene costume goet,
Ende die hi so vaste in den moet,
Dat hi die niet en hadde onboren,
Om gheene sake, noch vercoren

3610 Gheene dinc, die mochte sijn.
Nu hoort hier af den rechten fijn,
Hi plach van costumen, alle daghe,
Eenwaerf, al sonder saghe,
Te gane daer hi een cruce vand,
Ende dan knielde hi al te hand,
Met ootmoedicheden daer voren,
Ende seide dese bedinghe; nu wilt hooren:

- « o Cruce, du hebs ghevoucht an Gode
Den meinsche, ende van 's duvels ghebode
3620 Versceeden, o cruce, du sijs die t'allen daghen
Den salighen wachts van 's duvels plaghen;
't Vleesch van den Lamme onbesmet
Hinc an di, cruce, door die wet
Te staerkene, ende ooc mede
Om ons te bringhene ter salicheden.
o Cruce, du makets sonderlinghe
Paeyls tusschen hemel ende eerdsche dinghen,
Ende verkeert die sake niet smal.
o Cruce, noch dadi boven al,
3630 Ghi verlosset al te gader
Eva, ons moeder, Adaem, ons vader.
Ende al 't gheselschap, dat in quelle
Was, in 't voorbouch van der hellen.
o Cruce, du daets open mede
Die poorte van der scoonder stede,
Daer die salighe sielen in moeten.
o Cruce, du best rechte boete,
Ende scermcilt jeghen den quaden,
Als hi den meinsche wille verraden.
3640 o Cruce, van di door de minne groot
Wilde an di Christus ontfaen die doot,
Dies sijn wi di sculdich te minnene seere,
Door die liefde van Onsen Heere.
o Cruce du best een teekin vermaert,
Daer hem die duvel af vervaert,
Want hi kend dat du waers beghin
Dat ons de salicheit brochte in.
o Cruce, ic bevele mi heden,
In dijnre macht, ende moghenthede,

- 3650 Die du van Christus hebs ontfaen ,
Daer hi aen di was ghestaen
Naect , ende met hopenen wonden ,
Ende worts ghedweghen ten stonden ,
Met sinen precieusen bloede.
Dit was di eerlic , o Cruce goede ,
Ende hi was an di ghenaghelt onsoete ,
Beede door hande ende door voete ,
Om dat hi niet wilde ontgaen
Den sondare , maer ontfaen ,
- 3660 Bi der minne, o Cruce , van di.
Nu, helich Cruce, ic gheve mi,
In die bescermenesse, nu voordan!»
Hier mede hende de salighe man
Sine ghebede, ende waer hi conste,
Leerde hijt den volcke, met goeder jonste,
So dat die menighe heeft gheleert.
Maer boven al heeft hem bekeert
Te lesene, met grooter devoticheden,
Een man in gracen dit ghebede.
- 3670 Nu hoort wat duechden , dies ghevel,
Ende hoe een cruce hem halp wel,
Ter noot daer hijs hadde te doene,
Bi crachten van den orisoene.

Hoe een coopman was bescermt van eenen cruce jeghen
sine viande, mids eenen ghebede dat hi t'segghene
plach.

Het gheviel eenwaerven dat
Dese man soude varen t'eere stad,
Met sinen goede in coopmanscepen ,
Daer wart die viand so begrepen

- In nide up hem, so dat hi toebrochte
Dat menne omme te doodene soochte
3680 Van sinen vianden, die na hem quamen
Ghereden, ende als si vernamen
Dien man, rydende voor hem daer,
Trocken si alle die zweerde baer,
Om den man te nemene 't lijf,
Ende si seiden : « Hoordijt, keytijf,
Hu leven dat es nu ghedaen,
Ende mettien so souden si slaen
Up den man, ende nemen hem 't leven,
Maer ons Heere, hi heeft ghegheven
3690 Den helighen Cruce sulke macht,
Dat wederstond der gheenre cracht,
Die met nyde waren bevaen,
Ende den man wel waenden slaen,
Ende dit was in deser wise,
Dat 't helighe Cruce van grooten pryse
Daer quam staen voor den man,
Ende maecte recht een ghespan
Dattene bescermde an elke syde;
Maer een wasser so vul van nide,
3700 Dat hi eenen slach toebrochte,
So dat hi 't helighe Cruce gheroochte,
Also hi den man waende slaen,
Ende mettien so es ghegaen
Huten Cruce een vlamme so groot,
Daer die man bi in sulker noot
Wert, dat hi niet mochte sien,
Ende alle die paerden worden mettien
Vluchtich, ende liepen met haren heere,
Die seere waren buten keeren,
3710 Ende al 't henden van grooten vare,
Ende die man die voer van dare,

- Met sinen ghesellen, sonder grief,
In sijn behoud, ende dien lief
Hadde dat was Sente Amand,
Die dit verhiesch, ende heeft ghesand
Om hem, ende sine ghesellen mede,
Die daer quamen wel ghereden,
Daer so heeft hi claer verstaen
Hoe die zake was vergaen,
3720 Ende dat Cruce hem halp ter noot,
Ende bescermde van der doot,
Bi der gracen van den ghebede,
Dat hi alle daghe dede,
Daer so heeft de goede Amand,
Om die wederpartie ghesand,
Ende maecte daer een goet acoort,
So dat si bleven ghevrienden voort
Eewelic, vaste ende ghestade.
Voort dedi bi Gods ghenade,
3730 Dat die man, die daer te voren,
Sinen oghen hadde verlooren,
Bi den lichte des Crucen goed
Wert siende, ende hi sochte oetmoed
An Gode, onsen lieven Heere,
Ende wrochte voortan bi rade seere,
Bi Amande, den helighen man,
Die in lanc so meer gracen wiesen an.

Van den coopman, die gherooft was van Baven, ende
wat daer af ghevel.

Hier voren hebdi wel ghehoort
Hoe dat te Gend binder poort,
3740 In den clooster, die tSente Pieters heet,
Sente Amand bleef, dien wel ghereet
Altoos was, ende wacker mede,
Daer eenich mensche van der stede
Noot hadde van siere leere,
Dies wert hire ghemint so seere
Van den lieden alle gader,
Dat sine hilden over vader.
Nu wasser een coopman wel becande
Met hem, die in vreemden lande,
3750 Om coopmanscepe te vaerne plach,
So dat gheviel up eenen dach
Dat hi hutten lande soude varen,
Ende hi nam orlof sonder sparen
An den goeden Sente Amand,
Die sine biechte hoorde te hand
Vriendelike, ende bevallene schiere
Jhesus Christus, den goedertieren.
Dus voer hi henen in goeder trouwen,
Ende gherochte in Haspegauwen,
3760 Daer up dien tijt grave af was
Een jonc man, gheloovet das,
Fel ende moordadich t'allen stonden,
Dat siere ghelike noynt was vonden
Van moordene ende van moordadicheden,
Verre no na te gheenen steden.
Dese jonghe man hiet Bave,
Hi was van den Rine palesgrave,

Ende van den lande van Aspergauwen
Was hi grave, wilt betrouwen.

- 3770 Heyden was hi van gheloove quaet,
Van edelre comste, dat verstaet,
Machtich van goede ende van maghen,
Maer emmer moesti t'allen daghen
Roven ende moorden plien.
Nu quaemt so dat hi voorsien
Den coopman heeft, daer ic af seide
Binnen Tongherne, der stede,
Daer sprac hi hem aldus an,
Ende seide: « Ghi sijt een valsch man,
3780 Een dief ende een moordenare,
Ende hebt gherooft dese ware,
Die ghi te coopene hier hebt brocht,
Die waerheit hebbic ondersocht,
Ende weet wel den rechten fijn,
Dies suldi mijn ghevanghene sijn,
Ende hu goet cleene ende groot
Sal mi bliven, maer die dood
Suldi ontfanghen in corten daghen. »
Die man was commen in felre laghen,
3790 Ende hadde gheerne onsculde ghedaen,
Maer hine mochte dies niet ontgaen.
Daer dedene Bave, die felle man,
Wech leeden ende hem slaen an
Vele hysers, in eenen bloc mede
Sluten, dus moeste hi ter stede
Bliven ghevanghen in grooter noot,
Ende ne hadde niet dan gheerstin broot
Te hetene, ende boorne nauwe ghenouch
Te drinkene, dit was onghevouch

3800 Eenen man te hebbene om 't sine,
Want dat hem Bave dese pine
Dede, ne was om gheene sake
Dan dat hi, in warer sprake,
Sijn goet roeven ende ondhouden;
Onverdient ende hutten scouden
Wildijt hem nemen ende doen,
Dies hi te voren hadde gheploon.

Nu hadde dese grave te voren
Een hedel wijf, ende wel gheboren
3810 Ghehadt, die ter dood was comen,
Niewinghe maer vervromen
Ne mochte menne niet een twint.
Eene jonfrouwe, een soon kint,
Hadde hi dat hem van hare was bleven,
Maer het coos een ander leven
Te leedene dan zijn vader dede.

Hier mooghti hooren wat dat seide
Te sinen vader: « Hedel grave, heere,
Ghi mesdoet hier an te seere,
3820 Dat ghi desen man neemt zijn goed,
Ende sijt daer toe so fel ghemoet,
Dat ghi hemselven hout ghevaen.
Ic biddu dat ghine laet gaen,
Hedel vader, door mine bede
Onghegrieff van allen leden,
Want het es scande ende onneere,
Dat ghine om 't sine grieff dus seere,
Ja, eenen man, die te gheender stond
Quaet ne dede. » — « Dochter, name cond

3830 Adeltruut, wel lieve minne, »
Sprac Bave, « met allen sinnen,
Hebbic hu hoynt vercoren seere,
Met rechte mochtis hebben deere,

- Up dat ic 't hu hier ontseide
Van deser sake uwe bede,
Uwen wille, die sals ghescien.
Gaet toot hem, » seide hi mettien,
« En triveleertene, als ghi wilt,
Ic bem met uwen woorden ghestilt. » —
- 3840 « Vader, danc hebt! » seide Adeltruut,
Ende so ghinc al overlaut,
Daer so den ghevanghenen vand.
« Vriend, » seide so altehand,
« Ghi ligghet hier te uwen meskieve,
Dat sal ic door sine lieve,
Beteren, daer ghi an gheloovet,
Al eyst dat mijn vader doovet,
Verghevet hem, dies biddic hu,
Ende ooc bem ic begheerende nu,
- 3850 Dat ghi uwen God bidt voor mi,
Want ic weet wel dat ghi
Sijt een kerstijn salich man,
Ende ic gheloove seke daer an,
Dat es die helighe wet,
Die ter weerelt es ghesed. »
Daer dancte haer die man seere,
Ende lostene van allen deeren,
Dies so hem ghebeteren mochte,
Maer drouve bleef hi in 't ghedochte,
- 3850 Dat hi sijn goed achter hem laten
Moeste, ende gaen siere straten,
Bescaven, aerm ende bloot.
Dus ghinc die man, ghedooghende noot,
Tote hi te Ghend binnen quam,
Daer hi Sente Amande vernam,

- Dien hi claghede sijn mesval,
Ende vertrac hem van al tal,
Also ghi voren hebt ghehoort
Van Baven, ende Adeltruden woort,
3870 Dat sone verlostende wat so seide
Te dogheden den soeten kerstinhede.
Als Amand dit heeft verstaen,
Es hi met vraghene anhegaen
Den coopman, wat manne dat Bave
Was; hi seide: « Een ryke grave,
Jonc van daghen, scone van live,
Staerc van leden, grof ende stive;
In 't ansien die scoenste man,
Die men vint, maer hi heeft an
3880 Die felste natuere, want hine gheeft
Om gheene quaetheit, maer hi leeft
In roovene ende in moordadicheden,
Ende souket al omme, in allen steden. »
Dies wert Amand drouve seere,
Ende wert weenende van grooten deere,
Ende claghede aldus: « Wel soete God,
Ghi hebt over alle saken ghebod,
Ende waeromme ghedooghdi dan,
Dat die overscone man,
3890 So bout es in sine quaethede,
Ende so overgierich mede,
Quaet te doene, hets scade groot,
Heere, ic bidde hu, dat ic, voor mijn doot,
Desen man mach ten gheloove bringhen,
Want ic soudt prisen boven alle dinghen. »
Doe vraghdi van Adeltruden met dien;
Die man seide: « Haer upsien
Es vriendelic ende gracieus,
Scone, wel wesende ende priceus,

3900 Oetmoedich, simpel ende ghestade,
Subtjil, ghenendich, van vroeden rade,
Ontfaermich, wetende ende milde,
Ende daer toe es so die wel wilde
Groote pine daer omme cueren,
Ende het haer noch mochte ghebueren
Te siene dat haer vader ende sijn land
Commen mochte ter kerstener hand.»
Amand seide : « An Jhesum Christe,
Dat mi sine gracie niet sal ghebersten,

3910 Want ic meene arbeit ende pine
Daer omme te doene, dat het mach scinen,
Verleene mi gracie de moghenthede
Van der heligher drievoudicheden.
« Amen, » seide die coopman.
Aldus sciet elc anderen van,
Maer Amand troostene vriendelike,
Ende badt hem door Gode van hemelryke,
Dat hi hem niet ontstellen en woude,
Want hem Christus noch versetten soude.

**Exemple, die ons Amand alle leert ende prouvet
bi sinen ghewerke.**

3920 Nu hoort ghi lieden alle ghemeene,
Beede groot ende daer toe cleene,
Knapen, joncwive, vrouwen ende heeren,
Eene duecht es te prisene seere,
Die Amand ghetidelike seide,
Ende daer hier af exemple dede.
Ic wilt elc mensche hadde voor hooghen,
Ende hier omme wilde poghen.
Het soude te beter sekerlike
Werden up al eerderyke.

- 3930 Hi seide aldus, ende hi deet naer,
Ic ne soude nemmermeer voorwaer
Dinc willen begheeren, om dat si mi
Orboorlic waren, up dat icker bi
Minen hevenkerstin deeren mochte,
Want ic hope in mijn ghedochte
Dat mijns broeders winninghe si,
Werc van vruchten ende bate mi.»
Elc cuwe dese woorde ende versta,
Ende merke waer die redene ga,
3940 Ende set se in ghewerken voort,
So mach Christus maken acoort
Van den mesdaden alle gader
Jeghen Gode, den hemelschen vader.
Nu meerct oft Amand yet sochte,
Daer sijn evenkerstin bi mochte
Bate ontfaen, ende hi daer inne
Ne sochte profijt no anders ghewinne,
Dan den loon van onsen Heere,
Ende dat hi daeromme pijnde seere,
3950 Also ghi hier voren hebt ghehoort,
Ende noch meer sult hooren voort;
Daer hi someghe menschen mede
Commen met pinen ten kerstinhede.

Hoe Amand trac te Gaspergauwen, ende in sinen
wech bekeerde Aelst, Dendermonde, ende dland
daer omtrent.

Ghi hebt hier voren wel verstaen
Die redene, die Amand ontfaen
Heeft van Baven ende Adeltruut,
Die den coopman ghehalp huut

Der vanghenessen, ende hem sprac
Redene, die hi Amande vertrac,
3960 Ende voort hoe hi hem te wetene dede
Haerrer beeder leven ende seide;
Ende als 't Amand wel verstoed,
Bleef hem voordan in den moet
So seere, dat hi niet ne mochte
Gherusten, maer al sijn ghedoochte
Sette hi, omme te gane daer,
Ende de woorden te makene maer
Van dat hi menich waerven sprac,
Die ic hu hier te voren vertrac.
3970 Doch dat hi up eene stond
Daerwaert ghinc, ic maecs hu cond,
Ende ghinc so verre dat hi quam
Binnen Aelst, daer hi vernam
't Folc ongheloovich ende fel.
Amand ne gheerde niet el
Dan hoe hi se bekeeren mochte,
Mids Gods gracie, diere in wrochte,
So heeft hi also vele ghedaen
Dat si gheloove hebben ontfaen,
3980 Ende daden hem doopen in Christus name,
Dit wert Amande seere bequame,
Ende ghinc al omme weder ende voort
Predeken, ende orconden Gods woort
Te Nieneve ende te Gheeraerdsberghe mede,
Entie ommesaten, dats waerhede,
Worden kerstijn al omtrent,
Tusschen Braband ende Ghend,
Hulst, Accele ende Dendermonde;
Niet ne weet ic hoe langhe dat stonden

- 3990 Datter Sente Amand an wrochte,
Maer in 'thende hijt volbrochte
Dat het kerstin wert groot ende cleene,
Vlaenderen duere alghemeene,
Maer die van Aelst, des sijt vroet,
Waren d'achterste, als ic verstoed,
Die ten kerstinen gheloove quamen.
Als si waren van alder blame
Ghesuvert, ende gheloofden ganselike,
So troc Amand van duechden ryke,
4000 So hi naest mochte metter vaert
Den wech te Aspergauwen waert,
Ende quam so verre in goeder trouwen,
Dat hi gherochte in Aspergauwen,
Daer Bave grave ende heere was,
Als hi daer quam, gheloovet das,
Wert hi predickende met woorden scoone,
Hoe dat Christus van den troone
Nederdaelde in deser noot,
Om dat hi in woorden ende in exemple groot
4010 Al de weerelt wilde leeren,
Hoe dat hem elc soude bekeeren
Ter duecht ende ter salichede
Van der eeweliker behoudicheden.

**Hoe Sente Amand wert predekende te Tongherne,
ende hoe Adeltruut tote hem quam.**

Hier af so wert groot ghescal
Onder 't folc al over al,
So dat Adeltruut heeft vernomen,
Ende es tote Amande comen
Al heymelike daer hi sprac

- H**elighe woorden, ende vertrac
4020 Van Christus Jhesus gheboornesse,
Van siere doot ende verrisenesse,
Ende van den doopsel van kerstinhede,
Ende hoe salich de wet ware mede,
Die de kerstine antierden scone,
Ende hoe dat nemmermeer in den troone
Gheene siele ne worde ontfaen,
Sine waren eerst kerstin ghedaen.
Daer hi dit predicte ende seide,
Dat was te Tongherne binder stede,
4030 Daer Bave meest te sine plach,
Ende sijn dochter, daer vele anlach,
De welke die dit hoorde algader,
Dat Amand seide, die helighe vader.
Adeltruut, die 't wel verstoet,
Onthilt vaste in haren moet,
Ende ghinc daer so haren vader wiste,
Dien so, met subtijlre liste,
Die sake algader dede verstaen
Van Amande, maer harde saen
4040 Andwoorde die felle man Bave,
Dat hi daeromme niet en gave,
Wat dat die man clappen conste,
« Ende ic ne hebbe negheene jonste, »
Sprac hi, « te uwaert, dat ghi
Dusdanighe saken bringhet voor mi ? »
Doe wert Adeltruut drouve seere,
Ende seide : « Ghenade, vader, heere,
Laet doch den goeden man comen
Hier ter stede, het mach ons vromen,
4050 Ende wilt hooren sine sprake,
Het wert hu eene cleene sake,

Ende dies hu altoos mach scaden niet.»
Bave seide : « Doet dat ghi ghebiet ,
Maer ic segghe hu wel te voren ,
Doet hi mi eenighe saken hooren ,
Of spreek anders dan mijn begheeren ,
Ic sal hem eene lesse leeren ,
Dat hem beter ware , sonder waen ,
Hadde hi helderwaerts ghegaen. »

- 4060 Bi desen woorden wert weenende seere
Adeltruut , ende seide : « Vader , heere ,
Twi sidi so zeere ontweghet ,
Ende wat saken es datter hu anlegghet ,
Dat ghi niet ne wilt ontfæen
De Gods gracie , ende afstaen
Der quaetheden , daer ghi te langhe
In hebt ghelegghen bi dwanghe ;
Wilt hu laten door mine bede ,
Ende laet den goeden man hier ter stede
4070 Commen spreken , ende tooghen Gods woort ,
Al eyst dat ghy se niet gheerne en hoort ,
Het mochte ghescien noch den tijt
Dat ghire noch in soud werden verblijt. » —
« Dochter , dochter , by Mamette ,
Ghi dinct mi an die kerstine wette ,
Met al uwer herten ghekeert sijn , »
Sprac Bave , « maer ten trouwen mijn ,
Ne ware door uwen wille , hi
Ne quamer niet , ghelooves mi ,
4080 Maer ic soudene souken , ende saen
Doen sterven , maer nu latic 't staen ,
Door uwen wille , door uwe lieve ,
Nu doeter mede hu gherieve. »

Hoe Adeltruut sende omme Amande dat hi
quame tote Baven.

- Aldus heeft Adeltruut ghesend
Om Amande, die met ghenent
Daer quam ter jonfrouwen ghebode,
Ende hi seide : « De moghentheit van Gode
Moet bewaren dat ic hier vinde,
Hem biddic dat hi hu gracie sinde
4090 Dat huwe siele moete behouden sijn. » --
« Amen, » seide dat maghedijn
Adeltruut, ende bat hem saen
Dat hi hemlieden dade verstaen
Die woorden van Gods moghentheden,
Daer si bi ter salichede
Commen mochten ende leeren,
Waer si hem toe best bekeeren
Souden moghen omme te sine
Verlost huter helscher pine.
4100 Amand die andwoorde saen :
« Jonfvrouwe, dat willic gheerne angaen,
Om uwer alder salichede,
Ende om die heere van Christus mede. »
Hoort hier beghinsel van Amande,
Hi seide : « Ghi broeders goederande,
Ende ghi, susteren, wilt mi hooren :
Jhesus Christus was gheboren
Van eender Maghet, sonder waen,
Ende met eenen worde ontfaen,
4110 Bi crachten van der Drievoudicheit,
Dalende huut tsvaders moghentheit,
In minnen van den Helighen Gheest,
Die daer toe gaf vulleest,

- Om dat mesval des menschen al
Hadde ghegheven so zwaren val,
Dat het niet oprechten ne mochte,
En ware bi dat Gabriel brochte
Die boodscip, so over scoone,
Van den vader hutten troone,
4120 Daer hi dus seide, als ic versta:
Ave, plena gracia!
Ende sekerlike het es waer,
Van vul van gracen was so daer,
In dat so den sone ontfinc,
Daer 't gheslachte mede upghinc
's Menschen, dat so ghevallen was,
Want Jhesus Christus wilde door das,
Meinschelichede an hare ontfacen,
Om de ghevallene te doene upstaen.
4130 Voort wandeldi up eerderyke
.xxxij. jaer ende een half sekerlike,
Daer hi toochde menich teekin
Ten meinsche waert van minnen fijn,
Met woorden ende met exemplen mede.
Eens ghevielt dat hi t'heere stede
Heten soude, met eenen man,
Daer gherechtichede lach an,
Ende hi seide daer in woorden dus,
Als ons beschrijft Matheus,
4140 In eender eewangelien scoone:
« « Jhesus, de levende Gods sone,
Wilde met Nicodemus heten,
Ende daer hi bi hem was gheseten,
Vraghde Nicodemus saen:
« Heere, hoe sal moghen ontfacen
Die salighen menschen hemelryke? »
Ende Christus andwoorde oodmoedelike:

« In dat die meinsche als hem bedaerf
Gheboren worde ander waerf. »

4150 Daer vraghede Nicodemus : « Heere mijn,
Hoe soude dat moghen sijn
Dat een meinsche soude werden gheboren
Van siere moeder, ende hem behooren
Moeste te commene in haren lichame
Anderwaerven, door sine vrane. »
Daer exponeerde Jhesus de saken,
Als men der eewangelien cont hoort maken :
« Nicodemus, ic ne segghe niet dat,
Dat die meinsche in 't eerdsche vat

4160 Anderwaerven soude gaen,
Ende daer gheboornesse ontfæen
Van sijnder moeder lichame,
Want het seker ware ombequame.
Maer verstaet de expositie van desen,
Die meinsche die moet emmer wesen
Anderwaerf gheboren, als ic seide,
Sal hi besitten de scoone stede
Van hemelryke, nu wilt hooren :
Eerst, so moetti sijn gheboren

4170 Van vader ende moeder vleeschelike,
Ende dien lichame properlike,
Die hi van hem beeden ontfæet,
Te stellene in al sulken staet,
Dat hi negheenen tijt verliese,
Daer hi de felle dood bi kiese,
Ende daer af rekeninghe sal comen
Ten hutersten, daer die jugie sal domen
Elken, na die ghewerke sijn.
Want verstaed die redene mijn,

- 4180 Hoe die salighe menschen vercoren
Anderwaerven moet sijn gheboren,
Sal hi moghen behouden wesen;
Dat's gheestelike te verstane in desen
Dat daer boven in hemelryke
Die vader woenende es gheestelike. » »
Van allen creatueren sijn nu
Commen ter weerelt, ende ic segghe hu,
Dat elc anderwaerf moet ontfaen
Gheboornesse, dat wilt verstaen,
- 4190 Gheestelike, na den vader,
Die sinen wille al te gader
Heeft ghesed in den Helighen Gheest,
Ende sinen wille, die es meest
Dat hute den helighen water vercoren
Die meinsche anderwaerf si gheboren,
Dat si metten bloede sijn ghedweghen,
Dat den Sone was ghelegghen
Bi der herte, alsem Longius stac,
In die side dat hem 't herte brac,
- 4200 Daer nu dwater bi es dbediet,
Als men kerstine doopen siet;
Die dus dan ghedoopt sijn
Es anderwaerven, ghelooves mi,
Na den vader gheboren menschelike,
Ende dese moghen danne hemelryke
Besitten, als Christus vertrac,
Daer hi jeghen Nicodemus sprac.
« Nu, broeders alle, wilt hu voughen, »
Sprac Amand, « ende laed hu ghenoughen
- 4210 Dat ghi kinderen heet van Gode,
Want David seghet, die was sijn bode,

- Daer hi huut Gods monde spreect,
Also als 't in den souter leyt:
Dominus dixit ad me : Filius meus es tu.
Dit lattijn, dat segghic hu,
Sal ic in dietsche ontbinden hier na,
Het bediet als ic versta,
Dat hi seide: Die kinder mijn
So moghedi altoos ghestade sijn,
4220 Up dat ghier hu toe wilt gheven,
Ende ic sal hu dat salighe leven
Gheven, met mi, in hemelryke.
Dit es dbedieden sekerlike,
Ende 't grosse van des eewangelien woort,
Die Sente Matheeus brochte voort,
Na die parabele van Jhesum Christe.»
Voort vertrac Amand, bi liste,
Ons Heeren leven ende sijn doot,
Sine verrisenesse ende dat ter noot
4230 Van ons lieden algader was,
Ende datti commen sal na das
Gheven jugement, ten hutersten daghe,
Den goeden wisen, sonder plaghe,
In de scone sale daer boven,
Ende die quaed sijn ende in ongheloove
Sal hi wisen ter quader stede,
Die vul es van deemsterheden.
Hier mede hende hi sijn sermoen,
Maer hi bat elken in sijn doen
4240 Te peinsene om siere sielen profijt,
Wand dit leven overlijt,
Ende het ne es negheene sekerhede,
Maer een overliden der droefheden.

- Als Adeltruut dit heeft verstaen
Es so tote haren vader gheghaen,
Ende bad hem in beden hertelike,
Dat hi den wech van hemelryke
Siere sielen wille laten wisen,
Ende so begonste seere prisen
4250 Die woorden, die Amand hadde gheseit.
Bave die andwoorde ghereyt:
« Dochter, ic en bem beraden niet
Dat noch te doene, maer besiet,
Dat ghi doet dat hu ghenoughet,
Ende dat hu si eerlic ende wel voughet,
Want ic sette minen wille
In den huwen, lude ende stille. »
Daer dede Adeltruut verstaen
Haren vader, dat so aengaen
4260 Wilde 't doopsel ende kerstin wet,
Dies wert Bave een deel ontsed,
Maer hine seide een twint niet;
Ende binnen desen so es ghesciet
Dat Adeltruut tot Amande quam,
Dien so predekende vernam,
Ende leyde hem vriendelike te voren,
Dat so wilde sijn gheboren
Anderwaerven, na kerstin seden,
Om te ghecrighene salichede.
4270 Als dit die helighe Amand verstoet,
Wert hi verblijt in sinen moet,
Ende ghehalp haer herde saen
Dat so kerstin wert ghedaen,
Ende bleef behoudende haren name;
Ooc weet datter een deel quamen

Van den ghemeen en lieden mede,
Die daer ontvinghen kerstinhede.
Dus meersde Gods wet t'alre stond,
Bi desen name vader cont,
4280 Ende hi bleef daer pinende seere,
Om 'tfolc te bringhene ter leere
Van salicheden, ende omme dat Bave
Van siere quaetheit soude staen have.

**Hoe Adeltruut Baven so vele castide dat hi begonste
naer haer hooren.**

Nu hoort ende verstaet in welker wise
Dese maghet van hoghen pryse
Haren vader wan gheestelike,
Die haer ghewonnen hadde vleeschelike,
So ne lietene gherusten niet,
Maer altoos so hem weten liet
4290 Die helighe woorden, die so ontfinck,
Daer so ten sermoene ghinc,
Ende exponeerde se hem so vray
Dat hi begonste eenen ommedray,
Ende een beseffen te ghecrighene soo,
Dat's Adeltruut een deel wert vroom,
Ende gaeft te kennene Amande,
Die haer leerde menigherande
Schriftuere van Gods moghentichede,
Ende weet dat so doe Baven seide,
4300 Haren vader, die bi deser dinc,
Die gracie van Gode ontfinck,
Ende heeft ontboden den goeden Amand
Tote hem te commene al te hand,
Die 't vriendelike ende gheerne dede,
Maer als hi quam te diere stede,

- Daer hi den jonghen grave sach,
Ende hi sprac so hi luutst mach :
« God, die almoghende sy,
Moete gracie verleenen dy,
4310 Daer ghi moghet becliven mede
Te commene ter eewigher salichede.» —
« Amen! » seide de jonghe man,
Ende Amand sprac hem dus an:
« Het es tijt, ende ic wille di tooghen
Den wech, daer du in bedrooghen
Langhe onwetende hebs ghesijn,
Ende ic sal di wisen dat padelkin,
Dat hu ter salicheit leeden sal,
Hier omme, hedel grave, voor al
4320 Radic hu an Christum te voughene hu leven,
Die hu 't eewelike lijf mach gheven,
Ende laet dese weerelt quaet,
Want di hier onlanghe staet
Te levене, du die stervelic best,
Ende dat es ons allen an ghevest,
Ende wee sal hem sijn ten stonden,
Die comt gheladen met sonden
Ten hutersten daghe daer God sal
Doemen dese weerelt al.
4330 Nu werpt dese bordine van di,
Want het licht te doene sy
Up dat ghierē hu toe wilt voughen,
Ende ghi sult Gode te bedt ghenoughen. »
Als Bave hoorde dese tale,
Wert hem een berouwen wale,
Maer hi gaf weder sulke woorde,
Dat die helighe man wel hoorde

- Dat hem wanhope dede wee,
Dies seide hi Baven : « Nemmee, nemmee
4340 Ne moetti in wanhope leven,
Want het staed aldus bescreven :
Hets moghelic Gode van den steene
Te makene Abrahams kinder reene.
Ja, die hem willen te hem bekeeren,
Als ons de ewangelien leeren,
Si sullen gheliken loon ontfaen,
Al eist dat si spade te werke gaen,
Te priemen, te tiertschen, te noenen noch,
Ja, te vesperen comen doch,
4350 Al bestu commen te diere houden,
Wiltu beteren dine scouden,
Du sult met hem loon ontfaen,
Die al den dach hebben ghestaen,
In haren neersteghen labuere.»
Die grave verstond wel ter cuere
Wat dat hem die helighe vader seide,
Ende hi andwoorde hem wel ghereyde:
« o Helich man, uwen lichame
Es vul van leeringhen bequame,
4360 Dies willic souken mine salichede,
Ende penitencie doen, daer ic mede
Gode ghenoughen, dien ic vergraemt
Hebbe dicke, met saken onbetaemt,
Ende werken altoos bi uwen rade,
Tallen tiden vrouch ende spade.»
Mettien viel hi up Amands voete,
Ende bat hem om rechte boete
Te bewisene van sinen sonden;
Daer hi mede was ghebonden
4370 So zwaerlike, dat sijns ghelyke
Mensche gheen levede up eerderyke,

Ende als dit seide Bave, de heere,
Weende hi so huutnemende seere,
Dat die goede vader Amand
Hem upnam bi der hand,
Ende dedene bi hem sitten schiere,
Daer gaf hi hem woorden goedertiere,
Ende troostene, ende seide aldus:
« Lieve kint, die soete Jhesus
4380 Ne quam ter weerelt niet, bi dien
Dat hi den sondare wilde ontvlien,
Maer liet hem an dien Cruce slaen,
Om dat hine minlike ontfaen
Wilde, als hi berouwen ontvinghe,
Ende hem leet waren alle de dinghen,
Die hi oynt yet mochte mesdoen.
Ooc heeft hi gheseit in rechter soen
Den priester te sine in sine stede
Om te hoorne de waerhede,
4390 Ende penitencie te settene van des,
Also hi kent dat behoorch es,
Na die mesdaden van den sonden,
Ende hier in so es ontbonden
De mensche, up dat hi berouwen heeft,
Want Christus es, die 't al vergheeft,
Dies ghetroot hu ende wilt saen
Tote mi te biechten gaen,
Ic sal hu harde gheerne hooren. »
Daer ghinc Bave ende leyde hem te voren,
4400 Ende vertrac hem al sijn leven,
Daer heeft Amand hem ghegheven
Oflaet van sonden, up dat hi moet
Hem doen doopen, ende voordan goet

Kerstijn gheloove blive goed ende ghestade,
Ende hi sprac an die Gods ghenade :

« Hope dat ic negheenen keere
Vergramen sal onsen Heere,
Maer hic bidde hu dat ghi mi saen
Helpt dat ic mach ontfaen

4410 Doopsel, ende mijn kerstinhede,
Om te vulbringhene die salichede
Miere sielen, want so heves noot. »

Amand was in vruechden groot,
Als hi dese woorde verstoed,
Ende settere toe sin ende moet
Om te vulbringhene den goeden wille,
Ende dancte Gode lude ende stille,
Dat het comen was alsoo.

Adeltruut, die seere was vroom,

4420 Dancte menichfout onsen Heere,
Ende badt Amande herde seere,
Dat hi haren vader soude doopen,
Ende van der quader wet afcnoopen,
Ende bringhen in 't salighe leven,
Dat ons Christus heeft ghegheven.
Amand hevet ghedaen sciene,
Ende doe bleef heetende de goedertiere
Bave, als hi hiet te voren,
Hier na, so suldi meer horen,

4430 Van sinen levne Gode bequame,
Ende hoe verheven es sijn name.

Hoe dat die van Aspergouwen bekeert waren bi
Sente Amande.

Als Sente Amand dus hadde bekeert
Baven, ende die wet gheleert
Van kerstinhede, ende ghedoopt was,
Bat hi Amande, gheloovet das,
Dat hi hem wilde pinen voort
Den goeden lieden van der poort
Te bringhene ter saligher wet,
Die Christus Jhesus heeft gheset,
4440 Dat willecuerdi vriendelike,
Maer hi sprac wel properlike
Dat Bave soude doen ghebieden,
Als een heere alle sine lieden,
Te vergaderne in eene stede,
Dat heeft hi ghedaen ghereede,
Ende si quamen daer herde saen
Alsi 't ghebod hadden verstaen.
Doe Amand 'tfolc hadde vernomen,
Sprac hi aldus : « Het sal vulcomen,
4450 Hedel grave, hu begheeren,
Hopic an die gracie Ons Heeren,
Want ic die lieden ghewillich sie,
Ende die hu alle minnen dincke mie,
Dies suldi hier spreken voren,
Ende laten hem uwen wille hooren,
Ende hebdijs te doene, ic ben hu by,
Versta ic eenich point of si,
Daer ghi hulpen in hebt te doene,
Ghi moghet up mi wesen coene,
4460 Dat ic hu sal helpen gheerne.»
Bave sprac : « Ic ne dar niet weernen,

Helich vader, hu ghebod.
Nu so moete mi onse heere God
Helpen ende ghesterken mede, »
Ende met desen ghinc hi ter stede,
Neffens Amante rechte staen,
Ende hi seide dus : « Nu wilt verstaen,
Ghi goede lieden, nu wilt hooren,
Ic hebbe langhe gheweest verlooren,
4470 Ende ghedooft al buten weghe,
Verre van gracen ende sonder seghe,
Ende ghi algader met mi.
Nu was ons die donkerheit so bi,
Van den weghe, daer wy in waren
Gherocht, dat wi qualike van dare
Huten weghe waren comen,
Nemaer God die vernomen
Hevet onse ellendichede
Ende ons ghesend hier ter stede
4480 Eenen man, die es sijn bode,
Die ons bi der hulpen van Gode
Leeden sal in 't rechte padekijn,
Daer wy buten hebben ghesijn
Van der eewigher salicheden,
Ende gherocht in donckerheden
Waren, daer wy in verlooren
Hadden ghesijn, nemaer vercoren
Es dese helighe, salighe man,
Die mi ghebrocht hevet dan
4490 In een vulcomen wech ende leven
Daer hi hu af wille gheven
Exemple, daer ghi bi moghet
Commen hutten quaden in de doghet,

Ende ten hutersten bliven behouden.
Verliesdi desen wech bi uwen scouden,
Dat wert hu een deel te fel,
Want ghi wert verlooren, dat segghe ic hu wel,
Nu kiest den wech bi vroeden rade,
Ende ne bedinct hu niet te spade,
4500 Van daer hu profijt af mach ghescien,
Ende doet so vele nu door mien,
Dat ic hu bedancken mach als heere,
Die hu mint ende vercoren heeft zeere,
Ende doet voort dies goeds mans raet,
Ic hope dat hi hu niet en wert quaet. »
Daer gaven si dus te verstane
Dat si niet ghewillich te gane
Ne waren , omme bi siere bede,
Te commene an dat kerstinhede,
4510 Maer si wilden bliven algader
An 't gheloove dat moeder ende vader
Hem te voren hadde gheleert,
Ende daer si in waren ghehuseert.
Als die helighe Amand goed
Dese woorden wel verstoet,
Stont hi up ende sprac : « Ghi heeren ,
Wilt hier een exemple leeren ,
't Welke es een parabole scoone
In castigacien van den loone,
4520 Dies de meinsche mach ontfaen
Van saken , dies hi wille angaen
Buten redenen ende buten maten.
Nu wilt mi hooren, ic sal na state
Hu dbeste tooghen dat ic can.
Hier es hu heere , die hedel man
Bave , die grave es van den lande,
Die uwer alder hoeft es sonder scande ,

- Ende die commen es ten weghe,
Daer hi buten was gheleghen,
4530 Ende om dat hi desen heeft vonden,
So wille hi hu maken in conden
Den selven, omme dat ghi mooght
Ten weghe commen, daer ghi onttrocht
In sijt, ende bliven voort meer
Scuwende, ende dat bitter seer,
Want also ic te voren seide
In exemplen der waerheden,
Hu heere, hu prince es hu hooft,
Dit biddic hu dat ghi ghelooft,
4540 Gheliker wijs dat uwen lichame
Een hooft heeft ende bequame,
Niet ne mach doen dan tshoovets wille,
So ne sidi, no lude, no stille,
Sculdich te doene dan hi ghebied,
Want ghi in hu selven siet
Exemplare ghenouch van desen;
Merct hoe soude moghen wesen
Die lichame wel ghegouverneert,
Het ne ware bi den hoofde gheconsenteert,
4550 Ooc ne ware die lichame niet
Gheene condicie, verstaet 't bedied,
Et ne moet hem bi den hoofde toecomen,
Maer die lichame die moete vromen
Den hoofde, van dies hi vermach,
Ende niet rusten nacht no dach,
Maer altoos staen tes hoofts ghebode;
Deser ghelike, side van Gode,
Sculdich uwen heere te sine,
Ende quame hem toe eenighe pine,

- 4560 Dat hu dat ware onbequame,
Ghelijc oft ware up uwen lichame,
Want ic wil hu noch bet tooghen,
Hoe soude hu lichame moghen,
Gaen of staen te sinen wille,
Ende dat hu hoeft laghe stille,
Ende hem ne mochte verporren niet.
'sChelijcs es hu nu ghesbiet,
Hu hoeft dat es hu prince goed,
Die es gheleghen in rechter ootmoet,
4570 Ende en wille in hooveerden nemmermeer upstaen,
Hoe sal dien lichame moghen gaen,
Dat es te wetene bi hu allen,
Ghine sult met hem moeten vallen,
In rechter oetmoedicheit bi desen,
Het es scult ende het moet wesen.
Ooc meerct an hu selven alle die leden,
Ende besied den dienst, die si besteden.
Eerst die handen, die t'allen stond
Spise ende dranc draghen ter mond,
4580 Ende justineerent 't hoeft daer bi.
Nu meerct die aermen of sy
Niet ghereet sijn, als 't hoeft ghebiet,
Ja, si seker, want men hem siet
Haestelike scieten voren,
Ende beletten al den thooren,
Als 't hoeft in eenighe vreese es,
Of si ontfanghen 't, sijt seker das,
Smerte ende grief ter stede.
Aensiet hu beene, ende hu voete mede,
4590 Of si den hoofde yet afgaen,
Als het dienst wille hebben ghedaen,
Of dat hiewers wille wesen,
Sy sijn ghereet, ende dat es bi desen

- Dat die condicien van den sinnen vive
In 't hooft altoos te gader bliven,
Die lijf ende leden doen sijn onderdaen
Den hoofde, ende dit wilt verstaen,
Dat dit teekine van heerscepien sijn,
Ende dat 't hooft es, ghelooves mi,
4600 Heere boven den leden ende den lichame.
Al deser ghelike te uwer vramen
Moetti uwen heere volgen mede,
Want hi hu' hooft es in elcke stede,
Ende moet hu ghebieden, als hi begheert,
Hebdi ooc yet van dat hu deert,
Ghine vint an niemende hulpe,
Dan an uwen heere, hi mach stulpen
Al uwe mesquame ende deeren.
Hier bi wilt volghen uwen heere,
4610 Ende wilt den selven wech gaen,
Die hi voren heeft bestaen,
So mooghdi met mi gheraken,
Entie groote blyscip smaken
Van den soeten ryke hier neven,
Daer ne die inghelen met sanghe loven
Den hooghen coninc, den weerden God,
Die boven allen saken heeft ghebod,
Entie oynt was sonder beghin,
Ende daer alle vulmaectheit es in,
4620 Dat es Christus, die door ons staerf
An dien Cruce, ende verwaerf
Den pays tusschen sinen vader,
Daer wy mede sijn algader
Verlost huten helschen biten.
Ja, die leven wille kerstin vite,

- Also hu heere heeft begonnen,
Nu wilt hu selven also jonnen
Te commene te deser salichede,
Des moete die Drievoudichede
4630 Ons allen vulbringhen t'samen,
Bi siere moghender gracies, amen.»
Hier mede hende hi sine sprake,
Ende God wrochte so in die saken,
Mids Baven ende siere dochter goed,
Die beede baden met ootmoet
Den volke, dat si aneghingen
Kerstine wet, ende ontvinghen
't Doopsele, ende 't rechte van den gheloove,
Ende oec ne waren si niet so doove,
4640 Sine stichten outare ende kerken,
Ende voughden hem t'allen goeden ghewerken,
Mids dat Amand bestierde so wel,
Ende dat hi sende boden snel,
In allen landen van kerstinhede,
Om clergye, dat si ter stede
Van Tongherne soudén comen.
Weet datter saen vele was vernomen,
Om dat si hoopten van ghewinne,
Want het's natuere van tsmenschen sinne,
4650 Dat hi gheerne comt, daer hy
Weet dat hiet te winnene sy,
Ende alsi doe commen waren,
Gaf die grave, al sonder sparen,
Elken na dat hi was weert,
Ende ne hevet niet ghespaert
Scat, no goed om dat si soudén
Ghetide ende ghestadicheit houden,
Alsoo 't der heligher kerken behoort,
Ende den volke wísen voort

4660 Exemple, van daer sy mede
Mochten commen ter salichede,
Aldus ende in deser manieren
So hevet Amand, die goedertiere,
Die stede van Tongherne al bekeert,
Ende kerstine gheloove gheleert.
Hi ende Bave beede gader
Bleven daer, als 't kint bi den vader,
Ende regierden 't folc, in sulker maten,
Dat het bleef in goeden state,

4670 Ende noch es up den dag van heden
Bleven, in kersteliken seden.
Daer naer dede Amand met ghenent,
Dat dat volc van daer omtrent
Quam ten gheloove ende wert kerstijn,
Mids siere duecht groot ende fijn,
Ende hi bleef daer door Baves bede
Rustende te Tonghers binder stede.

**Hoe Bave toebrochte dat Sente Amand bekeerde
Sente Gheertruuden.**

Salmoen seit : « Casteit den vroeden,
So sal hi di draghen minne goede,
4680 Maer wacti te sceldene den dullaert,
Want hi soude hem niden te di waert. »
Elc mach dit prouven, dat dit waer es
Bi redenen; exemplen nemet des
In Amade, die Baven scalt seere,
Ende brochter hem bi in grooter leere,
So dat hi wert, behouden daer inne,
Maer hi was so vroet van sinne,

- Dat hiere hem bi wert minnende so
Seere, dat hi nemmeer en was vroom,
4690 Hine moeste bi Amande wesen,
Den dullen en slacht hi niet in desen,
Die mer nu vele vinden mach,
Als men se castiet nacht no dach
Ne moghen si in rusten leven,
Maer in nyde si hem gheven,
Dat siere in 'thende by met allen,
In den grond van der hellen vallen.
Elc onthoude dit, ende wilt hooren,
Van Baven, den hedelen man vercoren,
4700 Hadde eender jonfvrouw minne ghegheven,
Heer hi quam in kerstinhede.
Dese maghet was van hooghen gheslachte
Eens graven dochter van grooter machte,
't Welke men Nivels hiet
't Graefscip, maer het ne was niet
So moghende, no so ryke mede
Als Baven landscip ende sijn stede,
Maer om dat so was so scoone een wijf
Minde se Bave in ziele ende in lijf,
4710 Als ghi hi heer moghet werden gheware,
Gheertruut so hiet dese maghet care,
Ende hets een segghen sekerlike
Onder de lieden dat negheene breke,
So en es van mi, daer mijn vrient es,
Des sijt seker ende ghewes.
Dese expositie versta elc wale;
Ende onthoude wel mine tale,
Waer bi dat ic dit hebbe beghonnen.
Ic segghe dat si twee wel jonnen
4720 D'een den anderen ende minnen,
Dat mach men altoos bekinnen,

- Want so waer die eene sy ,
Des anders herte esser by ,
Ende deser ghelike so es ghesciet
Baven , door al dat hi sine wet liet ,
So ne mochte hi niet vergeten al
Der grafenede , die niet was smal
Van duechden ende van soonheden ,
Maer hi sende haer an met beden ,
4730 Ende met letteren ghescreven sinen staed ,
Ende dat so wilde den selven graed
Volghen , dien hi hadde begonnen.
Die maghet Gheertruut wilde jonnen ,
Dat so den grave dede lieve ,
Ende sende hem weder dese brieve :
« Edel grave van grooter machte ,
Ryke ende hedel van gheslachte ,
Weet dat ic hebbe ontfaen
Uwe letteren , daer ic in verstaen
4740 Hebbe een deel van uwen wille ,
Ende ic doe hu weten dat die sille
Boven allen berghen hooghest sy ,
Dits te verstane dat mi
't Beghinsel hardst mach wesen ,
Dies biddic hu dat ghi te desen
Souken wilt al sulken raet ,
Die orboorlic sy dat staed ,
Ende ic sal werken na uwen rade
Beede vrouch ende spade. »
4750 Als Bave dese letteren ontfinc ,
Was hi so blyde dat hi ghinc
Tote Amande , den helighen vader ,
Ende vertrac hem algader

Van der grafenede Gheertruut ,
Ende harer beeder leven huut ende huut;
Hoe si beede in grooter minnen
Beseten waren, ende hare sinne
Ne consten wel verscheeden niet,
Voort hi hem daer weten liet
4760 Wat dat hi hare hadde ondboden,
Dat so wilde haer afgode
Laten ende voughen ten kerstinhede.
Daer tooghde hi de letter mede ,
Die hi van hare hadde ontfaen,
Ende Amand, die 't wel heeft verstaen,
Las die letteren, ende als hi vand,
Watter in stond, wert hi te hand
Seere verblijt in sinen sinne ,
Ende seide : « Bave, door de minne,
4770 Van Jhesus Kerste, die fundament sy
Van minnen, so willic mi,
Pinen tote Niveles der stede ,
Met hu ter hedelre grafenede ,
Ende besien of so wille comen
Ter saligher wet, die haer vromen
Mach, ende daer so mede sal
Ontfanghen loon, die niet es smal,
Ten hutersten, daer God gheven
Sal dat eewelike leven.

Hoe Bave ende Amand trocken te Nivele toot
Gheertruden, om haer te doene bekeerne.

- 4780 Dus wert Bave verblijt zeere ,
Ende danckets Amande, den heere,
Ende si maecten ghereesscip saen ,
Om dat si wilden gaen
Te Nivele waert, maer Amand
Ne wilde rydens niet sijn becand ,
Door dats hem seere bat Bave,
Dus ghinc mede die ryke grave,
Dies ghewoene was qualike,
Maer door den heere van hemelryke ,
- 4790 So wilde hiere hem toe voughen soo.
Dus sijn si comen blyde ende vroom
Tote Nivele, in de poort.
Als Gheertruut dat heeft ghehoort,
Heeft suse blidelike ontfan ,
Ende Bave es haer an ghegaen,
Met scoonder redenen, met woorden soete,
Ende seide : « Vrouwe, siet hier boete,
Die ic hu bringhe ende medicine
Jheghen die dooghet ende eewelike pine ,
- 4800 Daer uwe siele in mochte comen.
Nu doet so dat hu mach vromen,
Ende weerct voort dan, bi vroeden rade,
So mooghdi scuwen alle scade
Van der hellen donckerhede,
Ende commen ter eeweliker salichede. »
Daer vraeghe Gheertruut harde schiere :
« Heere grave, hoe sidi so goedertiere,
Dat so wilt mi doen verstaen ,
Ende te wat scolen ghi hebt ghegaen ,

- 4810 Daer ghi so varinghe hebt gheleert ? »
Bave sprac : « Mi es verkeert ,
Vrouwe , mijn wesen al te male ,
Maer stelt desen goeden man in tale ,
Ende hoort een deel van siere spraken ,
Hi sal hu wel die rechte sake
Wisen ende maken cond ,
Hoe dat ghi voort t'alre stond
Hu selven sult moghen regeren ,
Ende dat ghi wandelen sonder faelgieren
- 4820 Sult moghen in den wech scone ,
Die hu in den hooghen troone
Leeden sal na dit leven ,
Dat hier onlanghe es ghegheven. »
Als Gheertruut dus hadde ghehoort
Des graven tale ende sijn woort ,
Doe ghinghen si beede gader
Tote Amande , ende so seide : « Vader ,
Wel so moetti commen sijn ,
Ic wille altoos den wille mijn
- 4830 Voughen in uwe salighe leere ,
Ende mi selven mede bekeeren ,
Na de wet ende na die sede ,
Die men pleeght in kerstinhede.
Nu so wilt mi doen verstaen
Wat dat ic best moghe anegaen ,
Om te ghecrighene miere sielen bate. »
Amand seide : « Ghi sult na state ,
Hopic vulbringhen uwen wille ,
Maer ootmoedicheit , die sille
- 4840 Es van allen goeden ghewerken ,
Suldi aengripen ende merken.

Hoe ende in welker manieren,
Dat Jhesus Christus den goedertieren
Beghinsel was der ootmoedicheit,
Want hi dat woort selve seide:
« « Ic ne quam niet om dat men soude
Mi dienen, maer dat ic dienen woude. » »
Hier mach men claerlike verstaen
Dat ootmoedicheit es eerst ghegaen,
4850 Ende ghespruut huten ryke hier boven,
Daer die inghelen Gode loven.
Voort Amand haer dede bekend
Van dat men in Schriftueren vent,
Hoe dat God die weerelt sciep,
Ende daer naer den meincshe riep,
Ende maecten na sine ghelike,
Maer dat hi cort slouch zwike,
Daer hi verbrac ons Heeren ghebod,
Dies seere gram was onse heere God,
4860 Ende voorsprac ooc te waren
Dat het ter hellen moeste varen,
Dat van moeder ontfinc lijf,
Om dat hier af een wijf
Beghinsele was, als men mach lesen
In Davids souter een werc van desen,
Dat van den hemel besloten was,
Die poorte bi Eva, ende na das
Was ontdaen poorten ende veinsteren alle,
Ende pays ghemaect van den valle,
4870 Bi Marien, der maghet soete,
Die van allen saken gheeft boete.
Dits te verstane dat so ontfinc,
Bi ootmoedicheden, in warer dinc,
Een kint, daer pays bi was ghemaect,
Van dat Eva hadde mesraect,

Ende ons brochte in sulker noot,
So wilde Christus ontfaen de doot
Om paeys te makene mede,
Ende om t'ontslutene die scone stede,
4880 Daer die sielen in moghen gaen,
Die hier ghenouch hebben ghedaen
Van den mesgrype dat in Eva was.
Doe seide hi voort : « Verstaed na das,
Hoe dat Christus die doot ontfinc,
Ende dat sijn gheest ter hellen ghinc,
Ende sine vrienden haelden der huut,
In teekine van den pays viertuut,
Ende dat hi verrees ten derden daghe
Van der dood, al sonder saghe,
4890 Ende voer toten hemel, toten vader,
Die hem die macht gaf algader,
Over tsmenschen gheslachte ten atente
Dat hi soude ten jugemente
Sitten, ende vonnessen gheven,
Ende die verbuert hadde in dit leven
Jugeren mochte te sinen ghevoughe.»
Nu sprac Amand : « Nu laet hu ghenoughen,
Vrouwe, dat ghi moghet vulstaen,
Ende vry ten jugemente gaen,
4900 Want het lichte si te doene,
Hebdi mesdaen, biechte, soene
Stater toe, want ons Heere
Ne begheert sondaers doot niet zeere,
Hine hevet liever dat hi ontfaet
Boete hier van sijnder mesdaed
Dan hi ten hutersten jugemente
Ware ghewijst ten tormente
Van der hellen deemsterheit.»
Als Amand dit vul hadde gheseit,

- 4910 Viel hem Gheertruut up die voete,
Ende bat hem om rechte boete
Te ghecrighene, ende mede
Om 'trechte van den kerstinhede
Te helpene, ende hi andwoorde hare:
« Gheerne, maghet, scone ende care,
Uwen wille die saels ghescien,
Ende hi ghereedder hem toe mettien,
Ende volbrochte haren wille saen,
Dus was so kerstin ghedaen,
4920 Ende bleef heetende also so hiet,
Maer die minne en verghinc niet
Tusschen Baven ende der jonfrouwen,
Maer meerssende in gheesteliker trouwen,
Was so altoos in elker huere,
Sonder mesgrijp haer leven duere.
Dus bleven si te Nivele binnen,
Alle drie met grooter minnen,
Bave, Gheertruut ende Amand,
Ende bekeerden al dat land
4930 Ten gheloove van kerstinhede,
Mids harer drien eendrachtichede.

Hoe Amand die reghele maecte van den vrouwen
te Nivele enten clooster bestelde.

Coninghinne der goedertierheden,
Moeder Gods ende maghet mede,
Bidt voor mi uwen lieven kinde,
Dat hi mi gracie ende sin toesende,
Bi den welken dat ic moete
Vulbringhen dese materie soete,

Dewelke niet en es ghehoort
Lesen vele in dietsche woort,
4940 Ende daer ic sin an wille legghen.
Nu hoort alle an mijn segghen,
Ghi hebt hier voren wel ghehoort
Hoe dat Nivele, de ryke poort,
Eerst in kerstinen gheloove quam,
Ende dat die drie, als ic vernam,
Amand, Gheertruut ende Bave,
Die hem seere te duechden gaven,
Bleven daer, in der steden,
Regierende 't folc met salicheden,
4950 Stichtende cloosteren ende kerken,
Voughende hem t'allen goeden ghewerken,
So datter een clooster vulcomen was,
Daer Gheertruut, gheloovet das,
An leyde den meesten scat,
Die men ghesien hadde voor dat,
Ende als hi al was vulcomen
So heeft so bi rade ghenomen
Van den twee heeren een abijt,
Ende wert nonne ter goeder tijt
4960 In dien clooster, ende ondboot saen
Jonfrouwen, die so dede ontfaen
Die ordene, ende als dit verstoet
Adeltruut, Baven dochter goed,
Quam so daer ende ontfinc schiere
't Abijt in der selver maniere,
Dat in de ordene was ghegheven
Ordinanchie ende onderdanichede,
Wert Gode onsen heere so bequame,
Dat Sente Adeltruut haren name,
4970 Ende dat Christus voor haer doot
Door haer tooghde miraculen grood.

- Amand die ansach dit leven ,
Dat die vrouwen hadden upghegheven ,
Ghenoughde hem wel te maten ,
Maer hi gheloofde dat na de staten
Die saken niet vaste en mochten staen ,
Sine moesten bedwanc ontfaen ,
Ende een hooft hebben , 't welke mede
Soude wesen Regend van der stede.
- 4980 Dies heeft hi ondboden schiere
Van Wasmens den goedertieren
Bisscop, die daer ghereet quam,
Als hi die boodscip vernam.
Daer was hi vriendelike ontfaen,
Ende Amand heeft verhaelt
Sine glose ende sijn dinken,
Ende bad den bisscop sonder mijnken,
Dat hi hem hier up gave raet.
Die goede man seghet : « Na dien dat staet
- 4990 So dincke mi dat ware goed ,
Dat men core eene vrouwe vroet ,
Ende maecte se habdesse hier ,
Waerrer eenighe dan fier
Van den nonnen of rebel ,
Dat so se corrigierde wel ,
Ende hadso danne niet de macht ,
So wildic met miere cracht
Selve Upperreghent sal wesen ,
Of die na mi commen na desen.»
- 5000 Amand seide : « Dits wel vonden ,
Nu laet ons besien nu ten stonden ,
Wie datter nutte toe mach sijn. »
Bave seide : « Ten trouwen mijn ,

- So soude mi dincken in minen sinne,
Na dat ic mi in redenen bekinne,
Dat het niement bet en behoort toe
Dan vrouwen Gheertruden, want so
Beghinsel si ende ooc mede
So eyst haer land ende stede,
5010 Daer toe es so wijs ende vroet,
Ende comt yement, die jeghen haer mesdoed,
So mach so dat beteren bedt
Dan yement, diere worde ghesed
In den staet, dies niet en vermochte. »
Die bisscop seide : « Dit ghedochte,
Edel man, dit es wel vonden,
Dies laet ons gaen nu ten stonden,
Ende vergaderen 't covent ghemeene.
Daer zullen wi ontbieden die reene
5020 Vrouwen, ende segghen haer onsen raet. » —
« Dit dincke mi goed na dat staet, »
Seide Amand, die helighe vadre.
Dus so ghinghen si te gader
Alle drie, ende sijn comen
In 't capitel, daer si vernomen
Hebben vergadert groot ende cleene
Van den jonfrouwen al ghemeene.
Daer leide hem Amand te voren
Van dies ghi hier mooght lesen hooren
5030 Van der onderdanichede, die si ghemaect
Hadden, ende dat si gheraect
Waren in eenen goeden weghe,
Na dat die saken sijn gheleghen
Om 't profijt van den covente.
Voort bat hy hem dat si atente
Wilden gheven, ende ghestade
Van dies si worden waren te rade.

- Daer seiden sij huut ghemeen en monde,
Dat si wilden t'allen stonden
5040 Werken altoos bi sinen wille,
Ende niet ontbeeren lude no stille.
Doe coren si abdesse bi desen
Gheertruden, die 't noode wilde wesen,
Maer dat sijt alle ghemeene
Haer baden groot ende cleene.
Dus so moest so anegaen,
Ende die bisscop die wilde se saen,
Ende dede datter toe behoort.
Abdesse so bleef so voort
5050 Haer leven lanc, ende tamelike
Regierde so den clooster sekerlike,
Also men noch voor oghen sien mach,
Want en staet up desen dach
Gheen clooster van vrouwen bet voorsien
Dan segghen mach van dien,
Wand dat lantscip ende die poort,
Noch ten clooster toe behoort,
Ende wie datter abdesse sy,
Die esser vrouwe af, ghelooves mi,
5060 Ende mach doen al haren wille;
Hier af willic maken een ghestille,
Ende hu een deel laten hooren
Van dat Gheertruut hadde vercoren
Adeltruden, der maghet reene,
So seere dat het al ghemeene
Was, wat elc vermochte,
Ende elc sette sijn ghedochte
In minnen up anderen omme te ghevene
Exemple van goeden levne,
5070 Daer si Gode bi mochten ghenaken,
Ende bi dusdanigher saken

Worden si van Gode so vermint,
Dat men van hemlieden kint
Dat si met Gode sijn vercoren,
Ende dat men menighe miracle hooren
Mach, die hemlieden daer
Gheviel, ende dat Ons Heeren maecte maer
't Goede leven dat si leedden
Te gader beede, sonder sceeden;
5080 Recht als susteren waren si te gader,
Dies hebbe danc, God ons vader.

Hoe Amand ende d'ander een conincspel speelden te
Nivele, ende hoe mer vraeghde gheestelike.

Cum bonis ambula, dat seit Cattoen,
Ende hoe dat daer af comt goed loen
Mach men ooc bi redenen prouven,
Want goed gheselschap mach ghenoughen
Elcken meinsche bi te sine;
Sonder sorghe ende sonder pine
Mach mer af sceeden t'aller stont.
Nu willic hu maken cont
5090 Bi wat redenen ic dit voortbringhe;
Het gheviel eens soo die dinghen
Dat een gheselschap vergadert was
In eene stede, ende si na das
Ne wisten wat doen van ledicheden,
So datter een was die seide:
« Laet ons corten onsen tijt,
Ende sonder quaeddoen hebben delijt,
Want daer dus goed gheselschap si
God, onse heere, esser by,
5100 Ende begheert wel dat elc moet
Corten den tijt, met solaesse goed. »

Doe seiden si alle dat sijt gheerne daden.
Dit was Amand, die met staden
Dit woort brochte ten clooster binnen,
Te Nivele daer in grooter minnen.
Een gheselschap sadt vercoren
Wie si waren mooghdi hooren.
D'eerste was Amand, die goede,
D'ander Gheertruud, d'abdesse, de vroede,
5110 De derde was Bave, die heere,
Die vierde Adeltruut, dien seere
Minde, want hi haer vader was;
Die vijfste die bisscop, gheloovet das,
Wien vul duechden was sijn leven,
Entie seste was verheven,
Bi haren weldoene prioresse.
Dus saten dese persoone sesse
Om te cortene haren tijt.
Ic wille wel dat ghij's seker sijt,
5120 Dat si van gheender ydelhede
Ne spraken, te diere stede,
Maer die gracie Gods was hem by
Dat si el niet sonder si
Ne ontfinghen in 't ghedochte
Dan dat onsondelic wesen mochte,
Also ghi hier voren hebt ghehoort,
Dat Amant brochte voort,
Dat si den tijt van den daghe
Souden corten, sonder saghe,
5130 Ende sonder eenighe quaethede.
Daer droughen si over een ter stede,
Dat si eenen coninc wilden maken,
Oft eenighe coninghinne, die na de saken

Hem mochte heeten ende ghebieden,
Als men pleecht noch onder de lieden
Te speelne een spel dat *coninc* heet,
Daer men die handen leeght ghereet
D'een boven den anderen met ghewelt,
Ende die dan daer .x. telt,
5140 Dat hi coninc si ghecoren,
Of coninghinne, ende dat hi voren
Spreect, ende dat hi ghebiet
Mach men dan laten niet.
Dus hebben sy dat spel begonnen,
Nu hoort hoe sijt gheraken connen.
Diere onderst lach dat was Amand,
Ende hi telde een te hand,
Twee so telde die Abdesse,
Ende drie Bave, sonder messe,
5150 Die vierde dat was Adeltruut,
Die de vijfste hand trac huut
Was van Wassemens de bisscop vroet,
De seste de Prioressse goed,
Die sevenste Amand weder quam,
Die Abdesse die achtende huut nam,
Ende neghene so telde Bave, de heere,
Maer die doe was buten keere
Dat was Adeltruut doen so sach,
Dat tienste tot up haer ghelach,
5160 Maer so tooghde maniere goed,
Alse de gone die es vroet,
Ende hem altoos wel can ghelaten,
Ende ghevoughen in allen staten.
Nu es Adeltruut coninghinne;
Nu hoort hoe so sal beghinnen
Te regierne hare dijnc.
Baven so eerst anevinc,

- Boven den anderen al te voren,
Vraeghde so hem, als ghi sult hooren :
5170 « Hedel vader, nu comt te hove. » —
« Gheerne, vrouwe van grooten love, »
Seide Bave, « Wat ghebiedi? » —
« Heere, dat ghi segghet mi,
Wat dienste dat ghi cont doen. » —
« Vrouwe, selden hebbic gheploon
Eenighen dienst, dien ic mochte
Mi beroemen in mijn ghedochte,
Dies so wilt mi verlaten,
Ende ghebiet mi voort na uwen state. » —
5180 « Heere, so biddic hu saen,
Dat ghi mi vriendelike doet verstaen,
Wat saken dat die Minne si. »
Bave seide : « Ghelooves mi,
Het es een edel sake, minne,
Ende een vergaderinghe van twee sinnen,
Ghevoucht te samen in eenvoudicheden
Blivende met eenparicheden. » —
« Prouft mi exemple, vader, heere,
Dies biddic hu door die eere. » —
5190 « Gheerne, dochter, nu wilt weten,
Die moghentheit Gods onghemeten,
Dat merkic in den vader van den troone,
Die hier verminde een Maghet scone
Up eerderike, dies sendi hare
Sinen eenighen sone .I. care,
Al bi minnen wilt verstaen,
Dies es de sake so vergaen,
Dat hi van hare wert gheboren,
Ende verlost al dat was verloren

5200 Hute eendrachticheden van sinne
Vloyende, bi gherechter minnen.» —
« Heere, ghi hebt hu wel ghequijt
God si bi hu t'aldre tijt, »
Sprac Adeltruut, ende vraeghde voort :

Adeltruut toter Abdesse :

« Vrouwe abdesse, vriendinne goed,
Nu comt te hove ende doet
Mi verstaen van uwer conste. »
Die vrouwe seide : « Eene woenste
Can ic suveren om datter in soude
5210 Mijn lief Christus sijn stede houden.
Dit huus es miere herten grond,
Nu ghebiet mi voort t'alder stond,
Ic ben te uwen ghebode ghereet. »
Doe vraeghde die coninghinne, Godweet :
« Vrouwe abdesse, nu berecht mi,
Wat saken meest te prisene sy
Van der minnen in elke stede ? » —
« Coninghinne, dat es Ootmoedichede,
Daer men bi eerst te boven comt. » —
5220 « Nu biddic hu dat ghi mi noemt
Exemple, ende doet verstaen,
Bi welker redenen, als ontfaen
Maria hadde de boodscip scoone, »
Sprac d'abdesse, « huten troone,
Bi den inghel, die van den vader quam,
Die dus seide, als ic vernam :
Ave plena gracia,
Dominus tecum, et cetera.
So andwoorde Maria, verstaet mi :
5230 *Ecce ancilla Domini,*

Fiat michi secundum verbum tuum.

In desen woorden was so niet dom,
Want soere in tooghde ootmoedichede,
Ende ontfinc een kint daer mede,
't Welke vulbrocht heeft die minne,
Onghegront van allen sinnen. »

— « Vrouwe, ghi hebt mi wel betaelt,
Metten salighen moetti sijn ghehaelt,
In dat soete ryke hier boven,
5240 Daer die inghelen Gode loven. »

Adeltruut tote Amande :

« Nu comt te hove, heere, door mine bede. »

— « Gheerne, vrouwe, in onderhooricheden,
Wat ghebiedi mi, » sprac Amant.

« Heere, dat ghi mi doet becant
Wat dienste dat ghi connet doen. »

— « Vrouwe, ic hebbe een stic geploen
Weghen, die ic vinde quaet,
Dat ic se make in goeden staet. »

— « Heere, so laet mi voort hooren,
5250 Wat es in minnen meest vercoren
Van al dies in hu kenlic si. »

Amand seide : « Ontfaermicheit dinke mi. »

— « So exponeert mi in welker wise, »
Sprac die vrouwe van hooghen pryse.

« Gheerne, vrouwe, na mijn verstaen;
Doe den mensche was ontgaen
De blyscip van der scoonder stede,
Bi der spise, daer hi an mesdede,
Ende gherechticheit hadde ghegheven

5260 Vonnesse van den verdoomden levne,

So dwanc ontfaermicheit ende minne
Den vader, so dat hi sine sinne
Van gherechticheden dalen liet,
Ende hi wert minnende, als men siet,
Der ontfaermicheden moeder,
Ende sende in haer onsen broeder,
Die an haer meinschelichede ontfinc,
Daer dien pays mede overghinc,
Ende gherechtichede wart ghestilt,
5270 Bi der ontfaermicheden ghewilt. »
— « Heere, ghi hebt dit wel ontbonden,
God ghestarke hu voort t'allen stonden. »

Adeltruut totter Prioressse :

« Vrouwe prioressse, ic moet hu vraghen
Oft huwe ooghen heden saghen
Eenighe saken, die ghi mint seere? »
— « Ja ic, vrouwe, Christus, onsen Heere. »
— « Nu biddic hu voort in goeder trouwen
Dat ghi mi berecht, vrouwe,
Hoe staerc dat de minne wesen mach? »
5280 — « Vrouwe en leeft up desen dach,
Mensche geen up eerderyke,
Die mochte ghegronden properlike
Die staerchede van der minnen. »
— « So doet mi exemple bekinnen,
Bi wat redenen dat ghi dit seght. »
— « Ic bidde hu allen dat ghi leght
Verstannesse hier an ende hoort na mi;
Eerst prouve ic dat Christus minne si,
Die daelde huut des Vaders scoot
5290 Hier neder, in onse aermoede groot,

Bi der minnen foorche starc,
Ende daer naer vacht in een paerc
Den camp up den Goeden Vriendach,
Daer men bi bekennen mach
Die staertheit van der minnen,
Die hem help ten verwinne,
Bi den welken hi verlost al,
Dat in de helle was groot ende smal. »
— « Ghi hebbet mi wel ghesolveert,
5300 Christus ghestarke hu in dat ghi begheert. »

Adeltruut tote den bisscop van Wasmens :

« Heere bisscop, ic moete tote hu ooc comen
Ic bidde hu dat ghi mi wilt nomen,
Hoe dat uwes lieves name si ? »
— « Maria, vrouwe, ghelooves mi. »
— « Dit hebben wi halle wel ghehoort,
Nu biddic hu te segghene voort,
Bi wat punten dat die minne
Ghestadich blivet in den sinne ? »
Ende hi andwoorde : « Vrouwe vrie,
5310 Dit maghic hu tooghen bi poeinten drie:
Wetenthede, Gracie ende Milthede,
Dese houden de minne in hare stede. »
— « Toocht ons exemple, dies biddic hu. »
— « Gheerne, vrouwe, verstaet mi nu;
Maria brochte bi wetendheden
Den Gods sone ter menschelicheden,
Ende so was so vul van gracen,
Dat die vader in d'upperste contemplacie
Huut minnen toe quam sulke luste,
5320 Dat sijn sone in haer soude rusten,

Mids gracen van den Helighen Gheest,
Die daer toe mede gaf vulleest,
Dat so den Heere van hemelryke
Gaf siele ende lijf mildelike.
Dus moghdi dese poeinte verstaen
Dat si alle drie der minnen anegaen. »
— « Heere bisscop, weet dat mi ghenoughelic si,
Dat ghijt so wel prouft, ghelooves mi. »

Een inghel vraeghde Adeltruden een questie :

Met dat Adeltruut dese questie endt
5330 Heeft Christus daer sinen inghel ghesend,
Die dus sprac in 't openbare :
« Nu, coninghinne, maghet care,
Ghi hebt hier herde wel ghevraeght,
Dies daer boven harde wel behaecht
Den gheselscepe goed vercoren,
Nu willen si van hu selven hooren
Een vraghen, ende dat es dat ghi
Vriendelike berecht mi
Waer die minne sal nemen hende.»

5340 Adeltruut seide : « Als ic vinde
In minen glose, so ne sal niet
Die minne henden, wats ghesciet,
Want mocht hende nemen die minne,
So ne mocht niet staen, na minen sinne,
Hemelryke, die scoone stede,
Want so rust up die minlichede
Van Jhesum Christum, onsen Heere,
Maer een deel sal so faelgieren seere
Ten utersten daghe daer God sal

5350 Doemen dese weerelt al,

Daer ne sal niement dorren tooghen,
Minne hute vreesen, diere voor hooghen
Wesen sal te diere tijt;
Selve Maria, des seker sijt,
Ende Jan euwangeliste, die helighe man,
Sullen so groote vreesen hebben van
Den vonnesse, dat si minne,
Vergheten sullen, in haren sinne.»
Als die inghel dit hadde ghehoort,
5360 Sprac hi aldus dese woort:
« Pays moet met hu allen bliven,
Ende salichede sal becliven
An hu allen, die hier sijn.
Nu blijft met Gode, den heere mijn. »
Dus nam orlof die inghel goed;
Elkerlijc, die sijs wel vroet
Dat dit niet en es gheseit
Om eenigherande ydelheit.
Maer exemple hu te ghevene
5370 Met goeden gheselcepe te levene.

Hoe de heeren scieden te Nivele, ende hoe Bave
sijn land bestelde, heer hi in penitencie trac.

Inicium sapiencie timor Domini,
Dit leest men, verstaet na mi,
In den Bouc der Wijsheit,
Ende sekerlike et es waerheit;
't Beghinsel ende 't fundament
Van salicheden si hu bekent,
Ende van alder vroetscip mede
Es God de minne in elke stede,
Ende te ontsiene sine wrake.
5380 Nu wilt een deel hooren de sake,

- Waer omme ic dit lattijn began,
Elc versta ende nemer exemple an.
Dit gheselschap helich ende goed,
Dat in vroetscepen sinen moet
Stelde, ende in sulker minnen,
Met grooter ontsienessen van sinne;
Dat siere bi quamen in goeden levne,
Ende hem voort dan wachten van snevene,
Also ghi hier voren hebt ghehoort,
5390 Ende noch meer sult hooren voort.
Ghi hebt hier voren wel verstaen
Hoe dat te Nivele es vergaen
Metten gheselscepe datter was,
Daer scieden si, gheloovet das,
Ende Bave nam orlof an hem allen,
Maer Amande es hi te voete ghevallen,
Ende badt hem dat hi voor hem bade.
Amand seide : « Die Gods ghenaden
Moeten hu bewaren t'alder stond. »
5400 Wat holpt dat ic hu maecte cond
Van den ghesceede alle die sprake,
Elc ghinc daer hi sine sake
Begheerende was, om dat hi mochte
Te bet vulbringhen sijn ghedochte.
Bave es te Aspergouwen ghegaen,
Wat hi dede moghdi verstaen
Herde saen hi ghebieden dede,
Waerrer yement, die hi yet messeide,
Oft mesdaen hadde dat hi quame
5410 Tote hem, hy soude te siere vramen
Hem in restoore so voorsien,
Dat hi der bate hem soude belien.

- Dus dede hy sijn testament,
Metter lauwer hand, si hu bekent,
Also wi alle sculdich waren te doene,
Up dat wi begheerden rechte soene
Te hebbene van onser mesdaet,
Maer wi setten ons toeverlaet
An dat eerdsche goed so zeere,
5420 Dat wy ne connen, in negheenen keere,
Daer af ghesceeden voor ten hende,
Ende dan vallen wy in meswende
Jeghen Gode, ende vergramene in desen,
Want hi kent, mochten wi hier wesen
Langhere, wy soudend behouden al,
Ende niet keeren groot no smal.
Nu latic dese tale staen,
Elc bekenne hem, die 't mach angaen,
Ende wilt weten oft waer sy;
5430 Ic wille keeren, ghelooves mi,
Up Baven, daer ic 't liet te voren,
Die restoor dede, als ghi moghet hooren,
Ende beterde dies hi hadde mesgrepen
Jeghen den menighen, dien't ghedrepen
Wel mochte dat hi hem gaf,
Ende weet dat hi mede claf,
Met biddene, in grooter ootmoedichede,
Over die mesdaedt, die hi dede,
Tote der tijt ende der stonden,
5440 Dat hi ghenade hadde vonden.
Elc onser spiegele hem in desen,
Ende peirse dat hi besculdich wesen
Mach van deser begripenesse,
Ende bidden Gode om kennesse
Te hebbene voor sine dood,
Want het es eenen grooten noot.

- Te levene , oft te stervene mede ,
Also Sente Ambrosius t'eender stede
Ons herde wel doet verstaen :
- 5450 « Wie dat in sonden heeft mesdaen ,
Ende dat niet bekennen en can ,
Dat hem pine naket an
Ten hutersten , daer God sal domen
Dese werelt. » Nu wilt comen ,
Te ghenaden , binnen uwer tijt ,
Want onser negheen heeft respijt
Langher dan Christus ghebiet.
Nu keere ic weder daer ic 't liet
Van Baven, die restoreerde al
- 5460 Van den mesgrype, groot ende smal ,
Dies hi te voren hadde gheploghen ,
Ende daer na gaf hi onghelooghen ,
Ende deelde den aermen al sijn goed.
Voort so gaf hi, des sijt vroet ,
Sijn graefscip up sinen naesten maech ,
Dien hi kende dat niet was traech ,
Up alle duechdelike saken mede,
Ende die 't profijt des lands ende stede
Minde, ende ooc de kerstine wet
- 5470 Boven allen saken jonste bet ,
Dat hi dede eenighen anderen gheloove.
Hier na so ne was hi niet doove ,
Maer dede goede wisselinghe.
Voort bestierde hi sine dinghen
Bave so wel, die hedel man ,
Dat hi vriendelike orlof nam
An sine lieden alghemeene,
Die alle woorden in grooten weene,

Om dat hemlieden woude ontfaren
5480 Bave haer heere, dien te waren
Hemlieden trooste vriendelike
Ende badt hem allen ootmoedelike,
Dat si bliven wilden vast,
In 't goede gheloove, hi soude last
Over hem draghen, ende bidden seere
Gode, onsen lieven Heere,
Ende aldus hi van danen sciet
Huter stede, ende ne wilde niet
Ghedooghen dat yement ghegaen
5490 Met hem hadde, die verstaen
Mochte hebben van sinen goeden wille.
Nu hoort voort ende zwighet stille,

**Hoe Sente Bave quade cleederen andede, ende
aenvinc die penitencie.**

Ic sal hu segghen wat hi dede,
Hi es commen in een stede,
Daer hi cochte laken schiere,
Dat oodelic was ende ondiere,
Dies hi eenen roc dede maken daer;
Ende hi cochte ooc mede voorwaer,
Eenen harinen roc, scaerp ende stijf,
5500 Dien dede hi an over sijn lijf,
Ende den grisen roc daer boven,
Voort dede hi, die men mach loven,
Afscheeren hem selven al sijn haer,
Om dat hi niet bekent voorwaer
Wilde wesen, waer hi quame,
Op dat men kende sinen name.

- Sine andre cleederen gaf hi om Gode,
Ende ghinc recht, als een Gods bode,
Van steden te steden om sijn bejach,
5510 Die te voren so weeldich plach
Te sin, ende in quaetdoene so bout,
De dit om siere sielen behout.
Dus wandelde hi eenen tijt,
Van lande te lande, sonder delijt,
So dat hi te Thoorout binnen quam,
Daer hi den goeden pape vernam,
Dien Dommelij n by namen hiet,
Ende dien Amant die prochie liet,
Bi dat hi so nutte was der saken.
- 5520 Doe quam Bave, ende hoorde sine sprake,
Daer hi stont in een sermoen,
Ende den volcke soude te wetene doen,
Wat dat hem nuttelic ware in dit leven,
Ende als Bave dit hadde beseven
Beide hi toot sermoen was ghehend,
Ende ghinc tote den goeden man, met ghenent,
Ende bad hem in ootmoedigher beden,
Dat hi hem wilde eene stede
Triveleren, daer hi in mochte
- 5530 Vulcomen sine goede ghedoochte.
Die pape Dommelij n andwoorde schiere:
« Ic wiste gheerne die maniere,
Hoe dat ghijt begheerende sijt? »
Bave seide: « Al den tijt,
Dien ic mochte soudic gheven,
Omme te leedene clusenaers leven. »
Dies wart de pape harde blide,
Ende ontfinckene te dien tide,

Ende gaf hem in te woenene mede
5540 Al bi der kerken eene stede,
Daer hi in bleef met ghestadeghen sinne,
Dooghende penitencie, door Gods minne.
Also ghi hier naer wel sult hooren,
Maer hier sal andere redene voren.
Commen, dat wert hoe Sente Amand
Wederkeerde in Vlaenderenland.

Hoe Sente Amand eene collacie dede den nonnen te
Nivele, heer hi sciet huten cloostre.

Als Bave orlof hadde ghenomen
An Amande, so es comen
Die goede bisscop, ende nam orlof mede
5550 An al datter was met ootmoedicheden,
Ende voer te Wasmens waert.
Ic ne segghe niet van siere vaert,
Maer hi bleef altoos in goeden state,
Ende drouch sijn leven in sulker mate,
Dat Gode seere ghenoughelic was.
Nu hoort hoe dat Amand na das
Schiets van Gheertruden, der abdessen,
Ende van Adeltruut, haerrer gheselnessen.
Hi bat hemlieden te vergaderne al,
5560 Dat binnen hove was groot ende smal.
Dat daden si met wille goed,
Ende Amand ghinc metter spoet
Voor hem allen segghen een sermoen,
Daer ic hu 't grosse af sal doen
Verstaen na mijn vermoghen;
Hi seide: « Kinderen, wilt hu ghedooghen,
Dat ic hu een deel moet segghen,
Dies ghi in ghewerke sult legghen,

- Wildi dese ordene vulcomen;
5570 Die ghi in gracie hebt an ghenomen,
Dat wert in drien poeinten wilt hooren :
D'eerste es Ootmoedicheit vercoren,
Van allen beghinsele es so graed;
't Ander es Minne, dat verstaet;
Dat derde poeint, ghelooves mi,
Es Ontfaermicheit sonder sy.
Ende dese poeinten moeten voor ooghen
Hebben die in hoordenen sal dooghen,
Want bi Ootmoedicheden eerst
5580 Wert die mensche seere ghemeerst
Van duechden, ende clemter by
In alle gracie, ghelooves mi,
Beede hier in de waerlichede,
Ende in die hemelsche salichede.
In 't ander point, dat men heet Minne,
Daer mach men wijsheit in bekinnen,
Want huut minne vroetscip comt,
Ende hatie den meinsche doemt,
Dus souddi onderlinghe minne draghen,
5590 Ende wachten hu van der nijt plaghen.
Dat derde poeint Ontfaermicheit es,
Ende daer spruut hute, sijt seker des,
Vulmaectheit ende onderhoorich wesen,
Sonder dit bekennen, mach in desen
Staet niement wel becliven,
No na dit leven behouden bliven,
Dus moetti ootmoedich sijn ende doen pine,
Om ootmoedich jeghen anderen te sine,
Ende wie hem meest vernederen can,
5600 Wert voor Gode meest gherekend dan,

Want ghi hier af orconde siet,
In der eeuvanghelien bediet,
Dat onse heere spreekt metten monde:
« « Wie hem verootmoedicht t'alder stonde
Sal daer boven werden verheven,
Ende die hem verheft in dit leven,
Ende meest wilt sijn over recht,
Die sal bliven uwer alder knecht. » »
Nu onthout ditte ende stelt hu in ootmoede,
5610 Ende poocht te levne als susteren goede,
Voort moetti onderlinghe draghen
Royale minne, ofte der plaghen
Ne sullen in hu niet faelgieren.
Hoort van plaghen hoe vele manieren,
Datter hu of soude moghen rysen,
Van gheender vroetscip sal men hu prisen,
Dats d'eerste noot, ende daer toe mede
Soude in hu wassen nidichede.
Die derde plaghe, die es meest,
5620 Dats dat omtrent hu die quade gheest
Luusschen soude ende bringhen hu voort
Al datter quaetheit toe behoort;
Dus draghet minne d'een ten anderen,
So sal Gods minne bi hu wandelen.
Ooc moetti mede ontfaermich wesen
Up mallicanderen, ende neemt bi desen
Exemple, dat Christus neder quam,
Ende die bittere doot annam,
Door ontfaermenesse, die hi ghecreech
5630 Dat die meinsche in tsviants ghedreech
So langhe was, met pinen onsochte,
Ende bi der vulmaectheit, die 't toebrochte,
Dat Christus bi der Ontfaermicheit
Vulquam deser onderhooricheit,

- Soo moeste de viant faelgieren al
Van sijnder macht groot ende smal,
God sal ten utersten ontfaermich wesen
Up hu allen, wildi volghen na desen. »
Hier mede maecti een cort hende,
5640 Hem allen bat hi met ghenende,
Dat si die woorden, die hi hadde gheseit,
Wilden in onderhooricheit
Nemen, ende werken daer naer.
Met desen nam hi orlof daer
An die abdesse al te voren,
Ende an Adeltruden, hoghe gheboren.
Voort an alle die daer waren,
Ende ghinc vluechs, sonder sparen,
Den rechten wech te Ghend waert.
5650 Ic ne sal niet van up die vaert
Te wetene doen wat hem ghevel,
Maer als hi te Ghend quam, segghic hu wel;
Dat hi seere wel was ontfaen,
Ende groote heere was hem ghedaen.
Daer ghinc hi in den clooster goed,
Die in den name van Sente Pietren stoed,
Ende noch staed up den dach van heden.
Vele gracieuser seden
Plach hi daer men af mach sien,
5660 Noch vele teekine sijn van dien,
Binnen den cloostre oft daer omtrent,
Dies willic hu somich doen bekent.

Die miracle van Sente Amands boorne te Gend.

- Want binnen so staet een fonteyne,
Die heet Sente Amands-boorne reene,
Waer bi so desen name ontfinc,
Willic hu segghen, ende ware dinc.
Hi plach tsnuchtens up te stane,
Ende up dien borne te sitten te gane;
Daer so las hi sine ghetiden ,
- 5670 Want het her scoone was an elcke side ,
Ende groene van boomen menighertiere.
Daer quamen voghelen van alre manieren ,
Ende hilden daer haer deduut ,
Maer alsi maecten groot gheluut ,
Dat Amante yet beletten mochte ,
Sprac hi dus vriendelike ende sochte :
« Hout silencie , ghi broeders mijn ,
Tote mine ghebede vulcomen sijn ,
Ende dan merghet hu ghenouch ,
- 5680 Dies biddic hu door mijn ghevouch. »
Die voghelkine, bi Gods gracie,
Verstonden 't wel, ende hilden spacie
Van sanghe, ende van lude mede,
Tote hi hende sine ghebede,
Ende dan volghden si haer natuere.
Dit gheviel te menigher huere;
Voort gheviel van den boorne daer,
Dat vrouwen, die ghinghen zwaer
Met kinde, ter fonteyne quamen ,
- 5690 Ende dwater met vullen gheloove namen ,
Ende droughen't t'huus toter stont ,
Dat hem aerbeyt van pinen was cont ,
Ende dronken't dan in haer ghedochte,
Dat hem niet messchien en mochte ,

Om datter so dickent Amant
Of dranc , ende in stac sijn hand,
Ende ooc so waest wel bevonden
Datter vele te menigher stonden
Mede triveleerden blidelike ,
5700 Dien't stont ghescepen campelike.
Ooc quamer sieken menicheen ,
Ende droncken daer of , maer negheen
Ne bleef besmet van der mesquame,
Up dat hijt nutte in Amands name.
Dit tooghde Christus , door sijn heere ,
Als diene in minnen hadde seere.

Van den levene dat Bave leedde te Thorout , ende
hoe hi hem regierde.

Nu hoort ic sal hu doen verstaen
Van Baven , die heeft anghevaen
Een leven , dat was ghenoughelic Gode.
5710 Hi tooghde recht dat hi goed bode
Wilde sijn , als ghi moghet hooren ,
Want doe hi quam , dies ic te voren
Vertrac , te Thorout binder stede,
Bat hi den prochipape eene bede ,
Dat was dat hi hem leenen woude
Eene woenste daer hi in wesen soude,
Ende leeden clusenaers leven daer in.
Als die pape verstont den sin ,
Heeft hijt vriendelike ghedaen ,
5720 Ende leende hem eene cluse saen ,
Die al vaste an die kerke stoet ,
Daer leeddi een leven goet ,
Also ic hu mach doen becant ,

.

- Biedende te hemel waert,
Ende weenende so dat over den baert
't Water liep ghelijc eender beke.
Dat plach hi over de sonden vळे,
Dies hi te voren hadde gheploen.
- 5730 Voort plach hi menich orisoen
Te lesene, met grooter devoticheden,
Ende ooc so plach hi te vastene mede
Alle daghe, te boorne ende te broode,
Sonder 'tsondaechs dat brac hi noode,
Maer om dat hem die pape hiet,
So ne mochte hijs laten niet,
Want hine ghetidelike quam
Visenteren, ende vernam
Of hem yet ghebreken mochte.
- 5740 Sijn slapen dat en was niet sochte,
Maer hert van steenen was sijn bedde,
Dat dede hi om der sielen wedde,
Ende om te ghecrighene gracie.
Ooc gaf hi ghetideghe spacie
Sine biechte te sprekene van sinen sonden.
Nu hoort wat gheviel t'eender stonden,
Daer hi sine biechte sprac
Jeghen Dommelijן, ende vertrac.
Sijn wesen verstont die goede man,
- 5750 Dat hem Amant ghebrocht hadde an
Dat salighe leven huutvercoren,
Dies hi begonnen hadde voren.
Van dier tijt voort so ne wilde Dommelijן
Sonder sijn gheselschap niet sijn,
Maer visenteerdene, als hi mochte,
Om te sterkene sijn ghedochte,

Met heligher soeter visentacien,
Ende met scoonen woorden van predicacien,
Daer hine mede in sulker leere
5760 Brochte, dat hi minde so seere
Onsen behouder Christum, ende ooc mede
Marien, diene werden dede
Meinsche, bi der ootmoedegher sprake,
Dat hi vergadt al eerdsche sake,
Ende wert recht als een gheest becomen,
Also men dickent heeft vernomen,
Dat weldoen seere es benijt.
So hads de viant groot despijt,
Ende lach hem an met temptacien groot,
5770 In 't welke hi hem dede so grooten noot,
Dat hijt qualike mochte ghedraghen,
Maer als hijt danne begonste claghen
Dommeline, den pape goed,
Was hi so wetende, ende so vroet,
Dat hine trooste so hertelike,
Mids der hulpen Gods van hemelryke,
Dat van hem die temptacie sciet,
Ende ne mochte hem ghedeeren niet,
Maer eenwaerven sprac hi van desen,
5780 Ende seide : « Mi doen in anxen en wesen
Mine ghepeinse menighertiere. »
Daer op andwoorde die goede man schiere :
« Gaet in de lucht wandelen bloot,
Ende bringhet van winden vul uwen scoot,
Ic sal hu dan doen verstaen
Wat icker mede sal angaen. »
Bave seide : « Vader, ic ne can. »
Ende doe sprac weder die vroede man :

- « Also ne moghdi verbieden niet
5790 Den ghepeinse, wats ghesiet,
Sine sullen in dommen sinne gaen,
Maer hu recht es dat wederstaen,
Ende condi se ontsulen vulcomelike,
So suldiere an winnen hemelryke,
Metten salighen van daer boven,
Daer dien loon es, wilt mi ghelooven.»
Onghegront ende onbekent mede
Van aller eerdsher menschelichede,
Met dusghedanen exemplen ende leeren,
5800 Wijsde Dommelij, die goede heere,
Baven, so vele dat hine brochte
Vulmaect wesende in 't ghedochte.

Hoe Amand ghinc visenteren in Vlaenderen al
dat hi bekeert hadde.

- Overmoet maect dicwile dinne
Betrouwen, in vrienden ende minnen,
Daer ootmoedicheit dwinct den man
Te minnene, ende te betrouwen dan.
Exemple mach men hier af verstaen,
Die Amands leven wille anegaen,
Ende merken hoe hi hem minnen dede,
5810 Bi siere groote ootmoedichede,
Waer hi ghinc ende waer hi quam,
Al 'tfolc groote minne annam,
Ende betrouden so wel dat si alle
Haren wille in hem lieten vallen.
Met dusgedanigher betrouwenessen
Brocht hi die lieden in sulker kennessen
Te Ghend, binder stede goed,
Dat si met allen in rechter ootmoet

- Bequamen, ende kerstijn leven
5820 So ghestadelike hebben upgheheven,
Dats Amand wel woort gheware,
Ende wert een sermoen doende dare,
Daer hi mede nam orlof,
Ende seide hem allen grooten lof,
Ende bat hemlieden in grooter beden
Te blivene in ghestadicheden.
Daer riepen si huut eenen monde ghemeene:
« Helich vader, ne laet ons niet alleene,
Want wy bleven aerme weesen,
5830 Ende soudensijn in grooter vreesen. »
Amand seide: « Kindere, » tote hem allen,
« Gods gracie, die sal up hu vallen,
Want hi hu in hoeden heeft ontfaen,
Ende ic sal keeren harde saen,
Haddic uwe broeders overghesien,
Ende ghemerct ofte hem hiet messcien
Mach, dies ic beletten conste,
Dan makic weder mine woenste,
Bi hu lieden ende bliven vast
5840 Tote mi Christus hier maect gast. »
Hier mede trooste hi 'tfolc seere,
Ende ghinc huter stede die heere,
Metgaders eenen gheselle goed,
Die in helicheden stelde sinen moet.
Nu verstaet waer dat hi ghinc,
Den selven wech hi anevinc,
Daer hi te voren 't folc hadde bekeert,
Ende die salighe wet gheleert
Al Vlaenderen duere van steden te steden,
5850 En in elc doorp, also wel mede,

- Dies de lieden waren vro,
Met sermoene dedi also,
Dat die lieden worden vast
In 't gheloove ende groot last
Eer souden hebben willen liden,
Dan si ghetwifelt te eenighen tiden
Hadden, in 't gheloove goed.
Dus quam Amand van sinne vroet
Te Thoorout, als hi hadde ghesijn,
5860 Dland alomme dat woorden was fijn,
In 't gheloove van kerstinhede,
Ende als hi quam binder stede
Van Thoorout, en't Dommelijn vernam,
Weet dat hi haestelike tote hem quam,
Ende viel hem saen up die voete,
Daer seide hi die rechte boete:
« Vader sidi ende medicine,
Ende blusschere van der helscher pine,
Gode ende ons sijt willecome,
5870 Hier es hu vrient, haddijt vernomen,
Bave die heere. Hi woorde verblijt
Om uwe comste, want hi langhen tijt
Naer hu ghevraecht heeft oft ghi niet
Hier soud comen. Heere, nu siet,
Ende weet wel dat up den dach van heden
Gheen heligher leeft van siere seden. »
Als Amand dit hadde verstaen,
Es hi met Dommeline ghegaen
Toter cluse, daer Bave in was.
5880 Doe hi daer quam, gheloovet das,
Dat dat ontsaen was lievelic seere,
Ende danckelic Gode, onsen Heere.

Voort verstond Amand na desen
Baves leven, ende sijn wesen,
Dies hem verwonderde in 'tghedochte,
Hoe hi die gracie vulbringhen mochte,
Ende die penitencie al ghedooghen,
Na dat hi van joncs hadde voor oghen.
Daer heeft Amand so vele ghebeden
5890 Baven, ende bi onderhooricheden
Bevolen dat hi moeste gaen
Huter cluse, ende laten staen
Dat leven, maer dat hi soude
Bi rade een ander reghele houden,
Ende ware monc, also ic hu sal
Hier namaels vertrecken al.
Dus es Bave buten comen,
Ende Amant hebbic vernomen,
Wart visenterende die lieden goet,
5900 Die hi seer wel vand behoed,
Bi den prochipape Dommelijc,
Die se met predicacien fijn
Hilt, ende brochte in goeden levne,
Ende wel wachte van quaden snevene,
Dies dancte Amand onsen heere
Hertelike, ende huterlic, ende seere,
Ende nam orlof an den goeden man,
Ende an al den volke, daer hi van
Schiet, met grooter ootmoedicheden,
5910 Ende ghinc so verre dat hi ter stede
Van Ghend naecte harde naer,
Midsgaders Baven, die mede daer
Quam, ende wilde vulcomen al
Amands wille groot ende smal.

- Dus quamen si te Ghend binnen ,
Daer si ontfaen waren met minnen ,
Ende Amand leedde boven saen
Tsente Pieters clooster , daer si ontfaen
Waren herde lieffelijke ,
5920 Ende si bleven paysivelike ,
Hem daer rustende eenen tijt.
Daer dede Bave an 't abijt
Van der ordenen des cloosters goed ,
Ende stelde voordan sinen moed
Om een leven , in sulker wise
Te leedene, daer hi ten paradyse
Christuse by anescouwen mochte ;
Vul penitencien niet sochte
Was sijn staet , die hi uphief.
4930 Met allen lieden wert hi so lief,
Beede huter oordenen ende daer inne ,
Dat hijs bedroeft wert in den sinne,
Want si hem so vele reverencien daden ,
Dats hem vernoyde vrouch ende spade ,
Ende hadde liever ghehadt te sine
In eenicheden in die wostine ,
Dan in sulker heeren ghehadt te levene.
Hier af eyst tijt te beghevene
Die sprake , ende nu voort an
5940 Te sprekene van den helighen man
Amande, maer ic sal hier naer
Te deser tuemen keeren weder voorwaer.

Hoe Amant ghinc sterken ende prediken alle
vriendaghe buten Ghend, dat nu Sente Amands-
berghe heet.

- Amand was recht in 'dit leven
Te eenen exemplare ghegheven
Den volke, up dat merken woude
Sijn leven, ende dan reghele houden
Na den state, daer het mede
Mochte gheraken ter salicheden.
Nu laet ons doch hebben voor ooghen
5950 Een deel sijns levens ende pooghen
Dat wi in ons ontfanghen hiet
Van menighen exemplen, die hi ons liet,
Daer wi bi moghen commen
In salighen levене, dat ons mach vromen.
Menighe exemplen so hebbic vonden
Van Amande, maer noch ten stonden
So mach men een teekin sien
Buten Ghend, daer men bi dien,
Exemple van duechden bi leeren mach.
5760 Amand die wilde up den vriendach
Ons allen wel te kennene gheven,
Dat Christus door ons liet sijn leven
An der heligher Crucen houd
Up Calvarien, door onse scoud,
Ende om dat die stede was so hooghe,
Ende eenen berch hiet, so wildi toghen
Ons in rechter ootmoedichede
Dat wi heeren souden die stede,
Ende hi ghinc sterken alle vriendaghe
5970 Buten Ghend, al sonder saghe,

T'eenen berghe die daer staet,
Ende daer dien name noch afgaet,
Dat het Sente Amands-berch sy.
Nu verstaet die redene twi
Dat dien berch dien name ontfinc,
Daer Amand alle vriendaghe boven ghinc.
Hi plach als hi daer boven quam,
Ende hi daer eenich volc vernam,
Te predikene van den passien groot,
5980 Die Christus leet ende hoe hi de doot
Up den hoghen berch wilde ontfacen,
Om dat hi voor ons moeste staen,
Ende ghenouch doen van onser scoud.
Dus was dien berch van onser behoud
Een teekin, dies wilde de heere
Den berch jonnen deser eeren,
Ende quamere, als ic te voren seide,
Alle vriendaghe, met grooter ootmoedicheden,
So dats de lieden alle gheware
5990 Worden, ende maecten dare
Eenen ganc, met ghepeinse goed,
Ende stelden in devocien haren moed,
So dat si alle vriendaghe annamen,
Ende mede up den berch daer quamen,
Om te hoorne Ons Heeren woort.
Ooc daden si bedinghen voort
Ter heeren der heligher passien Ons Heeren,
Ende setten een cruce Gode t'heeren,
Om dat si te meer devoticheden,
6000 Souden draghen te diere stede.
Dus wert die stede, si hu becant,
Sente Amantsberch ghenamt,

Ende es nu eene groote woeninghe,
Behooren t'Sente Baefs, dats ware dinghen,
Daer men alle daghe doet messe,
Ende mede in der ghedinkenessen
Eenwaerf tsjaers predict men daer,
Gode t'heeren ende Sente Amande voorwaer.
Nu laet ons allen Gode voor hooghen
6010 Hebben dese exemplen ende poghen,
Dat wi Christuse heeren der mede
't Vriendachs, met ootmoedicheden,
Want elc up dien dach meest si
Sculdich te wesene van sonden vry.

Maatschappij der Vlaemsche Bibliophilen

Bd.: 1. Ser., 4,1. 1842

Gent 1842

Belg. 170 o,I-4,1/2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10274130-4